

Атмататура і Мастацтва

Год выдання 39-ы
№ 41 (2502)
ПЯТНІЦА
10
ліпеня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАўЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 кап.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

ВЯСКОВЫ КЛОПАТ. ГОД 1970

Стар. 2

ЛОЦМАНЫ КНІЖНАГА МОРА

Стар. 3

МАНАЛОГ ДЫРЭКТАРА ТЭАТРА

Стар. 6—7

НА ЖЫЦЦЁВЫХ ПЕРАКРЫЖАВАННЯХ

Стар. 8—9

АПАВЯДААННЕ МАЛАДОГА ПРАЗАНІКА

Стар. 11

ЁСЦЬ

У ПАДСВІПЛІ АРТЫСТЫ

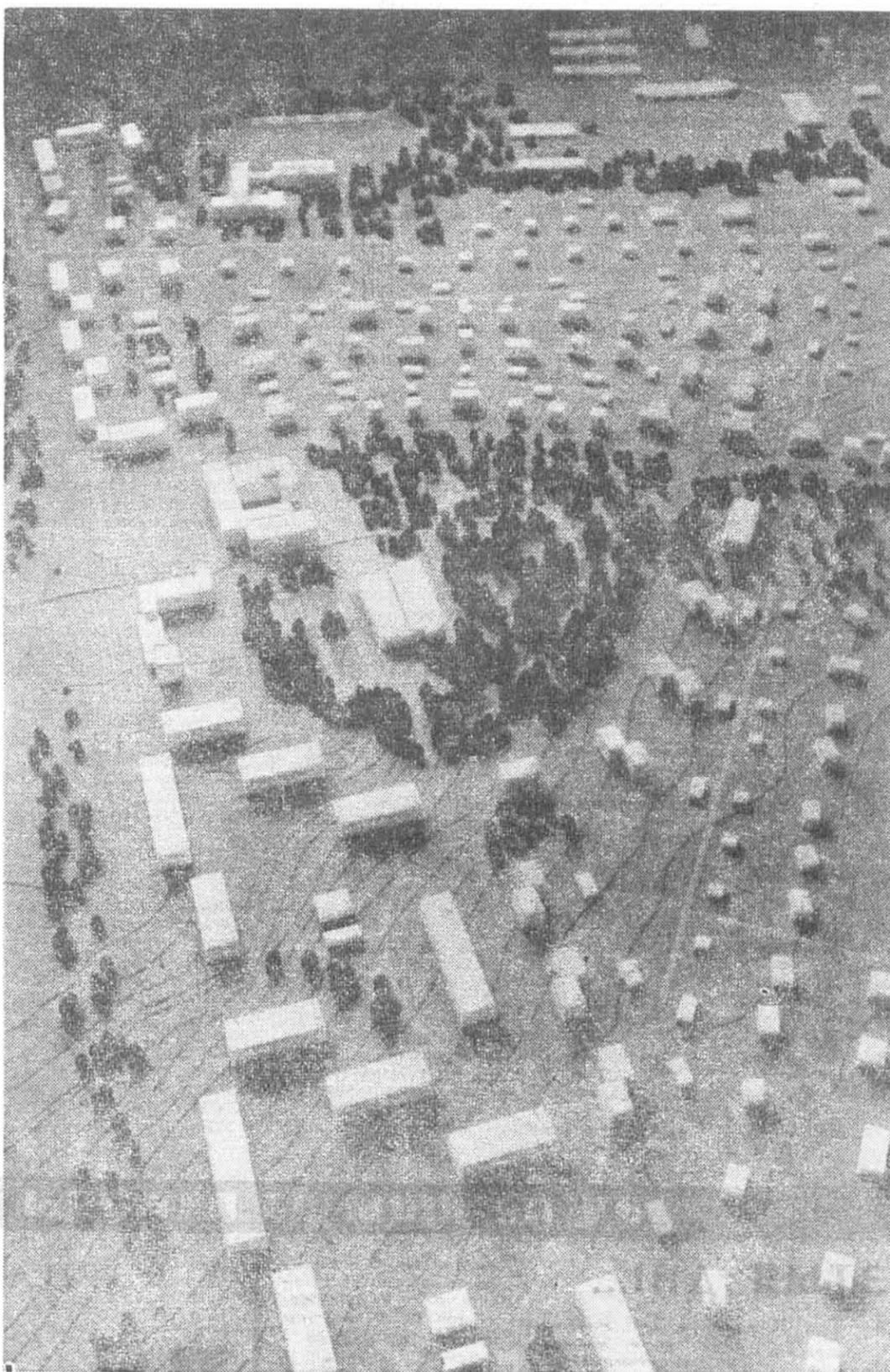
Стар. 12

З ПЕСНЯЙ ПА ЖЫЦЦІ

Стар. 13

УЛАС ДАРАШЭВІЧ ПРА ЧЭХАВА

Стар. 14—15

Кажуць, калі чалавек лётае ў сне, значыць, ён расце...

Гусцеюць прыцемкі. Аціхае вёска Верцялішкі. Накрываецца зорнай коўдрай, кладзе пад галаву туманы і росныя лугі, і лётае ў снах у паднябессі... Расце вёска!

На гэтым здымку — макет будучай вёскі. Такой яна будзе праз некалькі гадоў.

А якая вёска Верцялішкі — цэнтр калгаса «Прагрэс» Гродзенскага раёна — зараз, чытайце на стар. 4—5.

ПРА ЦЯБЕ, зямелька, дбае, цябе, зямельку, любіць і шануе і вясковец, і гараджанін. Гэта наша агульная багацьце, наш агульны клопат. Пра гэта ясна сказана ў рашэннях ліпенскага Пленума ЦК КПСС.

Мы аддаём шмат увагі вёсцы, таму што наша імклівае жыццё, нашы планы вымагаюць усё больш высокага ўзроўню земляробства. Тут кожны нават самы малы промах, недагляд небяспечны. Не заўважыў сёння, не паправіў, не памог, не прыняў належных захадаў — заўтра будзе ўжо позна.

А жыццё ставіць перад вёскай усё новыя і новыя задачы. Яны вельмі розныя, гэтыя задачы: ёсць лягчэйшыя і цяжэйшыя, ёсць і даволі складаныя, але няма такіх, якіх нельга было б вырашыць. Ёсць, вядома, і цяжкасці, але зноў жа не такія, каб іх нельга было пераадолець, бо гэта цяжкасці росту.

Калгасная вёска заўсёды пераадолявала пэўныя складанасці на сваім шляху. Кожны этап яе развіцця меў свае асаблівасці. Сёння, скажам, няма ўжо той вёскі, дзе за праблему лічылася б знайсці высока пісьменнага чалавека. У кожным калгасе сёння столькі інтэлігенцыі, столькі высокаадукаваных спецыялістаў, колькі некалі і ў райцэнтры не было. Сёння звычайная вясковая прафесія не толькі аграры, заатэхнік, але і інжынер, эканаміст, нават архітэктар.

Але пры новым уздыме паўстаюць і новыя задачы, новыя складанасці, новыя эканамічныя і сацыяльныя праблемы.

Скажам, якой ужо новай, выгаднай і прагрэсіўнай з'яўляецца рэгулярная грашовая аплата працы ў калгасе. Тут і гарантыя, тут і стымулы: матэрыяльны, маральны. Цяпер толькі б жыць ды жыць калгасніку, ісці б ды ісці калгасам угору. Але і тут праблема. Аказалася, што калгаснік, атрымліваючы на свае працэдні толькі грошы, не зацікаўлены ў тым, каб гадаваць на продаж жывёлу і птушку. Навошта яму, калі можа пайсці ў магазін і купіць мяса, малака, іх?

А што рабіць селяніну, калі ён пракарміць уласную жывёлу не вельмі і мог, бо калгас не даваў яму на працэдні збожжа, сена і іншага фуражу?

Калі ж на сваіх сотках калгаснік выгадоўваў якое свінчо, то толькі на патрэбу сям'і.

А цяпер гэта папраўлена. Для таго, каб належным чынам заахоціць калгаснікаў у гадоўлі жывёлы, партыя і ўрад пайшлі на тое, каб значна павялічыць закупачныя цэны на мяса і жывёлу ў жывой вазе (гэта робіцца не толькі для калгаснікаў, але і для калгасаў), рэкамендавана калгасам аплачваць працэдні не толькі грашыма, а і натурай, акрамя таго, — прадаваць калгаснікам па цвёрдых цэнах збожжа, грыбыя кармы.

Цэнтральная фігура сённяшняй вёскі — механізатар. На яго плячах сяўба, догляд пасеваў, уборка. Але механізацыя яшчэ не адчувае сябе гаспадарыняй на ўсіх участках сельскагаспадарчай вытворчасці. Асабліва ў жывёлагадоўлі. Прыходзіць рукамі і даць, і гной вывозіць, і кармы гатаваць. А з аплатай? Калі на настайнай, як кажуць, «штатнай» рабоце калгаснік зарабляе добра, дык на сезоннай, часовай — не вельмі. Да таго ж, зімою ў многіх калгасах адчуваецца лішак рабочай сілы, людзі сядзяць часам без справы — асабліва жанчыны ды пажылыя мужчыны.

Але калі пачынаем гаварыць пра заробак, успамінаем толькі высокія лічбы. А яны, здараецца, засланяюць сутнасць справы. Гэтак бывае і з іншымі паказчыкамі. Трэба вучыцца бачыць з'явы ва ўсёй іх глыбіні і складанасці, да гэтага і заклікае ліпенскі Пленум ЦК КПСС.

Напэўна, кіраўнікам калгаснай вытворчасці ў даным выпадку неабходна больш думаць аб тым, каб заняць рацыянальна ўсю рабочую сілу (там, вядома, дзе яе лішак). Можна адкрыць для гэтага ўсілякі дадатковыя віды калгаснай вытворчасці: майстэрні, цэхі, заводы і, такім чынам, павялічыць кваліфікацыю калгасніка, рабіць яе больш універсальнай.

Перайначвае вёска сваё аблічча, сваю псіхалогію. Калгаснік ужо не хоча жыць у цеснай хаце, яму, як гарадокому жыхару, хочацца мець

усе камунальныя выгоды: электрычнасць, газ, наравое ацяпленне і г. д. І яму дзіркава ўсё гэта дае, хоць можа пакуль што і не поўнасна.

Многія сёлы зараз і не адрозніш ад гарадка — тыя ж вуліцы цагляных дамоў, тыявыя кіна-тэатры, бальніцы, сталойкі і г. д. У многіх хлябаробаў свае матацыклы ёсць і аўтамабіны. І правільна робяць у тых калгасах, дзе ўлічваюць сучасныя інтарэсы і запатрабаванні хлябаробаў.

Аднак жа і тут узнікаюць пэўныя праблемы, над якімі яшчэ трэба многа думаць. Быў я ў сучасных кватэрах калгаснікаў у Слуцкім раёне: два пакоі і санвузел на першым паверсе, тры цакоі і санвузел — на другім. Ёсць прасторнае скляпенне, дзе можна вольна размясціцца з усімі гаспадарскімі набыткамі. А што пры доме ў таго калгасніка, які аплаціў або ўкредыт заняў такую кватэру? Тут ён будзе мець пятнаццаць сотак зямлі (астатнія пятнаццаць яму дадуць у полі), будзе мець таксама сваю долю ў агульным, тыпавым хляўцу. Кватэрай ён, безумоўна, будзе задаволены, а астатнім традыцыйным вясковым выгодамі? Тут, відаць, многае страціць. Па-першае, на пятнаццаці сотках не асабліва разгонішы ні з садамі, ні з агародамі; па-другое, нязвыклая гэта справа хадзіць селяніну не

Аляксей КУПАКОЎСкі

ЗЯМЛЯ-МАТУХНА

ЧЫТАЮЧЫ МАТЭРЫЯЛЫ ПЛЕНУМА...

куды ў поле абрабляць, даглядаць свой агарод; па-трэціе, хлявушок для жывёлы двух-трох гаспадароў залішне малыя, дзіўна, з якіх меркаванняў і разлікаў выходзілі праекцыйныя чыны?

Ужо цяпер тыя калгаснікі, што жывуць у гэтых двухпавярховых цагляных дамах, павыбівалі нішы ў сценах сваіх закуткаў у агульных хлявушках і папрыладжвалі кашары для свіней, бо нават аднаму добраму парсюку цесна ў тым катунку. Для каровы прызначана пільчавка толькі як стаць, а ўжо калі легчы ў вольнасці, то і няма дзе. А калі гаспадар захоча развесці яшчэ авечак, гусей, качак? А куды яму дзець курэй? Для каровы, для авечак трэба сена, трэба салома для падсілу, бо іначай не будзе гною на соткі. А куды скласці сена і салома? На вышках у хлявушкі ёсць трохкі месца для гэтага, але туды можна ўціснуць фуражу хіба толькі на адну аўцу. А гаспадару ж яшчэ ўсё-такі трэба і дрывоця, і нейкі складзік для прысудзібнага інвентару, для спадручнай справы.

На мае сумненні адносна ўсяго гэтага, слухкія кіраўнікі далі зразумець, што ўсё, маўляў, тут прадумава, навукова абгрунтавана. А мне здаецца, што якрэз не прадумана і не абгрунтавана.

Далі зразумець некаторыя таварышы, што ў хуткім часе не спатрэбіцца калгасніку ні карова, ні свінні, ні птушкі: зойдзе побач у магазін і ўсё купіць.

Калі яшчэ ўсё гэта будзе? Цяпер, наадварот, ставіцца заданне інтэнсіўней развіваць жывёлагадоўлю і птушкагадоўлю на прысудзібных участках калгаснікаў. Значыць, трэба не пераішаджаць, а памагаць калгасніку ў гэтай справе. І потым, яшчэ адно меркаванне вельмі мяне трывожыць: калі мы возьмем курс на залішнюю урбанізацыю, калі ўвесь час будзем думаць толькі пра тое, каб хутчэй зрабіць з вясковца гараджаніна, то многае страцім у яго духоўнай, псіхалагічнай сферы. Трэба, каб усё лепшае і перадавае ў адносінах тэхнікі, культуры, быту, што прыходзіць у вёску, не ўплывала адмоўна на традыцыйную любоў селяніна да зямлі, да родных прастораў, лясоў, рэк, да ўсяго ўкладу жыцця. Калі ён будзе даражыць усім гэтым,

дык у яго ніколі не з'явіцца настрою сезонніка, часовага жыхара ў вёсцы. Ды і не голыя ў яго — у дзяцей і ўнукаў таксама.

Меўшы такую цвёрдую веру, калгаснік і працаваць будзе заўсёды творча, з патхненнем, і кваліфікацыю набудзе сталую, надзейную, і будавацца, усталявацца ён будзе з адпаведнай самавітасцю, каб і на нашадкаў хапіла, і дзеці яго будуць вяртацца — пасля вучобы, дадому. Такім чынам зменшыцца залішняе ўцякацтва вясковай моладзі ў горад. Збліжэнне вёскі з горадам павінна ісці перш за ўсё па шляху вытворчасці, а не штучнага прыстаўвання быту.

Ёсць нягала і іншыя праблемы ў сучасным развіцці калгаснай вёскі. Усіх іх не ўспомніш, але мне хацелася б закрануць яшчэ два пытанні: меліярацыю і хімізацыю сельскай гаспадаркі.

Наколькі важныя і неабходныя гэтыя задачы, відна з матэрыялаў ліпенскага Пленума ЦК КПСС. Я хацеў бы толькі звярнуць увагу на разумнасць і навуковасць гэтых надзвычайных неабходных мерапрыемстваў. Факт, што ў выніку выўмелай меліярацыі, у асобных раёнах нашага Палесся пахлелі рэкі і азёры, зменшыліся або і зусім зваліся некаторыя віды нашай флоры і фауны, у асобных мясцінах пачаў узнікаць пры вятрах нагрозлівы тарфяны пыл. Цяпер нашы меліяратары працуюць з большым навуковым падыходам і дасканаласцю, але недахопы і промахі ў іх усё ж такі ёсць.

Што ж датычыць хімізацыі, то і тут спашліся на свае салгорскія назіранні. Калійныя камбінаты даюць многа каштоўных угнаенняў. Гэта вельмі добра. У той жа час яны наступова замінаюць карысныя пасляўныя плошчы так званымі «хвастамі» — адыходамі, што застаюцца пасля абагачэння калійных выкапняў. Наколькі мне вядома кожны камбінат можа засыпаць за год чатыры-пяць гектараў зямлі. А калі тры-чатыры камбінаты? У гэтых самых «хвастах» многа найўняўнай солі, ёсць таксама даволі ядвіцятая рэчывы. Іх размываюць па плошчы дажджы. Іх разнесць вятры. Паўстае пытанне, што ж будзе тут, на маёй радзіме, праз некалькі год, калі нашы хімікі будуць на-ранейшаму з такой навуковай адсталасцю фарсіраваць здабычу калійных угнаенняў? Загінуць велізарныя плошчы, пасохнуць сады, змарнее ўвесь зялёны свет. Ці не варта было б ужо даўно падумаць аб тым, каб або пераапрацоўваць гэтыя адыходы і выдаляць адтуль пажыўную соль і ўсё тое, што там ёсць карыснага, або апускаць гэтыя «хвасты» назад у тыя штрэкі, якія ўжо не патрэбны для карыстання.

Можна гэта зрабіць? Можна! На некаторых аналагічных рудніках іншых краін так робяць, і нам гэта па плячы.

Нават з гэтага, даволі беглага агляду некаторых пытанняў, задач і праблем нашай сельскай гаспадаркі яскрава відна, якімі гіганцкімі крокамі ідзе наша вёска наперад, як расце яна, развіваецца, як багацеюць духоўна, сталасцю матэрыяльна-яе людзі. І ў той жа час — колькі складанасцей узнікае ў сувязі з гэтым, небывалым ростам!

На жаль, наша мастацкая літаратура не вельмі сочыць за ўсімі гэтымі гістарычнымі зменамі, не пасявае за імі. Нішто надта не прыцягнула ўвагу пісьменнікаў, нішто не усхвалявала, не ўзіло за душу, не прымусіла ўзяцца за піро ды паспрабаваць увасобіць у мастацкім творы ўсю веліч пераўтварэнняў, як ва ўсім ладзе эканомікі, так і ў псіхалогіі людзей... Калі мы, бывае, і пішам пра вёску, то ўсё з пераважным позіркам у мінулае, з пра цяперашняе вясковае жыццё толькі два-тры нарысы можна было б назваць і то наўрад ці знойдзеш хоць адну праблему сапраўды надзённую, хваляючую ў грамадскіх адносінах, патрэбную і сугучную нашаму часу. З сумам даводзіцца прызнаць, што ў нас у Беларусі пакуль што няма буйнага, значнага ў мастацкіх адносінах твора пра цяперашніх сельскіх працаўнікоў. Гэта адносіцца да ўсіх жанраў мастацкай літаратуры, у тым ліку і кінадраматургіі.

Нам, літаратарам, трэба натхнёнай творчай і грамадскай працай актыўна садзейнічаць усенароднай справе — далейшаму развіццю нашай сельскай гаспадаркі.

ад пятніцы да пятніцы

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...ПАЧАЛІСЯ

выступленні народнага тэатра Мінскага трактарнага завода перад хлябаробаў калгасаў і саўгасаў Мінскай вобласці. Самадзейныя артысты прынялі ўдзел у традыцыйным свяце лесні працы, прысвечаным 26-й гадавіне вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў, якое адбылося ў калгасе імя Жданова Маладзечанскага раёна. Трактаразаводцы пазнаёмлі калгаснікаў з цікавай канцэртнай праграмай у якой прынялі ўдзел спевакі, танцоры, майстры мініяцюры і канферансу. У

астатнія дні энтузіясты самадзейнага мастацтва штодзень наладжвалі па два выступленні: адно — у полі, на касябе, другое — вечарам у клубе. Выступалі ў саўгасах «Меліноўшчына» і «Краснае», у калгасах імя Калініна, «За ўладу Саветаў», «Герой працы».

Гастрольнае падарожжа Народнага тэатра трактаразаводцаў працягнуцца па калгасах Вілейскага і Мядзельскага раёнаў.

У гэтыя ж дні ў сельскіх глядачой Вілейскага раёна пабывалі эстрадны аркестр Мінскага тонкаасуконнага камбіна-

та, танцавальны калектыў Дома культуры будаўнічага трэста № 1, народны хор Дома культуры будаўнічага трэста № 5 і іншыя.

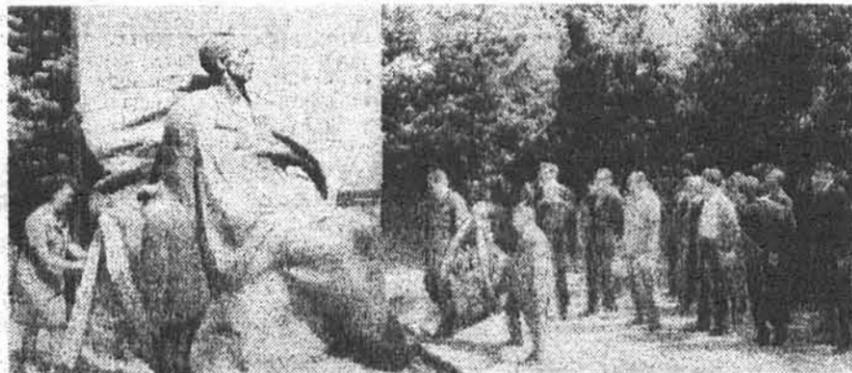
Тэатральны калектыў Палаца культуры камвольнага камбіната паказаў сельскаму глядачу спектакль «Сям'я» па аднайменнай п'есе І. Папова.

...ВЫСТУПЛЕННІ

беларускіх пісьменнікаў П. Броўкі, М. Танка, І. Шамякіна, І. Мележа, Я. Брыля, А. Якімовіча, П. Панчанкі і іншых пэстаў і прэзікаў запісала на грамплацінкі Усесаюзная фірма грампісісу «Мелодыя».

«Жывыя» галасы пісьменнікаў будуць добрым дапаможнікам для студэнтаў, вучнёў старэйшых класаў, усіх аматараў літаратуры,

У СЭРЦАХ ЛЮДЗЕЙ

Споўнілася 88 гадоў з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы.

7 ліпеня, як кожны год у гэты дзень, на матэрыялаўнага песняра сабраліся родныя і блізкія, пісьменнікі, журналісты, супрацоўнікі Літаратурнага музея Янкі Купалы, чытачы. Жывыя кветкі, вінкі... І хваляна маўчанне ў знак бязмежнай любові і шанаў да чалавека,

да мастака, чыя песня не спіхае ў сэрцы людзей (Здымак уверсе).

А дзень адбылося ўшанаванне паміці выдатнага беларускага паэта Пятра Фёдаравіча Глебкі, якому ў гэты дзень споўнілася 65 гадоў.

На матэрыялаўнага бмў ускладзены вінкі ад Саюза пісьменнікаў БССР.

КАЛІ называюць лічбу 20.640 — колькасць масавых бібліятэк у рэспубліцы — і дабаўляюць, што яны ў сваіх фондах маюць больш 90 мільёнаў экзэмпляраў кніг, гэта заўсёды і радуе. І крыху ашаламвае. Бо каму невядома, што ў час Вялікай вайны ўсе кнігі былі фаністамі знічаны або вывезены. Пасля вайны давалася пачынаць па сутнасці, з нуля.

На навукова-практычнай канферэнцыі, якая дзямі прайшла ў фундаментальнай бібліятэцы Акадэміі навук БССР і якая надзяла вышні спарборніцтва бібліятэк рэспублікі ў гонар ленінскага юбілею, гаварылася аднак, што наша бібліятэчная сетка ўсё яшчэ адстае ад патрэб сённяшняга дня, што яна павінна ўвесь час расці. — удасканальвацца. У кожным годзе новай пачынаюць павінна ўваходзіць у строй не менш пачыст новых бібліятэк.

На гэтай канферэнцыі прысутнічалі лепшыя работнікі рэспубліканскіх, абласных, гарадскіх, раённых, дзіцячых, тэхнічных і школьных бібліятэк, бібліятэк вышэйшых навучальных устаноў. Было праслухана шмат цікавых дакладаў, людзі абмяняліся вопытам, падзяліліся новымі формамі і метадамі працы, якія ўзніклі за час падрыхтоўкі да юбілею.

Але, бадай, самая цікавая падзея канферэнцыі — сустрэча бібліятэкараў з беларускімі пісьменнікамі. Не проста ў госці да «лоцманаў кніжных мораў», а для шырай размовы аб надзённых патрэбах прапаганды беларускай літаратуры прышлі сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Іван Шамякін, пісьменнікі Аляксей Бачыла, Аляксей Зарыцкі, Адам Мальдзіс, Янка Скрыган, Браніслаў Спрычан і Уладзімір Юрэвіч. Сустрэчу адкрыла начальнік Упраўлення культасветустановаў Міністэрства культуры Ж. Сісельніцава. Майстры мастацкага слова не толькі расказвалі пра свае творчыя планы, адказвалі на пытанні бібліятэкараў, чыталі свае творы. Паміж імі і бібліятэкарамі адбылася цікавая размова-дыялог. Ніжэй падаем яе запіс.

І. Шамякін:

— Бібліятэкары — нашы лепшыя і найпершыя сябры і чытачы. Яны пасрэднікі паміж пісьменнікамі і масавым чытачом, і ў гэтай сваёй якасці нам асабліва дарагія. Сёння хочацца перш за ўсё напрасіць прабачэння, што не можам так часта сустракацца з чытачамі, як таго ім і нам хацелася б. У мяне самага ўжо напачалася некалькі запрашэнняў у розныя канцы рэспублікі, але выбрацца ніяк не выпадае. То работа ў саюзе, то грамадскія абавязкі, цяжка нават выбраць час, каб сесці за стол, пісаць. А наша ж асноўнае рабочае месца — пісьменніцкі стол!

Але абіраем вам, што пісьменнікі будуць выязджаць усё часцей, лепш разгорне сваю работу бюро прапаганды беларускай літаратуры, якое створана пры Саюзе пісьменнікаў. Яно ўжо ўмацавалася, мае дастатковыя сродкі, каб пасылаць нават вялікія групы пісьменнікаў. У Маскве такое бюро працуе ўжо сорок гадоў, даўно і на Украіне, толькі мы ўсё гулялі ў сціпласць.

Пабольшала і наша пісьменніцкая арганізацыя, яна аб'ядноўвае ўжо 270 чалавек. Праўда, у параўнанні з Грузіяй, мы яшчэ адстаем: там на 4 мільёны жыхароў 400 членаў Саюза пісьменнікаў. Мала ў нас драматургаў і кіндраматургаў. Мала пагэтану добрых п'ес і кінасцэнарыяў. Наша кінастудыя «Беларусьфільм» па сваіх магчымасцях магла б выпускаць у два разы больш фільмаў, а не можа: сцэнарны годад. Зусім не асвоена пісьменнікамі тэлебачанне, а там жа створана цэлае аб'яднанне «Тэлефільм», яно таксама патрабуе добрых сцэнарыяў. Пра ўсё гэта я расказваю вам па пачырвані, як сваім сябрам.

Што хочацца пажадаць бібліятэкарам? Наглядзіце, на тое, што часам падводзіць налічвальная база, нашы выдавецтвы выпускаюць усё гэкія імала кнігі. Калі ласка, даяце іх ахваст, іх ідуць да народа, і не толькі нашы кнігі, але і класікаў, каб не задаваліся моладзь толькі тэлевізійнымі і кінашчыма варыянтамі раманаў і апавесціў. Давайце ж і будзем амагачаць, мы — якасцю сваіх твораў, вы — прапагандыскай, выхаваўчай работай, каб чытач яшчэ больш любіў літаратуру.

А. Філімонаў,

намеснік дырэктара Віцебскай абласной бібліятэкі:

— Іван Пятровіч настараўся зрабіць «упреждающий удар». Але гэта

Выступае Янка Скрыган.

Фота М. ЯГОРОВА.

ДЫЯЛОГ: БІБЛІЯТЭКАР — ПІСЬМЕННІК

не выратуе ні яго, ні іншых пісьменнікаў ад крытыкі. Іншы раз праводзіцца такія цікавыя канферэнцыі па творах беларускіх пісьменнікаў, і самому аўтару запрашэнне пасылаем зараней — не едзе! Толькі некалькі разоў Іван Новікаў быў на канферэнцыі па сваёй кнізе «Тварам да небыцця». Наўляеце, якая гэта вялікая падзея для чытачоў, калі ў зале сядзіць і аўтар, і героі кнігі, які выхаваўчы, эмацыянальны зарад нясе такая сустрэча! А яны ж, аўтар і яго героі, яшчэ і выступаюць, расказваюць, як усё было, як расшуквалася на крупіцы, як пісалася...

Шкада, што такіх сустрэч мала. А Маякоўскі нежг умярдуўся са сваёй пазмай «Кастрычнік» аб'ехаць ледзь не ўвесь Саветскі Саюз, выступіць 270 разоў! Як ён рашаў праблему камандзіроваўчых? І ён не проста выступаў, а адказаў на сотні запісаў, кожнае выступленне было нібы бой за Саветскую ўладу, за маладую саветскую літаратуру... Ды зрэшты, калі справа ўзраецца ў дарожныя расходы, то бібліятэкі заўсёды знойдуць на гэта сродкі.

А бюро прапаганды літаратуры зарана яшчэ хваліць. Летась бібліятэкі вобласці заключылі налі ста дагавораў з гэтым бюро на пісьменніцкія выступленні. І, думасце, хоць адзіны быў выкананы? Не. Калі і прыязджалі пісьменнікі ў які раён ці горад, то ў бібліятэку лават і не заглядвалі. Пра якасць іх выступленняў, пра прыяціль камплектавання брыгады і гаварыць не буду. Тут вельмі многа можна было б гаварыць. Я проста яшчэ раз падкрэслію: як сёння можна весці гаворку аб кантактах у прапагандзе беларускай літаратуры, калі яшчэ сустракаюцца такія рэчы?

Л. Бэр,

зладчыца Бабруйскай цэнтральнай гарадской бібліятэкі:

— Леў Касіла назваў бібліятэкараў сваімі дыспетчарамі. Так, мы даем кнізе ход, хоць добрая кніжка і сама працуе на сябе. Мы стараемся рабіць усё, каб нашы кнігі чыталі, ведалі, любілі. Зараз наша бібліятэка працуе з гэмай «Беларускі раман». Робім спецыяльныя стэнды і выстаўкі, праводзім гутаркі, канферэнцыі, вывешваем апастаныя спіскі літаратуры аб раманах. І, ведаеце, уся сёрыя карыстаецца вялікім поштытам. Памажыце ж і вы нам, давайце адлінем нашы намаганні!

Прабачце, таварышы пісьменнікі, але ці не запатра вы прафесіяналізацыі, адрываецеся ад яацыя, ад мас? Прабачце, Іван Пятровіч, але некалі, як запрашалі мы вас яшчэ на канферэнцыю на «Глыбокай плыні», дык мо дзіць і пісьмо да вас не дайшло, а вы ўжо прыехалі. А цяпер запрашалі, каб разам абмеркаваць «Снежныя зімы», не даклікаліся. А дарэмна вы не прыехалі, было шмат цікавых, крытычных заўваг, было што паслухаць. Тады адчувалі, значыць, патрэбу ў такой сустрэчы, а цяпер — махаеце рукою... А мы хацелі б, каб вы ведалі настрой і думку чытача, каб сэрцы

нашых чытачоў вы і надалей трымалі на сваіх далонях...

В. Лявончыкаў,

выкладчык бібліятэчнага факультэта Мінскага педінстытута:

— Не толькі слабая секцыя драматургаў і кіндраматургаў. Наглядзіце, хто з пісьменнікаў піша на краязнаўчы тэмы? Адзін, два — і ўсё... Як быццам гэта няўдзячна, як быццам перасталі мы ўсё любіць свой край, ганарыцца сваёй рэспублікай, быццам усё ўжо і самі мы ведаем і няма пра што расказаць усёму свету. Я чытаю курс краязнаўства на бібліятэчным факультэце, і добра адчуў на сабе, як цяжка бывае падбіраць для лекцыі добрыя матэрыялы, спасылкі, літаратурныя крыніцы. А што ўжо гаварыць пра бібліятэкараў. Сёння іх тут поўная зала, і любіць вам скажа, што акрамя матэрыялаў, здабытых іх саматужнымі пошукамі, выразак з газет няма чаго сур'ёзнага ставіць на паліцу ў кутках краязнаўства. Нічога не парэкамендуеш чытачам з твораў нашых пісьменнікаў аб сваіх родных мясцінах, раёнах...

У 30-я гады рабілася вельмі шмат па вывучэнні сваёй Бацькаўшчыны, многа і пісьменнікі пісалі, і кніг многа выдавалася. Выходзіў спецыяльны часопіс «Наш край», працавала пры АН БССР Цэнтральнае бюро краязнаўства і безліч такіх гурткоў па месцах. Тое, што пачынае выходзіць бюлетэнь «Помнікі культуры і архітэктуры Беларусі» — добра, але ж ён не заменіць поўнасцю такога часопіса, ядм быў «Наш край». Мы просім вас сёння, таварышы пісьменнікі, дайце бібліятэкарам, дайце ўсім чытачам, народу такі часопіс, зрабіце ўсё, каб яго хутчэй адкрылі. Кабыць для справы будзе вялікая.

А. Зарыцкі:

— Вельмі карысна сустрэцца з людзьмі, якія штодзённа маюць справу з кнігай, любяць яе, прапагандуюць. Можна, у наш адрас і залішне крытыкі было, трэба было б больш шчыра пунітаў, у якіх нашы інтарэсы ўзасемна стыкуюцца, і гаварыць пра тое, як і ў якіх сферах развіваць кантакты. Пісьменнікі Беларусі робіць за год па некалькі тысячы выступленняў, стараюцца сустрэцца з чытачамі пры кожным зручным выпадку. Толькі трэба ведаць адно: хочаш сустрэцца з пэўным ці пісьменнікам — працягну руку да паліцы з кнігамі, вазьмі яго творы. Калі добрая кніга — усё там ёсць, што рабіў, што робіць і думае, што яго непакоіць і турбуе, па чым баліць сэрца. Увесь аўтар — у кнізе.

А то, калі завяцца аднымі выступленнямі, расказамаі, пра што пісані ці думаеці пісаць, то не будзе калі і за яго ўзяцца. І ўлічыце яшчэ адну акалічнасць. Часам пісьменнік і чалавек пудоўны, і піша добра, і вас, чытачоў, любіць і паважае, а вась выступіць кепска. Не ўмее проста выступіць, хоць забі. Нашто ж тады караць такімі сустрэчамі і яго, і вас?

Ул. Юрэвіч:

— Мы вельмі шануем працу бібліятэкараў, вы — прыёмныя бацькі нашых дзяцей. Лёс кнігі ў многім зале-

жыць ад таго, у якія рукі трапляе. Наглядзіце, як чалавек чытае кнігу, калі яна яму падабаецца, калі ён захоплены ёю. Чытач нібы зліваецца з кнігаю ў адно, ён нібы і сам сведка і ўдзельнік падзей. Бібліятэкар і павінен памагаць рабіць такія пуды, знаходзіць чытачу тыя адзіныя кнігі, якія яму патрэбныя і цікавыя. Уменне прапанаваць кнігу залежыць ад вашай кваліфікацыі, вашай зацікаўленасці ў рабоце, калі хочаце — таленту, выхаваўчых здольнасцяў. І тады кожны мудрэц і вучоны, кожны пісьменнік і настаўнік знойдзе свайго чытача, нібы возьме яго за руку: «Ідзі за мною!»

Тут многа гаварылі пра сустрэчы чытачоў і пісьменнікаў. Не трэба, каб яны ператвараліся ў літаратурна-эстрадныя канцэрты. Пісьменніку цікава ведаць, што ўзнікла ў чытача пры чытанні твора, якія думкі і пацудзі. Каб пісьменнікі лепш гэта ведалі, намнога больш было б і добрых кніг.

Усе гавораць, што любоў да кнігі, ахвота да чытання зараз меншаюць. Многім кнігу замяняе кіно, тэлеперадача, футбол. Мне гаварылі вопытныя педагогі-літаратары, што амаль палавіна школьнікаў не чытаюць кніг, а чакаюць, калі будучы паказваць фільмы. Гэта кепска, таварышы. Нават у наш век бурнага развіцця тэхнікі і інфармацыі, кніга не старэе, застаецца найвялікшым скарбам цывілізацыі. Кожнае новае пакаленне адкрывае для сябе свет кнігі. Навучыць чытаць і любіць кнігу, зрабіць тое, чаго не дарабляе школа — ваш, таварышы бібліятэкары, абавязак. Мо гэта парадокс? Не. Чытаць трэба сэрцам, а не толькі вачыма, не толькі сачыць за развіццём сюжэта. Трэба, каб моладзь чытала і выхоўвалася.

Я разумею, што вучыць чытаць у такім узросце цяжка. Але трэба! Я памятаю, як некалі захапіўся «Сістэмай прыроды» Карла Лінея, «Асновам хіміі» Мендзялеева. А лекцыя Ферэмана па геахіміі! Колькі ў іх усхваляваецца, эмацыяў, якая даскапаляе форма! Гэта ўсё не толькі навуковыя працы, але і, калі хочаце, мастацкія творы. А хто іх цяпер чытае, захапляецца? Адзінікі.

Усе сродкі ў ход пусціце — і агульныя і індывідуальныя. Толькі памешні фармалізму і аліянаватыя ў афармленні вітрыны, бо яны часам не прыцягваюць чытача, адшукваюць.

Псіхалогія успрыняцця твораў, як і псіхалогія творчасці, распрацаваныя яшчэ слаба. І вы, і мы многае яшчэ робім інтуітыўна. От каб больш займаліся бібліятэкары псіхалогіяй чытання, выхаваннем чытачоў, не грузілі ў справядзачах аб колькасці кнігавыдач і ахопленых чытачоў — я лічу, што гэта ўсё-такі не талюныя паказчыкі ў рабоце, — каб больш стваралі інстытутаў чытальных меркаванняў, вышкі б мелі мы лепшыя. А каб нашы выдавецтвы больш прыслуховаліся да голасу гэтых чытальных інстытутаў, голасу пісьменнікаў, супрацоўнікаў Інстытута літаратуры АН БССР, тады б і іх тыражыя палітыка была б больш рэальная, больш выпускала б сапраўды патрэбных кніг.

Безліч недахопаў у камплектаванні сельскіх і школьных бібліятэк. Пацкаўдзеця: на паліцах часам і многа стаіць, а кніг класікаў беларускай і рускай літаратуры амаль няма. Дня малых бібліятэк гэта проста недазвальна, і вы, прадстаўнікі раённых, абласных і цэнтральных бібліятэк павінны ў гэтай справе сказаць сваё важнае слова.

Заканчэнне на стар. 8-9.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці беларускай саветскай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння пісьменнік Уладзімір Мікалаевіч Дубоўка ўзнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ПА ЗАЛІТАЙ сонцам вуліцы кацлася дзіцячая каласка. Маленькія колы бяшчумна беглі па разгарэтым асфальце. У каласцы спала малое.

Я глядзеў услед і думаў, што калі маленькі жыхар Верцялішак падрасце, дык не зможа нават уявіць, якой была каласка вёска. Бо і зараз Верцялішкі — прыгожы пасёлак, двухпавярховыя катэджы, асфальт, жывая зялёная агарожа.

Але нямаю тут і іншых прыкмет, якія сведчаць аб глыбокіх, карэнных зменах у жыцці сучасных каласнікаў. Адна з важнейшых — неназванальна змянілася праца земляроба, яе характар. Большасць цяжкіх работ узялі на свае плечы машыны.

Успомнілася, як і званіў у Верцялішкі з Гродна. Набіраў нумар:

— Дыспетчар слухае, — пачуўся ў трубку бадзёры жаночы голас.

— Прабачце, відаць, я не туды трапіў. Я званіў у калгас «Прагрэс»...

— Так, гэта і ёсць калгас «Прагрэс». Дыспетчар Талочка слухае вас...

Аказваецца ёсць на вёсцы і такая пасада. Мне захачелася абавязкова заглянуць да гэтага дыспетчара.

Сустрэў мяне дырэктар мясцовага Дома культуры Сяргей Шапавалаў.

— А дыспетчар ужо званіла мне пра вас, — усміхнуўся ён і прапанаваў аглядаць яго ўладанні. Але я сказаў, што Дом культуры буду «вывучаць» вечарам, і мы пайшлі ў кантору калгаса. Там Сяргей пазнаёміў з галоўным эканамістам арцелі, важным калгасных камуністаў Раісай Аляксандраўнай Сініцынай.

Невысокая, з заклапочаным тварам жанчына рыхтавала даклад да чарговага сходу. Будуць абмяркоўваць на ім, як палепшыць арганізацыю працы. Эканаміст — гэта свайго роду штурман, які пракладвае курс калгаснага карабля.

— Сёе-тое мы зрабілі, каб праца была арганізавана па-людску. Гады

тры ў нас дзейнічаюць звенні канчатковай прадукцыі. Атрымліваюць яны зарплату не за асобныя работы, а за вырашаны ўраджай. Звенні поўнасна апраўдалі сябе. І не толькі на полі. Зараз — сенакос. Цяжкая работа. Шмат напісана вершаў і апавяданняў пра касцоў, пра тое, як звіняць косы, пахнуць травы. Гэта сапраўды паэтычна... Праўда, здаралася луг да восені стаялі някошаныя. А цяпер...

Так, зараз на лугах усё робіцца інакш. Працуе адно механізаванае звяно — пятнаццаць механізатараў. На ўзбраенні іх — поўны комплекс машын. І адно звяно нарыхтоўвае кармы для ўсяго калгаса. А іх трэба шмат, бо калгас — мяса-малочная гаспадарка.

Раіса Аляксандраўна павяла гаворку аб ураджай, назвала мноства красамоўных лічб. Летас у калгасе сабралі з гектара па дваццаць чатыры цэнтнеры збожжа, сто сорак — бульбы, трыста пяцьдзесят — цукровых буракоў. На сто гектараў сельгасугоддзяў атрымана больш як па пяцьсот цэнтнераў малака і каля паўтараста мяса.

Але тое, што было ўчора, ужо не задавальняе сёння, тым больш не задаволіць заўтра. Трэба расці. Ёсць у нас цікавыя перспектывы план. На яго аснове з дапамогай супрацоўнікаў Навукова-даследчага інстытута эканоміі сельскай гаспадаркі створан план сацыяльнага развіцця калгаса. План грунтоўны. У ім шмат раздзелаў. А сутнасць адна: культура працы, культура побыту, развіццё духоўнай культуры...

Расказвала Сініцына спакойна, задуманна. У паперы ні разу не заглянула. Мне нямаю даводзілася сустракацца з калгаснымі эканамістамі. Здаралася і такія, што добрую гадзіну корпаліся ў сваіх гробухах, каб знайсці патрэбную лічбу. Не кожны мог толкам расказаць, як расце ўзровень рэнтабельнасці гаспадаркі. А гэтае сіпала жанчына да драбніц ведае эканоміку свайго калгаса і можа адказаць на любое пытанне.

Толькі вось, ведаецца, закапалася я трохі... — уздыхнула яна. — Трэба пісаць дысертацыю. Усё для гэтага ёсць, акрамя часу. Суткі малаватыя...

Так, клопатаў у камандзіраў сельскай гаспадаркі хапае. І працуюць яны шчыра. А зараз, пасля ліпенскага Пленума нашай партыі, які паставіў задачу арганізацыі ўсенароднай барацьбы за павышэнне ўраджайнасці ўсіх сельскагаспадарчых культур, павялічэнне вытворчасці прадуктаў жывёлагадоўлі, яны будуць

працаваць яшчэ з большым натхненнем.

ДЫСПЕТЧАРСКАЯ — невялікі пакой. Два сталы. На адным — тэлефоны, а на другім — аўтаматычная тэлефонная станцыя. Каля сцяны вялікі стэнд з мноствам рознакаляровых лампачак. У куце цымяна пабліскала радыёстанцыя. Дыспетчар — смуглявая, трохі жаўнаватая, але энергічная, рухавая жанчына, гаварыла ярка за тэлефоне:

— Дык што з трактарам, што зламалася? Не ведаецца... Перадайце механіку, хай тут жа «павулканіць» мне, — дыспетчар палаяла трубку, павярнула да мяне. — Дык гэта, значыць, вы званілі з Гродна? Сядайце, калі ласка...

Заўважыўшы, як я азіраюся па баках, усміхнулася:

— Не лёгка ў нас адразу раскумекаць, што да чаго. Пачакайце, раскажу. Трэба толькі знайсці механіка. Званілі з прахадной, кажучы, трактар у майстэрню прыгналі. Касіў зялёную падкормку, і нешта зламалася. Калі сур'ёзнае што, то пашлем другі.

Зоя Ягораўна ўзяла мікрафон, які ляжаў на падаконніку і, глядзячы на

сенакос, за ім — жыво. Прышла восень — работ восем. А ўзімку — зацішна. Задумаліся ў праўленні калгаса: як зрабіць так, каб круглы год быў у людзей занятая? Выручылі падсобныя промыслы. У калгасе вырабляюць гару, бетонныя слупкі, трактарную плітку. І людзі занятыя і немалы прыбытак калгасу.

І ўсё ж асноўная сіла цяпер на сяле — механізатары, людзі, якія добра валодаюць рознай тэхнікай.

Неяк, гадоў пяць назад, у мяне была цікавая размова з адным старшынёй калгаса з Баранавіцкага раёна.

— Дзіўная рэч. Я ведаю, колькі будзе ў калгасе кароў, цялят, парасят праз два, і тры, і пяць гадоў. А колькі трэба будзе мець людзей, каб іх даглядзець, якія трэба будуць спецыялісты і колькі — не ведаю. І ніхто ў нас не ведае. Гэта, браце, складаная рэч — баланс працоўных рэсурсаў... — апраўдваўся старшыня.

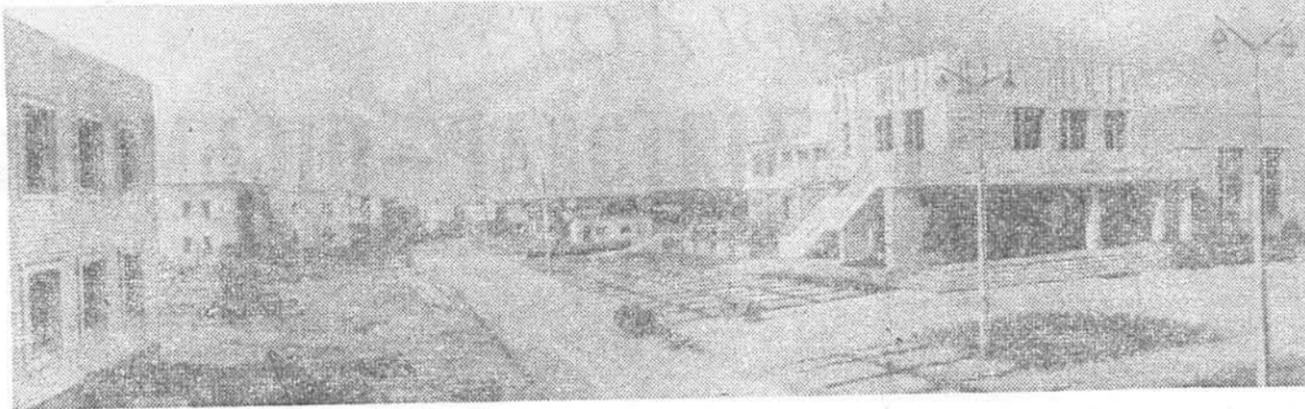
А ў плане сацыяльнага развіцця калгаса «Прагрэс» прадугледжана і гэта: колькі трэба будзе механізатараў, колькі іншых спецыялістаў — у кожным годзе наступнага дзесяцігоддзя. І праўленне калгаса ўжо ведае,

Карацей, прыватны сектар здае свае пазіцыі. Паглядзіце бюджэт любой калгаснай сям'і і вы пераканаецеся, што 80—90 працэнтаў прыбытку сям'я атрымлівае ад грамадскай гаспадаркі.

Так, сапраўды, з гэтым нельга не пагадзіцца. Праца калгаснікаў добра аплачваецца. Летас у сярэднім на адзін чалавек-дзень прыпала чатыры рублі з паловай. Мне прыводзілі такі прыклад. Сям'я механізатара І. Саўраненкі — чатыры чалавекі. Працуюць два. Летас яны зарабілі 3776 рублёў. Прыбытак ад уласнай падсобнай гаспадаркі 220 рублёў. Лічы бы гэтыя гавораць самі за сябе. Дабрабыт калгасніка зараз залежыць перш за ўсё ад узроўню эканоміі арцелі: багацей калгас — лепш жывуць і калгаснікі.

ПРАЗ ГОД ДРУГІ ў Верцялішках вырасце гандлёвы цэнтр.

У ім будзе магазін, сталовая, гасцініца, дыржэлія і розныя майстэрні. Яшчэ больш палепшыцца побыт жыхароў вёскі. А поўная механізацыя ўсіх работ, разумная арганізацыя побыту намнога павялічаць бюд-

Вуліца Юбілейная. Справа — Палац культуры.

Фота Ул. КРУКА.

ВЕРЦЯЛІШКІ. ГЛЯДЗЯЦЬ У БУДУЧЫНЮ

гарод, дзе лапушылася бульба, прагаварыла:

— Вулкан-3, вулкан-3. Я — вулкан. Прыём! — дыспетчар хвіліну памаўчала. — А, нарэшце... Дзе ты, даражэнькі, бадзешся? Так, так... Разу-мею!

Не паспела Зоя Ягораўна пакласці мікрафон, як заліўся адзін тэлефон, другі. Механізатар хацеў ведаць, колькі на складзе «нітрафоскі». Потым зайшла маладая дзяўчына-агітатар. Ёй трэба была апошняя зводка па малаку.

Так і не выбрала часу Зоя Ягораўна расказаць пра сваю гаспадарку. Але я і так ужо бачыў, што чалавек яна ў калгасе вельмі патрэбны, што шмат у яе спраў, і кожную вырвала яна хутка і аператыўна.

У дыспетчарскі пункт па правадах і па радыё паступае розная інфармацыя, а адсюль у самыя аддаленыя куткі калгаса ідуць распараджэнні, парады. Радыёстанцыя ўстаноўлены на ўсіх фермах, у майстэрні, на машынах-лягучках, машынах старшын калгаса і спецыялістаў. У радыёсе паўсотні кіламетраў яны забяспечваюць надзейную сувязь. Неўзабаве ў калгасе будуць устаноўлены дыктафон, магнітафон і фотатэлеграф.

— Уяўляецца? Едзе наш старшыня па полі і адразу можа, не выходзячы з машыны, перадаць распараджэнне ў кантору ці ў брыгаду, даць рознас, калі трэба... Жартуе — разносы ў нас бываюць рэдка. Калгас ідзе ўгору. Зараз працаваць намнога лягчэй, — Зоя Ягораўна неяк па-жаночаму падперла шыю рукою. Твар яе спахмурнеў. — А як пачыналася? Ой, цяжка было... Я з першага дня ў калгасе, дваццаць гадоў. У нас тады было хутароў процыма. Працавала я звеннай, потым брыгадзірам. От папахадзіла па хатах, па падаконні. Пакуль, бывала, абойдзеш усіх, выправіш на работу... Выпраўляеш, а ў самой душы баліць, бо ведаю, не будзе чаго палучаць. І ўсё-такі працавалі людзі шчыра. Восем камбайнаў, два дзесяткі аўтамашыны, паўтара гектараў электраматараў. У нас поўнасна механізаваны амаль усе работы ў паллях.

А паглядзіце, якія нашы кароўнікі... Сапраўды, уявіце сабе прасторнае, залітае святлом памяшканне. Усюды чысціня. Чырвоны куток, бытавыя пакоі даярак, душ. Машыны вывозяць гной, машыны сочаць за работай вакуумных далак...

ДЛЯ СЕЛЬСКАЙ гаспадаркі спрадэску характэрна сезоннасць. Прышла вясна — трэба араць, сеяць. А там, глядзіць, ужо

якога спецыяліста ў якім тэхнікуме ці прафесіянальна-тэхнічным вучылішчы прасіць, дабівацца. Вочы ў праўлення не заплюшчаныя.

ХТО ЖЫЎ у вёсцы ў пасляваенныя гады, той ведае, як цяжка здабывалася сена, дровы, а зімой і вада. Мне, як і многім маладым аднагодкам, часцяком даводзілася вазіць дровы на саначках з лесу. Прыйдзі са школы, сякера пад паху, за санкі — і ў лес. І так нацягнешся, што ні рук, ні ног не чуеш... Для многіх вяскоўцаў дровы і сена — немалы клопат і зарас.

Яшчэ ў дваццатыя гады У. І. Ленін пісаў: «...Пытанне аб паліпшэнні побыту вялізнай большасці насельніцтва — сялянскага насельніцтва — для нас пытанне карэннае». Кіруючыся гэтым ленынскім заветам, у Верцялішках зроблена шмат чаго, каб жылі калгаснікі, не горш, чым у горадзе. Ёсць газ, водаправод, гарачая вада — усе камунальныя выгоды. У людзей не баліць ужо галава пра дровы.

Апошнія пяць гадоў Верцялішкі раслі, як на дражджах. Паўз шашу з'явілася Маладзёжная вуліца. Амаль перпендыкулярна ўперліся ёй у бок Юбілейная, Савецкая, Працоўная — там жывуць механізатары, жывёлаводы.

Пасёлак будзеца па генеральным плане. Праекціроўшчыкі выкарысталі дасягненні сучаснай архітэктуры, багатыя традыцыі народнага дойлідства, і таму домікі маюць прыгожы, вабны вонкавы выгляд. Да 1975 года закончыцца будаўніцтва першай чаргі пасёла на дзве з паловай тысячы чалавек. Сюды пераселяцца калгаснікі з васьмі вёсак. На будаўніцтва калгас выдаткуе больш трох мільёнаў рублёў.

Не толькі сучасная кватэра, электрычнасць, газ, тэлевізар — новае ў быццё. Гэта, бадай, можна знайсці ва ўсіх вёсках. Мяне ўразіла іншае: многія калгаснікі адмовіліся ад каровы, ад той самай каровы, без якой нельга, здаецца, уявіць сельскі двор.

— Зразумелі людзі, што можна абыйсціся без рагулі. Малако прадае калгас. Бяры колькі хочаш — і смачнае, і танае. А з каровай жа клопатаў многа, — старшыня сельсавета Леанід Георгіевіч Юрчанка ўскалмаціў густы русы зуб, потым старанна прыгладзіў яго, дастаў з кішэні маленькі зашмальцаваны бланкіт, — самі палічыце, у нас больш тысячы двароў, а кароў каля 600. Значыць, кожны другі двор абходзіцца ўжо, як пішучы ў паперах, без буйнай рагатай жывёлы. Прычым, ніхто не прымушаў іх гэта рабіць. Самі. Просіць старшыню: вазьміце карову ў абору.

— Пасля жніва правядзем свята сярпа і молата, арганізуем конкурс грыбнікоў, спарціўцы па стральбе. Задум шмат...

Палац яшчэ будзе расці. Запланавана яго другая чарга: спартыўная зала, басейн. За палацам расніецца парк. Ён ужо зараз шуміць маладой лістотай.

Не забылі ў «Прагрэсе» пра дзяцей. Маладое пакаленне акружана асаблівым клопатам. Юныя жыхары вёскі, можна сказаць, з калыскі прывучаюцца да музыкі. Тут урачыста адзначаюцца радзіны. Вось як гэта праходзіць.

...Машына, убраная кветкамі, вянкамі, прывозіць нованароджанца, яго бацькоў і ганаровых бацькоў у Дом культуры. Старшыня сельсавета ўручае пасведчанне аб нараджэнні. Гучыць «Святочная уверцюра» Шастаковіча, пеняцца бакалы шампанскага.

Калі трохі падрасце, вясковы жыхар пойдзе ў дзіцячы сад, паступае ў налігасію музычную школу.

— Жанчыны, відаць, больш за ўсіх выйграюць ад перамен у вёсцы, — гаварыла парторг калгаса Раіса Аляксандраўна Сініцына. — Раней працавалі з цёмнага да цёмнага. І на поле трэба схадзіць, і хатнюю гаспадарку даглядзець. Зараз жанчыны — актывісткі. Маладзешніны вучыцца пачалі. Хто ў тэхнікуме, а хто і ў інстытуце. Ды ў нас ёсць і свае універсітэты.

Так, ёсць, і пра іх варта сказаць больш падрабязна. У Верцялішках працуюць дзве грамадскія навучальныя ўстановы — універсітэт сельскагаспадарчых ведаў і універсітэт здароўя. Першым кіруе старшыня калгаса Фёдар Пятровіч Сянько, чалавек неспакойнага характару, глыбокіх ведаў, ён скончыў аспірантуру, рыхтуе дысертацыю. На яго лекцыях заўсёды перапоўненая зала. Цікава праходзіць заняткі і ва універсітэце здароўя. Праводзіць іх выкладчыкі Гродзенскага медыцынскага інстытута.

ТАК ЖЫВУЦЬ і працуюць жыхары Верцялішак — прыгожай, добраўпарадкаванай, сучаснай у поўным сэнсе слова вёскі. Тут не шкадуецца грошай на культуру, выдаткоўваюць многа больш тых працэнтаў, якія абавязаны адлічваць на культурныя патрэбы згодна статута сельгасарцелі.

Тое, што ўжо зроблена, уражае сваім размахам, навізнай. У альбоме, які захоўваецца ў калгасным музеі, шмат хвалюючых запісаў. Лётчык-касманаўт СССР Я. Хруноў пакінуў такі запіс: «Проста дзіўна было бачыць ўсё гэта ў калгасе: такая культурная, утульная, цудоўная гэтая эксперыментальная будоўля».

Ёсць у музеі вялікі макет. На ім Верцялішкі будучага. Шырокія светлыя вуліцы, прыгожыя дамы. Пасёлак добра ўпісваецца ў навакольны пейзаж...

Вярнуўшыся ў Мінск, мне захачэлася сустрэцца з аўтарамі плана сацыяльнага развіцця калгаса «Прагрэс». Кандыдат эканамічных навук Уладзімір Фёдаравіч Тарасевіч, загадчык аддзела Навукова-даследчага інстытута эканомікі і арганізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці сказаў:

— Такі план даваўся нам складаць упершыню. Працавала над ім вялікая група работнікаў інстытута. Хацелася ўявіць сабе будучае вёскі, паглядзець на яе з усіх бакоў... Верцялішкі — будоўля эксперыментальная, ці як яшчэ яе называюць, узорна-паказальная. Хай вучацца на гэтым прыкладзе кіраўнікі іншых гаспадарак, хай смялей мараць аб будучым. Ну, а час пакажа, ці ўсё добра выверылі, прадумалі архітэктары, праекціроўшчыкі.

Упарта і настойліва цягнуцца вёска да горада. Знікаюць спрадвечныя яе арыбуты: драўляныя хаты, крывыя вузкія вуліцы з рамонкамі і невысыхаючымі лужынамі, пыл, што ўздымае вечарам статак кароў, такое звыклае і мілае рыпенне калодзежнага жураўля ў вясчорнай цішы...

Ці варта сумаваць аб гэтым? Вяскоўцы не сумуюць. Яны рады пераменам. Яны хочуць жыць у прыгожых, цёплых, утульных кватэрах, хадыць па трагуарах, хутчэй усвайваць даброты. Вёска цягнуцца да цывілізацыі, культуры, мастацтва.

Хочацца спадзявацца, што новыя нашы вёскі не будуць падобнымі адна на адну, як некаторыя нашы новыя гарады. Бо тое, што да твару Верцялішкам, не падыхдзе якому-небудзь Залессю або Зарэччу. Здаецца, ужо ацілі спрэчні наконт аграгарадкоў са шматпавярховымі гмахамі. Баіцца вёска шматпавярховых камяніц. Не хочудь яе жыхары паднімацца ў кватэру па незлічоных прыступках.

...Коціцца па асфальце дзіцячая калыска. Бесклапотна спіць маленькі чалавек. Кім ён будзе, калі вырасце? Ці спадабаецца яму тое, што будуецца зараз бацькі?

Л. ЛЯВОНАЎ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

Эдзі АГНЯЦВЕТ

І ДРЭВЫ, ЯК ЛЮДЗІ...

У дрэва—свая таямнічая мова,
Зялёная,

дзіўная музыка слова.

Ты прыпыніўся ля ціхіх дрэў.

Што ты пачуў

і што зразумеў?

Бяроза смуткуе па розных

прычынах,

Хаця і здаецца вясёлай

дзяўчынай:

Не хоча глядзець на

дарогі-шляхі,

Дзе клёны гамоняць —

яе жаніхі.

Ей толькі і мроіцца ясень

адзіны —

Прыхільнік зусім непрыкметнай

асіны.

— Эх, ты ясю-ясень...

Асініцы—дзеўкі старой не бяры:

Ні звонкага лісця,

ні белай кары!

Што скажа яліна?

Што блізка ёй, любя?

Была яна вернай сяброўкаю дуба.

Ён тут, на чмялінай паляне, шумеў,

Баладу лясную складаў, як умеў.

Калі ж цішыню разарвалі

гарматы, —

Стаяў ён у форме зялёнай

салдата,

Паклікаў яліну,
паклікаў сасну,
І дрэвы, як людзі,
сустрэлі вайну.

Ад нелюдзяў
дрэвы людзей засланылі,
І самі гарэлі,
і паміралі...

Яліна, яліна,
шумі, не маўчы!
Я чую, ты стогнеш паціху ўначы.

Калі ў цемнаце прамільгне
бліскавіца, —
Табе навалніца ваенная сніцца
І дуб...

Ён загінуў у пушчы сваёй,
Як быццам на лініі перадавой.

● ● ●

З каменя анямелага
Можна высечы іскры —
Камень становіцца дзівам,
Ён пачынае жыць.
Таму я ў век кібернетыкі
Кланяюся нізка
Розуму чалавека,
Які адкрыў агонь.

Кажуць,
сэрца не камень...

Калі ж скамянела сэрца
Ад смутку,
ад страты цяжкай, —

Хутчэй адагрэйце яго!

Можна высечы іскры:
Толькі яму не шкадуць
Шчодрасці

і спагады,

І дабраты сваёй!

МЕЛОДЫ ШАПЭНА

Я іду за музыкай Шапэна,
Адкрываю радасці сама:
Скачуць іскры Віслы белапеннай,
І мазурку скача ўся карчма.

Пэўна, у простых клавішах раяля
Ёсць валынкі,
скрыпкі,
кантрабас.

Эх, абэрак пары заскакалі,
Хто ж уседзець можа ў гэты час?

Раптам чую рэха барабана —
І няма канцэртных, мірных сцен!
З рытмаў нечаканых, палымяных
Гнеўны вырастае сам Шапэн.

Гэта ўжо не музыка, а цуда.
Болей струнам болю не

стрываць —
Рытмы Герайчнага эцюда
Над Варшаўскай восенню
грымяць.

Ён каноны разрываў упэўнена
Вастрыём тугі,
надзей,
трывог.

Там гучала музыка Шапэна,
Дзе Міцкевіч гаварыць не мог.

А галовы царскія не чулі,
Што ў мазурках тоіцца удар,
Што ў нацюрнах тонкіх спелі

У паланезах — грозны марш
фанфар!

У Парыжы і ў чужым Нагане
Сніў ён Польшчу,

звон яе лугоў,
Ён дайшоў бы ўласнымі нагамі
Да крутых, зялёных берагоў!

Толькі б зноў пачуць,
як на радзіме
Журацца сялянкі і пяюць!
Толькі б зноў сустрэцца

з дарагімі,
Мову незабыўную пачуць!

І таму
тужлівымі вачамі

Углядаўся ён, трывожны, у даль,
І таму

бяссоннымі начамі
Морам бушаваў яго раяль.

● ● ●

Па вёсцы плётка
Распусніцаю гуляе:
Удавец Хвядотка
Вяселле хутка згуляе.
Сам барадаты.
Нібыта вяроўкі, жылы.
Бярэ ў хату
Дзеўку пасля дажынак.
Ідуць размовы,
Вёдры ў чарзе застылі...
Уздыхаюць удовы:
Пра іх мужыкі забылі.
Увесь дзень у полі:
Заплесці некалі косы.
Растуць таполі,
Растуць маладыя бярозы.
Для іх абновы—
Няхай пакарасуюцца ў свята...
Уздыхаюць удовы:
Адціла ты, рута-мята...

Святлана ЛОБАЧ

СУСТРЭЧА

«Добры дзень, ці здарова?»
— Ой, маўчы, што й казаці...
Праганяе карову

Кожнай раніцай маці.
То ісці за вадою,
То скаціну даглядзець...
У кубак мне сырадою
З пышнай пенай нацэдзіць.
— Пі, яшчэ не астыла...
Бач, якая худая...
На руках яе жылы,
Як дарога лясная.
— Паляжы шчэ, дачушка
Што рабіць табе зранку?
Жар у печы загушкаў
На патэльні мачанку.
І бліны ляжаць горкай
На бялюткай сурвэце.
Мне зрабілася горка,
Што адна ты на свеце,
Што ў вайну пахавала
Майго бацьку і брата...
Я так рэдка пісала...
Ты даруй, вінавата.

«ЛЯВОНІХА»

СВЯТКУЕ ДВАЦЦАЦІГОДДЗЕ

Кожны раз, як на сцэну выходзяць танцоры народнага ансамбля трактаразаводцаў «Лявоніха», у зале гучаць гарачыя воплескі. Палюбіліся глядачам вясёлыя, тэмпераментныя, поўныя іскрыстай маладосці жамчужны народнай харэграфіі «Лявоніха», «Орачка», «Бульба». Народны ансамбль выконвае іх з сапраўдным бляскам, вялікай любоўю, чуйна захоўваючы ў іх душу народнага танца.

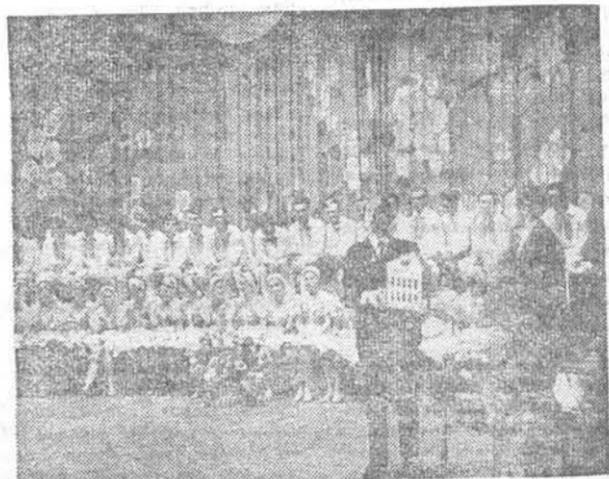
У рэпертуары народнага ансамбля — звыш 30 роз-

ных танцаў і кампазіцый.

Зараз «Лявоніха» рыхтуе новую сюіту «Мы — беларусы», у якую ўвойдуць кампазіцыі «Песня аб Буралесніку», «Зварот» і «Азёрная легенда». Фрагменты з гэтых кампазіцый былі паказаны на юбілейным канцэрте, які адбыўся 26 чэрвеня.

Ансамбль з поспехам выступаў у Маскве, Волгаградзе і іншых гарадах Расійскай Федэрацыі. Ён часта выезджае з канцэртамі ў беларускія гарады, выступае перад працаўнікамі сельскай гаспадаркі. Цікавымі і незабыўнымі былі сустрэчы з польскімі глядачамі ў Варшаве, Плоцку і іншых гарадах ПНР.

Юбіляраў шчыра і цёпла віталі на вечары шматлікія прадстаўнікі грамадскасці.

Вось яны, юбіляры...

ПАЧАТАК быў для тэатра не выгадны. Чаму? Горкаўцы чамусьці пачалі гастролі не спектаклем «На дне», які быў бы такім натуральным для адкрыцця (аб ім спрачаюцца, ім захапляюцца знаўцы горкаўскай драматургіі), а малаарыгінальным «Гарачым летам у Берліне». Уражанне было трохі сапсаваным — не дужа цікава. Па-другое, госці выступалі ў памяшканні опернага тэатра, якое зусім не прыстасавана для драматычных спектакляў. Пра гэта, між іншым, гаварылася і летась, калі на вялізнай опернай сцэне ігралі акімаўцы з Ленінграда. Тое, што вымаўляецца шэптам і іграецца на паўтонах з «ціхімі нюансамі», тут тэрмінова мяняецца на... крык. Акцёру цяжка «перакінуць» слова праз рампу і аркестравую яму, і ён вымушан фарсіраваць гук.

Таму госці «заваёўваюць» мінчан аноў. Пасля папярэдніх гастролёў (у 64-м годзе), калі рэпутацыя калектыву была высока ўзната і рэпертуарам, і ансамблем выканаўцаў, і рэжысурай, і дэкаратыўным афармленнем, сёлета поспех прыходзіць да гаркаўчан не адразу. Але прыходзіць! Паспрабуйце сёння набыць білет на іх спектаклі...

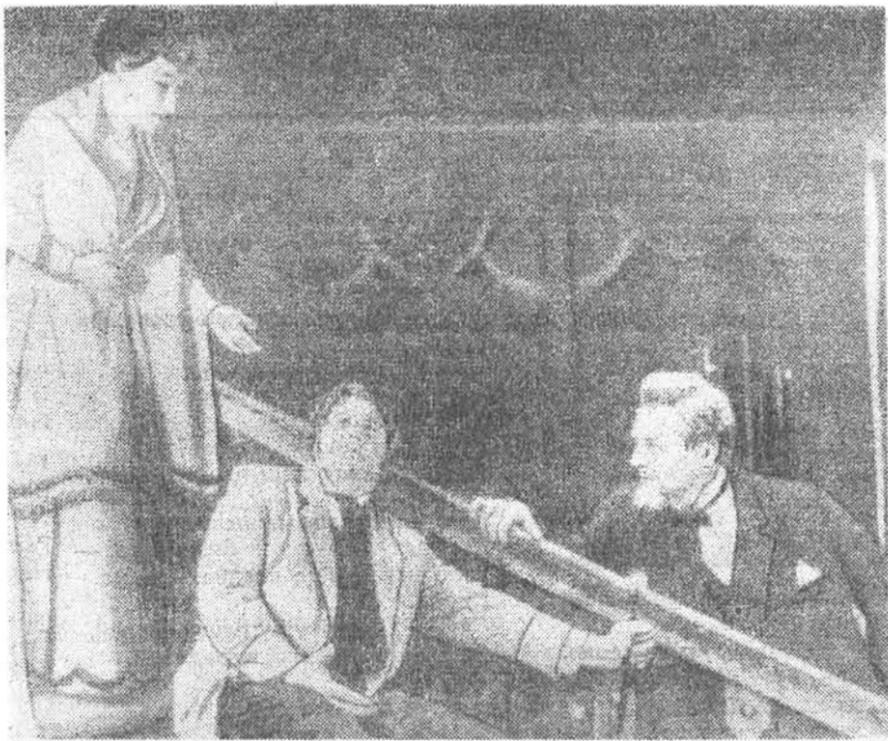
Рэпарцёры газеты «Літаратура і мастацтва» звярнуліся да гледачоў з просьбай падзяліцца ўражаннямі ад таго, што яны пабачылі ў выкананні гасцей з Горкага.

— Мне давалося паглядзець «Стаўпоў грамадства», — сказаў народны артыст БССР прафесар Анатоль Васільевіч Багатыроў. — Ну, ведаеце, Ібсен наогул не з тых аўтараў, якія пацяшваюць публіку. Ён прымушае думаць. І яшчэ — вельмі падрабязны. На меркі сённяшняга дня яго драматургія выглядае нават і старамодай. Ліпеньскім вечарам, калі і настроі былі не надта «сур'ёзны», захапіў нас Ібсенам не так лёгка. І тэатр спачатку нібы нёс залу па хвалях спакойнай ракі, а потым уцягнуў у вір падзей і страстей ў доме консула Карстана Бёрніка, зацікавіў залу, узрушыў самыя драматычныя моманты. І мы пазналі таго Ібсена, якога любім, — па-скандынаўску стрыманага мастака, які праўдай свайго мастацтва разбурае ілюзіі, створаныя ідолагамі буржуазіі аб сваім класе...

Калісьці К. Станіслаўскі пісаў, што Мастацкі тэатр ставіў творы Г. Ібсена, бо пісьменнік захапляў тэатр філасофскім зместам: «Мы хацелі навучыцца выяўляць тую сілу розуму, сілу логікі, што такая чароўная ў Ібсене». Спектакль гаркаўчан наблізіў да раскрыцця гэтых якасцей, і «Стаўпоў грамадства» прымуслі даволі стракатую аўдыторыю ў зале цалкам паглыбіцца ў свет ідэй і вобразаў драмы.

— Перш-наперш заслуга ў гэтым выканаўцы галоўнай ролі Бёрніка артыста Віктара Кузняцова. Ён паказаў, што ўмее мысліць тэкстам ролі, адчувае глыбінны адценні пачуццяў героя. Яго Бёрнік жыве не ва ўмоўных перажываннях, а ў сапраўднай страці. Ён апантанна фальшывай ідэяй «служэння» грамадству, ідэяй фарысейскай і злучанай у буржуа, — працягаў Анатоль Васільевіч. — Па-мастацку стала работа, выкананая з артыстычным блескам!

Ібсен на сцэне наогул не такая частая з'ява, а гэтая п'еса для мінчан стала адкрыццём раней неведомым ім у тэатральным увасабленні твора.

Сцэна са спектакля «Стаўпоў грамадства».

ТРИ ШКЕЛЬЦЫ З МАЗАЎКІ

НА СПЕКТАКЛЯХ АКАДЭМІЧНАГА ТЭАТРА ДРАМЫ ІМЯ М. ГОРКАГА

Імкненне горкаўцаў складаць арыгінальны рэпертуар заслугоўвае ўдзячнага слова. Мінудым разам госці з Волгі таксама прапанавалі нашаму гледачу афішныя неспадзяванкі. Гэта выклікала і спрэчкі. Напрыклад, адносна п'есы «Арфей сыходзіць у пекла» Тэнэсі Уільяма часопіс «Тэатр» пісаў наступнае: «Адны казалі: ці правільна мы робім, ставячы таленавітага, але па-буржуазнаму абмежаванага драматурга, у якога роспач і нявер'е ў чалавека мацнейшы за сацыяльна-выкрывальны тэндэнцыі? Другія адказвалі: а ці не сектанцтва, ці не збыдненне нашых магчымасцей — адступіць ад такой таленавітай і прагрэсіўнай, хаця па-свойму і абмежаванай драматургіі? Тэатр тады сваім спектаклем, дзе былі незабыўна яркімі «Вэл і Лэдзі» ў выкананні У. Самойлава і Р. Вашурынай, вырашыў спрэчку на карысць п'есы — на сцэне была паказана трагедыя праўды жыцця людзей, якія безнадзейна прэгнуць шчасця ў так званым «нармальным» асяроддзі «нармальных» расістаў і мяшчан. Сёлета нешта падобнае адбываецца на спектаклі гаркаўчан «Дзівакаватая місіс Сэвідж» Д. Патрыка — ёсць сярод гледачоў, які і на «Арфеі», свае «адны» і свае «другія».

— Я не чытаў п'есу, — сказаў музыкантаўца Л. Аўэрбах, — таму магу сказаць адно: тэатр пераконвае ў тым, што такая па-мастацку арыгінальная і сацыяльна завастаная праўда дапамагае нам глыбей адчуць трагізм цяперашняга капіталістычнага грамадства, трагізм чалавека ў ім. Хутэй за ўсё нават трагіфарс. Місіс Сэвідж, якой яе паказала Антаніна Мікалаеўна Самарына, ажываецца куды больш прывабнай і натуральнай, чым тыя, хто загнаў яе ў дом вар'ятаў. Актрыса тонка адцяняе пачуццё гумару гэтай яркай натуры і прагу сапраўднага жыцця — ёй радасна, калі яна бачыць нечакана лагодную, шчырую ўсмешку на твары нават самага мяшчэснага чалавека. Сумны свет «нармальна» хцівых людзей не забівае ў ёй чалавечнасці. Гэтая старэнькая захоўвае ў душы,

як самую дарагую каштоўнасць, веру ў перамогу святла. Як хораша і па-артыстычнаму далікатна іграе Антаніна Мікалаеўна арганічнае для місіс Сэвідж пачуццё даверу і колькі ў яе «дзівацтвах» дзіцячай адкрытасці! Такія дзівакамі, як гаварыў Максім Горкі, часта і ўпрыгожваецца жыццё. І тым больш жудасным успрымаеш тое жыццё, дзе яно ўпрыгожваецца толькі «дзівакаватымі місіс», накішталт Сэвідж...

Такі эмацыянальны водгук паўтаралі і іншыя гледачы. Яны горача апладзіравалі і народнай артыстцы СССР А. Самарынай, і ўсяму ансамблю выканаўцаў.

— Так, ансамбль у гэтым спектаклі цудоўны, — гаджаецца Л. Аўэрбах. — Калі хочаце, мне як музыканту такое гучанне сцэнічнага твора асабліва прыемнае. Звярніце ўвагу, скажам, як чула і па-акцёрску тонка іграе ў садружнасці з партнёрамі заслужаная артыстка РСФСР Раіса Давыдаўна Малянкова!.. Ёсць у партытуры спектакля і цудоўная, падобная вельмі дарэчы музыка Марыса Равеля, якая атрымала «права галасу» нароўні з усімі іншымі кампанентамі пастаноўкі... А як вынаходліва зроблена дэкаратыўнае афармленне! Таленавіты ў гаркаўчан галоўны мастак Віктар Герасіменка!..

Група маладых наведвальнікаў тэатра — «ачкарык», дзяўчына ў «міні» і дзяўчына ў «максі» (мінчане не адстаюць ад моды). Смочуць марожанае. Смяюцца.

— Не, у нас пакуль што няма прозвішчаў, пакуль

што мы Алёна, Віктар і Наташа. Вучымся на «артыстаў». Ага, у Беларускам тэатральным... Ага, глядзім «Маё сэрца з табой». Падабаецца? Не тое слова. Гэта ж сучаснасць. А тут правярэш усё асабістым вопытам. Хай сабе і маленькім. Наташа — з Любаншчыны. Кажу, што і там можна сустрэць такіх, як героі п'есы Юлія Чалурына. І старшыню калгаса, што «адважваецца» на невялікі злачынны ўчынак дзеля поспеху агульнай справы. І сектанта... ха-ха, такога ж, як і гэты, у п'есе... І старога, які гадаваў-гадаваў сыноў, а тыя паехалі ў белы свет з Сухого Логу... Як быццам усё па-праўдзе, а сумнавата. Бо здагадваешся, што кожны з іх зробіць, што скажа і чым спектакль скончыцца... Ну, можа, у якіх дробязях памылімся... А рэжысура добра! Як вы сязалі? Барыс Дзмітравіч? Ага, гэта іх галоўны — Ворану. Умее працаваць з акцёрамі. Можна нам пашчасціць працаваць з такім. Калі скончыў інстытут? Праз два гады. А пакуль што вучымся глядзім... Ага, і скептычна крытыкуем... Такая ўжо «ў нас моладзь»... Прабачце, трэці званок. Бывым, Наташка!..

Тры водгукі. Тры думкі. Як тры шкельцы з маззікі ўражанняў мінчан ад горкаўскіх артыстаў і іх творчасці. Тэатр з Волгі і сапраўды наоў заваёўвае горад, «вярбае» стальных сваіх прыхільнікаў. Як з кафедры, ён па-мастацку гаворыць нам аб складаным жыцці на зямлі і раскрывае характэр Чалавека, калі той чалавек з вялікай літары.

ДРАМАТЫЧНАМУ КАЛЕКТЫВУ — ЗВАННЕ НАРОДНАГА

Прэзідыум Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў прысвоіў званне народнага тэатра драматычнаму калектыву Палаца культуры Мінскага камвольнага камбіната.

Нарадзіўся гэты цікавы творчы калектыв чатырнаццаці гадоў назад. Спачатку ставіліся творы вельмі форм. Пасля майстэрства самадзейных акцёраў. Гэта дало магчымасць брацца за больш складаныя драматургічныя творы. Цэля сустралі гледачы герачіную драму «Маціей за смерць» Л. Станіславава; спектаклі «Адважнае сэрца» І. Эвальда і «Поўнка і штых» А. Талява і інш.

У апошнія гады калектыв звярнуўся да героіка-рэвалюцыйнай тэмы. Пастаўлены літаратурна-музычны кампазіцыі «Салдатам рэвалюцыі прысвячаецца» і «Ліція жывейшы ва ўсіх жыццях». «Рэжыём» Р. Рандзеевскага. Ленінскаму юбілею прысвечаны спектакль «Сям'я» І. Папова.

ПРАЧЫТАЎ у газете «Літаратура і мастацтва» (№ 24 за 24 сакавіка 1970 года) артыкул А. Гантмана «Ёсць такая прафесія — дырэктар». Закрануты надзвычайна пытанні тэатральнага жыцця. Размова пачалася цікава і складаная.

Я, і як чытач, і як адзін з тых, пра каго ідзе гутарка, падтрымліваю многія меркаванні аўтара артыкула. Аднак выкажу і свае думкі аб працы тэатральнага дырэктара сёння, тым больш, што наогул пра дырэктараў гаворыць рэдка і часцей за ўсё ў афіцыйных паперах, у загадах альбо крытычных матэрыялах ці пататках «справааручых», «дапамагаючых» і «накіроўваючых». Але пра гэта потым. Неяк няёмка адразу пачынаць скардзіцца.

Не буду паглыбіцца ў гісторыю станаўлення прафесіі дырэктара ў сацыяльным тэатры. Гэта-наконт адна з нераспрацаваная тэма для даследчыкаў. І распрацаваць яе будзе нялёгка, бо так часта роля дырэктара бывае звязана да ролі распрадальніка-адміністратара. А ці ў гэтым сутнасць яго дзейнасці? Ці дастаткова толькі «распарадкацца» ў складаным творчым мастацкім арганізме, якім навінен быць тэатр?

Прыгадаем некаторыя старонкі мінулага.

НА ЧАЛЕ першых савецкіх тэатраў ставіліся людзі, верныя справе рэвалюцыі, але без адпаведнай спецыяльнай падрыхтоўкі. І не даўна, што даўна не ўсе з іх затрымаліся на сваёй пасадзе. Некаторыя так і засталіся толькі распрадальнікамі пры мастацкім кіраванні, які прызначыўся з ліку спецыялістаў-рэжысёраў або акцёраў. Ішоў час. Выпрацоўвалася структура кіравання тэатрам. Дырэктарамі заставаліся тыя, хто мог па-творчаму «дырэктарнічаць» — з партыйнай работы, з журналістыкі прыходзілі энергічны і дасведчаны адміністратары, здольныя разабрацца ў спецыфіцы тэатра як мастацтва. Праўда, такіх было мала. Іх імёны ведала, здаецца, уся краіна. Вольш характэрнай была «цягучасць» дырэктарскіх кадраў.

Спынімся хоць бы на прыкладзе нашай рэспублікі. Бяру апошнія гады. Дырэктарамі тэатраў у нядоўгія дзесяці гадоў прызначаліся былыя начальнікі дамоў афіцёраў (у Віцебску, Бабруйску), суірадоўнікі месцовых упраўленняў культуры (Магілёў), журналісты (тэатр імя Я. Купалы), партыйныя работнікі (тэатр оперы і балета) і акцёры (тэатры імя Горкага і імя Я. Коласа). І што з гэтага атрымалася? Хто з іх стаў прафесіянальным дырэктарам, майстрам сваёй справы?..

Цяпер ужо наваўна няма патрэбы кагосьці пераконваць, што дырэктар — прафесія, а не пасада. Пра гэта ведаюць і тыя, хто прызначае дырэктараў, і тыя, хто потым іму надпарадкаваецца. Зразумела, нялёгка знайсці добрага дырэктара, як і галоўнага рэжысёра. Тут, акрамя здольнасцей і ведаў, патрэбна вялікая любоў да таго чараўніка, які мы называем тэатрам.

Ці многія згодзяцца працаваць амаль без выхадных і святочных дзён, якімі ахвяруе дырэктар? Ці кожны можа штодзённа працаваць па 14—15 гадзін? Ды ці толькі тэатрам акрэслены рабочы час дырэктара? Часта складаныя пытанні не паўдаюць яго і дома. І ніякі мясцом прафсаюза яго

З ПОШТЫ «ЛІМА»

ВЫХОЎВАЦЬ ГЛЕДАЧА ТРЭБА!

Прачытаўшы артыкул А. Чарнушвіч «Гледачамі не нараджаюцца» («Літаратура і мастацтва» ад 10 сакавіка г. г.), не стрымалася, каб не выказаць свае думкі. Пачынаю з такой звычайнай прозы, як тэатральная рэклама. Больш шэрай і незвычайнай рэклама, як тэатральная, у нас, бадай, нелага знайсці. Для масавага гледача яна амаль неадступная і больш-менш добрая толькі перад ухвадам у тэатр, часам — у цэнтры горада. Такіх жа твораў рэкламнага мастацтва, як афішы М. Акімана, нашы мастакі наогул не робяць. Або тэатрызма. Праграма перадач Гомельскага студыі рэгулярна дае рэпертуар кінатэатраў з творчай выдумкай, аймазнаўства. Аднак не апахожыцца месца для асаблівага масавага гледача з навінкамі на сцэне

працу не абараняе, і ніякіх далаат за «вышурочныя» ён не атрымлівае. Дырэктар «служыць» справе па закліку сэрца і па грамадзянскім абавязку. Калі хочаш, каб добра працаваў тэатр, аддай сабе ўсёго яму!

Галоўная складанасць тэатральнай справы ў тым, што тут амаль усе залежыць ад індывідуальнасцей — рэжысёрскіх, артыстычных, мастацкіх. Трэба мець падыход да кожнага, быць уважлівым, падтрымліваць нешта ў чалавеку, а нешта адразу ж адвяртаць. Адным словам, памагаць кожнаму здзяйсню і ўсім у ансамблі заўсёды быць у форме.

Калі па якой прычыне на завод не выйдзе рабочы, завод працуе: захварэў паштальён, вам усё роўна прынясуць газеты і пісьмы... А захварэў артыст? Перайшоў ён у новы калектыў? І тэатр вымушаны мяняць рэпертуар,

ры. А вынікі сумаратыя для сцэнічнага мастацтва. У той жа час, калі ты адмовіш актёру права на кіназдымкі, ты не пашырш яго папулярнасці, якую ён мае ў рэспубліцы, праз кіно і радыё (і скароціш дадатковы заробак). Актёры, добраму, дысцыплінаванаму актёру проста немагчыма адмовіць. Трэба разумець і яго: у тэатры, на жаль, заробак невялікі.

Дырэктар павінен і гэта ведаць. А тут не толькі арганізацыйныя справы, а і эмоцыі, творчае самаадчуванне, кантакт паміж кіраўніцтвам тэатра і труппай.

ТЭАТР сёння — гэта сацыяльна-эканамічнае дзяржаўнае прадпрыемства, якое дзейнічае па законах блізкіх прамысловым прадпрыемствам, што маюць статут і пашыраныя правы кіравання.

Іван МІХАЛЮТА,

заслужаны дзеяч культуры БССР, дырэктар Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы.

РАЗМОВА НА ШЧЫРАСЦІ

ПРАВІЛЬНА: ЕСЦЬ ТАКАЯ ПРАФЕСІЯ ● ВЬЗЬМО НЯПРОСТЫХ ПРАБЛЕМ ● І ТЭАТР — ПРАДПРЫЕМСТВА ● АПЯКУНСТВА? А НАВОШТА!..

графік рэпетыцый, тэрмін выпуску прэм'еры і г. д. Прыклады аўсім наданія — купалаўцы перасталі іграць цікавыя спектаклі «На дне», бо з тэатра звольніўся выканаўца ролі Саціна, не ставіць «У мяцеліцы», бо няма цяпер у трупы артыста на адну з галоўных роляў. Мы адкладалі прэм'еру «Праўду! Нічога, акрамя праўды!» — быў хворы артыст. Тое ж было ў Рускай тэатры БССР са спектаклем «Марыя Сцюарт». Відаць, у мастацтве тэатра не дзейнічае прычыны — няма, маўляў, людзей, якіх нельга замініць. І ўся адказнасць зноў жа кладзецца на дырэкцыю тэатра. Спектакль на сцэне — не кінастужка. У кінастудыі актёры не хвароюць.

І ніхто нават не падзрае, якія даводзіцца пераадолюваць цяжкасці нам, у тэатры, калі адначасова здымаецца ў кіно некалькі нашых артыстаў. Глядач і не ведае і ведаць яму няма чаго, які націск вытрымлівае дырэктар, калі ён на вытворчых аб'ектах не можа адразу і лёгка задаволіць творчае патрабаванне актёра. На яго націскае актёр, які згадзіўся здымацца, націскае адміністрацыя кіно або тэлестудыі, а чамі і Упраўленне па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР. Усе «растлумачваюць» выжываць такой і такой падзеі для савецкага мастацтва...

Выкарыстанне актёраў тэатра ў кіно, на тэлебачанні сёння ўскладна і без таго складаюць работу ў тэатры. Асабліва ў нашым купалаўскім тэатры, які мае таленавітых артыстаў.

У артыста «шматстаночніка», які сумяшчае работу ў тэатры з выступленямі на радыё, на тэлебачанні і ў кіно, няма часу для паглыбленай самастойнай работы над ролямі ў тэат-

На чале тэатра стаіць дырэктар, які нясе адказнасць за ўсё мастацкую, выхаваўчую, вытворчую дзейнасць. Па творчай частцы дырэктар падзяляе адказнасць з галоўным рэжысёрам, за ўсё астатняе — са сваімі намеснікамі. Кіраўніцтва тэатра аб'яднаецца на партыйную і прафсаюзную арганізацыю, на мастацкіх пытаннях раіцца з мастацкім саветам, які працуе пры дырэкцыі на правах дарадчыка. Разумець асаблівасць кіравання тэатрам неабходна саветнікам і партыйным арганізацыям, якія ўплываюць на нашу работу. Падкрэсліваю гэта невыпадкова.

Каля дзесяці гадоў мне давялося быць дырэктарам Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра. І цяпер з вялікай прыемнасцю ўспамінаю, як любіўна, з вялікай ласкай там ставіцца да свайго тэатра, да яго артыстаў і кіраўнікоў абласных арганізацый.

Па найбольш важных пытаннях жыцця тэатра мы раіліся з кіруючымі работнікамі абкома КПБ і аблвыканкома. Тут, у тэатры, проста. Без афіцыйных запрашэнняў. Скажам, дырэктар абкома партыі А. Ульяновіч — як кажучы, свой чалавек у тэатры. Яго можна сустрэць на партыйным сходзе, пасяджэнні мастацкага савета, за кулісамі ў час прэм'еры. І ён ніколі не навязвае свайго погляду, а выказвае па-гаваркаму асабістую думку. Дырэкцыя прадастаўлена поўная самастойнасць у кіраванні тэатрам і адказнасць за яго дзейнасць. Ёй вераць, яе падтрымліваюць...

Узаемаадносінны паміж грамадскімі арганізацыямі, органамі кіравання культуры і тэатрам лепш за ўсё будаваць на даверы. Тады дырэкцыя і

мастацкае кіраўніцтва тэатра адчуваюць большую адказнасць за справу — ніхто іх разумных рашэнняў не адменіць, не будзе дыктаваць рэпертуар або размеркаванне роляў, падказваць, каго з артыстаў запрашаць і ад каго адмаўляцца і г. д. Цяпер, працуючы ў Акадэмічным тэатры імя Я. Купалы, я часам сутыкаюся з такімі адносінамі з боку Упраўлення па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР. Супрацоўнікі яго, бывае, бяруцца вырашаць тыя пытанні, якія цалкам «падлягаюць» прарабаванню дырэкцыі і мастацкага савета тэатра. Нават перакладчыка п'есам падказваюць, а часам і «размяркоўваюць» ролі ў чарговай пастаноўцы. Ці патрэбна такая апека тэатру, ці не скоўвае яна ініцыятыву творчых работнікаў? Мне здаецца, што не, не патрэбна! І штучна абмяжоўвае поле дзейнасці таго ж мастацкага савета тэатра.

ЧАСЦЕН за ўсё мы спрачаемся адносна рэпертуару. У тэатры чытаюцца амаль усе навінкі драматургіі. Сочым мы за прозай, лепшыя творы якой вартыя таго, каб іх інсцэпіравалі. І права і абавязак тэатра выбіраць, што яму цяпер, пры гэтым складзе трупы і яе творчых імкненнях, больш падыходзіць, што ставіць і іграць. І далёка не заўсёды парадзі «з боку» бываюць самыя правільныя і зыходзіць з натуральных патрабаванняў калектыву артыстаў і рэжысуры.

Пры падборы рэпертуару тэатр улічвае ўсё — што скажа і чаго патрабуе глядач, ці хочыць у нас творчых магчымасцей для ўвасаблення п'есы на сцэне, як яна стасуецца з вытворчымі планами, хто будзе заняты ў рабоце і як будзе наведвацца спектакль. Я называю самае галоўнае. Бывае, што п'еса бяруцца з разлікам на пэўную актёрскую індывідуальнасць, для яе выяўлення. Ці можа хто лепш за тэатр усё гэта ўлічыць? Ці можа ахапіць адразу такой увагай некалькі тэатраў Упраўлення? З якімі б добрымі намерамі, ні былі яго работнікі, і яны могуць памыліцца. Мастацкі савет Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы, дзе сабраліся майстры сцэны і ўсё партыйнае бюро, можа разбірацца ў надзённых праблемах творчага жыцця калектыву і, у прыватнасці, выпрацаваць патрэбную рэпертуарную лінію.

Мне здаецца, што агульны кантроль за рэпертуарам тэатраў не павінен зніжаць ролю мастацкіх саветаў, бо гэта не спрыяе творчай ініцыятыве тэатральных калектываў.

Два гады таму назад тэатр імя Я. Купалы не выпускаў планавую колькасць спектакляў і не заўважыў глядзельную залу. І на гастрольях, здаралася, тэатр «гаруў». Мне давялося прыйсці ў яго дырэктарам у той час, калі ён вяртаўся з гастрольяў паліца стражэннага кішынёўскага «пакару». Трэба было знайсці прычыны няўдач тэатра. Справа ў тым, што рэпертуар падбіраўся на густах то запрашанага гастролёра-рэжысёра, то аднаго толькі галоўнага рэжысёра. Менш за ўсё кілапаліца пра тое, каб задаволіць патрабаванні глядача. Няўдалыя спектаклі «Сэрца на далоні», «Менчаныя ў дваранстве», «Блазнада» і некаторыя іншыя знізілі цікавасць глядача — ён перастаў наведваць тэатр. Пры такім стане нават добры спектакль «На дне» М. Горкага не выклікаў таго рэзанансу, на які меў права.

Калі зацвярджаецца рэпертуар, трэба разглядаць яго не з аднаго якога-небудзь пункту гледжання, бо гэта будзе «аднабока», трэба ўлічваць усе «за» і «супраць». І няма карысці, калі і тут падмяняюць мастацкі савет тэатра. Трупа і сама ад-

чувае перспектыву свайго творчага жыцця, і мы спыняем сваю увагу на той або іншай п'есе, зыходзячы з планаў на будучыню — і ў рэпертуарнай палітыцы, і ў шляху развіцця майстроў сцэны і моладзі. Роля даручаецца артысту не толькі таму, што ён можа яе сыграць ярка ў гэтым спектаклі, а яшчэ і будзе пэўным этапам у яго развіцці і станаўленні, нешта замачуе ці адкрые новыя грані таленту, а часам будзе садзейнічаць пераходу на новае «амплуа». Пры ўсім гэтым і тэатр не застрахаваны ад памылак: здарасца, што ў нас хтосьці іграе «не тое». А тут яшчэ настойлівыя падказы! Як у футболе часам трэнеру дыктуець, каго паставіць у абарону, каго ў нападзенне. Навошта?..

Пры фарміраванні групы мы чакаем ад кіруючых устаноў і грамадскіх арганізацый дапамогі, якая б дала магчымасць тэатру запрашаць патрэбных артыстаў. Бо нармальна працаваць у калектыве можна тады, калі яго супрацоўнікі забяспечаны ў бытавых адносінах (пажадана, каб на 100 працэнтаў!) Абнаўленне ж актёрскай групы заўсёды нясе добрае ажыўленне ў творчае жыццё. Тады і размеркаванне роляў бывае куды цікавейшым!

Цяпер нам раіць, каб мы прызначалі на ўсе ролі дублёраў. Безумоўна, гэта гарантуе паказ спектакляў, нават калі захварэе той ці іншы актёр. Але ці заўсёды гэта можа зрабіць тэатр? За дваітным складам трэба бачыць і падвоеныя тэрміны падрыхтоўкі прэм'ер, дадатковыя выдаткі. А часам яшчэ і зніжэнне мастацкага ўзроўня з-за кампрамісаў пры выбары выканаўцаў цэнтральных роляў. Трэба разумець, што тады пры плане 5 спектакляў, напрыклад, Акадэмічнаму тэатру імя Я. Купалы трэба лічыць іх за дзесць. І такое пытанне павінен вырашаць сам тэатр, кіруючыся патрабаваннямі жыцця і тымі правамі, якія запісаны ў «Палажэнні аб тэатры і яго кіраўніках».

І ЯШЧЭ некалькі слоў аб парадах. Мы, бывае, чуюм падказы нават, як нам праводзіць гастролі. Летась напрыкладні летніх гастрольяў газета «Літаратура і мастацтва» ў артыкуле «На маршрутах гастрольнага лета» вучыла:

«Відаць, не варты ганіцца за тым, каб кожны актёр кожны вечар дэ-небудзь абавязкова выступаў, не маючы часу на адначынку... Між тым, спажыўшы дырэкцыя Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы збіраецца наладзіць за месяц амаль трыццаць выязных спектакляў. Ці разумна прымуцаць ветэранаў-купалаўцаў і моладзь трупы іграць з такім празмерным напружаннем?» І далей ідзе парада, якія спектаклі везці, а якія не трэба. Скажу шчыра, што нават самы вопытны дырэктар вывучае магчымасці правядзення гастрольяў у кожным горадзе паасобку. У адным горадзе паспелам могуць карыстацца адны спектаклі, у другім — іншыя. І колькі прыкладаецца намаганняў і вынаходніцтва, каб быў поспех! А тут проста — узяць і парайць...

Гэтымі нататкамі і не збіраюся абвясціць любя заўвагі і ўсю крытыку ў адрас тэатра. Хацелася б толькі заклікаць да даверы да дзейнасці калектыву з боку аўтараў артыкулаў і супрацоўнікаў Упраўлення па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР. Ацэньвайце нашу работу па выніках, па спектаклях, па выкананні вытворчых планаў. І мы будзем вывучаць усе парады і любую крытыку.

Прашу прабачэння ў тых, хто прыме напрокам у свай адрас мае выказванні. Іншай мэты, як паліяпэнне кіравання тэатральнай справай, у мяне не было.

Раіца КАЗЮБА.

Буда-Кашалейскі раён.

3 ПОШТЫ «ЛІМА» 3 ПОШТЫ «ЛІМА» 3 ПОШТЫ «ЛІМА» 3 ПОШТЫ «ЛІМА» 3 ПОШТЫ «ЛІМА»

драматычнага тэатра. Чаму? Няўжо гэта ідзе ад абмяжвання да папулярнасці тэатральнага мастацтва!..

У Гомелі амаль не бывае і афіш народных тэатраў. Аб тым, што народныя тэатры ў горадзе дзейнічаюць, мы даведваемся зрэдку з карочных рэпартажаў у газеце (рэпартаж частей за ўсё цапкам дадатны). Чаму б не паказаць рэкламу народных тэатраў у такім буйным горадзе? Аднарадна навялічылася б колькасць глядачоў і інтарэс грамадзянскай думкі.

Нічога дрэннага не бачу ў тым, калі на прадпрыемствах з'яўляюцца «звышалы» для распаўсюджвання білетаў у тэатр. Я асабіста за прапаганду тэатра на ўсё магчымых варыянтах. Карысць прыносіць і добрыя словы, і магчымасць пабыць білет у цэху.

Што датычыць катэгорыі глядачоў, то ў іх ліку спраўляю часам трансляцыю ў тэатральную залу і чужыя душойнаму мастацтву людзі. Чалавек спад чаркай у тэатры, куды ён трапіў выпадкова, не разумее, дзе знаходзіцца і як трэба паводзіць сябе. Горш за ўсё, што ён пераходзіць суседзтва на зале. Такага, відаць, і пераключыць не трэба, а проста нельга пусканы ў тэатр. Хто яму забароніць туды пусканы? Ну, хоць бы і адміністрацыя тэатра з актывістамі-гледзачамі, які

з'яўляюцца сталымі наведвальнікамі тэатра і складаюць нешта накідаць «клубы прыхільнікаў».

Глядач павінен ведаць, што яму пакажучы на сцэне. І тады ён будзе адпаведна рыхтавацца. Скажам, калі яго запрашаюць на кінемато К. Крапівы ён, можа, перачытае любовныя байкі або зазірне ў энцыклапедыю. Калі ж гэта невядомае імя, зацікавіцца тэмай твора і пагартае адпаведную літаратуру. Не кожны так зробіць, але ж дайце нам добрую афішу-рэкламу. І мы будзем больш «актыўна» рыхтавацца да сустрэчы з мастацтвам.

«Мы» — гэта дарослыя людзі. А ў чым? Ці ўсё тэатр зацікавіць іх без удзелу «раснаўсюджвальнікаў» білетаў? — называю імям драматурга, выкажучы галоўную ролю? Не. Хлопец або дзяўчына частей за ўсё «кідваюць білет «на назву», а што за ён, — ні ён, ні яна не ведаюць. «Кажучы, пра ваіну і пра любов...» — вось прыклад меркаванняў, якімі кіруюцца масавы глядач. Таму і кожны не заўсёды ўменне правільна «настройвацца» на хвалявы спектакль, перакладчыца з будыў на свята. Вядома, будзе сцяпа ці не — першаносны залежыць ад тэатра. Але і ад мастацкай часткі залы, якая рэагуе на ўсё больш ажыўлена, таксама «можа» залежаць. А школьнікаў не вучыць правільна прыстойных паводзінаў, без якіх існаванне тэатра часта робіцца дарэмнай справай. Атмасфера, чыя праца актёраў, што прыносіць людзям

у якой адбываецца непасрэдным кантактам паміж аўдыторыяй і сцэнай, складаецца з няўлоўных флюідаў. І неўладна часам чуюм ад знаёмых: «Транзіт на вельмі няўдалую публіку...» Значыцца, быў рогаў або абмяжаванне, што ідзе ад недастатковай культуры.

Нельга не адзначыць інертнасць некаторых глядачоў, бо ў наш час стала модным атрымліваць праз тэлевізійны экран незалежныя інфармацыі без улічэння намагаюцца. З-за гэтай інертнасці развіцця думачыня зніжана, і ў сутыкненні з мастацтвам некаторыя людзі бачаць толькі пустую трату часу.

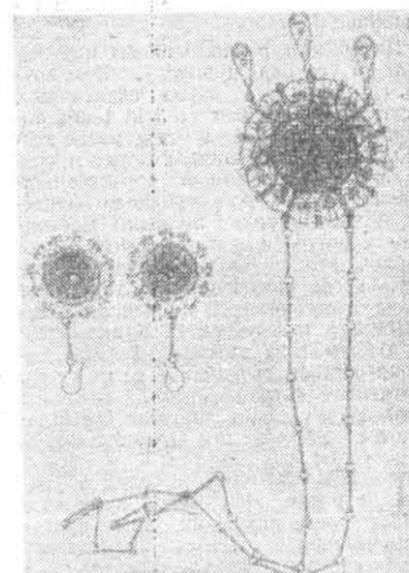
Цяжка ўявіць чалавека, які жыве ў горадзе і ніколі не бывае ў тэатры, не ведае імянаў лепшых актёраў тэатра. Ну як можна жыць у Мінску і не ведаць С. Станюцы, Л. Рахленкі, В. Тарасяна, А. Калымавіч. Мне ўспамінаецца герой апаўдана Міхаіла Стрельцова, які чытаў кнігі і часопісы толькі для таго, каб мець мінімум духоўнага здбытку і не быць сменшым у якасці людзей. Самі кнігі яго не цікавілі. А жыў гэты чалавек у Мінску, пасля маску культурынага выдавецка і няўдэка было распынаць у ім сённяшняга менчавіна. І ў тэатр такія ходзіць, не разуменна гледзіць мастацтва. Выхоўваць любовь да тэатра трэба з малых гадоў, каб кожны ведаў, што тэатр — гэта вышэйшы ўзровень пачуццяў, незвычайная звычайна часта робіцца дарэмнай справай. Атмасфера, чыя праца актёраў, што прыносіць людзям

радасць. Смялей і часцей трэба перадаваць спектаклі на тэлебачанні, абавязкова падкрэсліваючы, што блякіны экран усё ж ніколі не заменіць асабістай сустрэчы чалавека з жывым актёрам, як пласціка не заменіць гукавы аркестр у філарманійна зале. Часцей трэба напамінаць пра гэта!..

Заўвага і адносна прапаганды мастацтва тэатра ў друку. Мне было крыўдна, калі я на старонках «Літаратуры і мастацтва» ў Варшаве-Польскае да Стэфаніі і Стэфаніі «Сцяпанаў» (24 красавіка г.р.) М. Дзяніскай сустрэла фактычныя памылкі і блытаніцу ў імянах. Бо С. Станюца іграў у спектаклі «Патрабаванне (агуна)» не Пшы Кіцу (у гэтай ролі выступала Т. Арлова), а Пшыца, маючыся і двудзятка. Аўтар нарыса наведваў чытачам пра мару актрысы сыграць ролю Фру Альвінг у «Прыядах» Г. Ібсена, а пшы «Фру Альвінг». Ці ж гэта дарэваліна, калі ты пры друк хочаш зацікавіць чытача тэатрам?..

С. Салахаў. Дэкартыўнае пано «Рамонак», Чэкава.

Ю. Калістратаў, В. Палюлін. Ювелірна гарнітур «Легенда». Філігрань.

ФІЛІГРАННАЯ РАБОТА! — так мы гаворым пра надзвычай тонкае майстэрства. І не задумваемся, што азначэнне «філігрань» пайшло ў свет ад назвы складанай тэхнікі дэкартыўна-прыкладнога мастацтва — філіграні (або скані). Стварыць філігрань — не проста. Спачатку спецыяльнымі абжуркамі майстар падбірае на металічнай пласцінцы малюнак узору з адрэзкаў тонкага, часцей за ўсё кручанага, дроту. Затым пасыпае ўсё парашком лёгкаплаўкага сплаву — «прыпою» і награве да пэўнай тэмпературы — усё часткі будучага вырабу змацоўваюцца.

Атрыманая металічная карунка задуманага твору вельмі прыгожая на прасвет — своеасаблівыя скразны, ажурны арнамент. Гэтыя карункі могуць таксама накладвацца на металічную падкладку.

Не менш складаная і тэхніка такога віду мастацкай апрацоўкі металу, як чаканка, узору якой мы ў апошні час сустракаем у побыце ўсё часцей.

Паглядзіце на нашых здымках гатовыя работы: ювелірнае вырабы, створаныя з прымяненнем філіграні, дэкартыўнае пано для ўпрыгожвання інтэр'ера, створанае з прымяненнем чаканкі. Ну хіба ж не прыгожыя яны? Келькі ў іх фантазіі мастакоў!

Менавіта пра фантазію мастакоў, пра іх уменства праз свае вырабы перадаць прыгажосць, адкрытасць металу думаш, знаёмчыся з работамі маладых майстроў гэтага металу, нядаўна створаных пры мастацка-вытворчым камітэце Мастацкага фонду БССР.

Так, Юрый Калістратаў і Віктар Палюлін — выхаваныя Красненскага вучылішча мастацкай апрацоўкі металу, распрацоўваюць новыя разнастайныя і арыянальныя творы. Работы гэтых мастакоў — выразныя на пластыцы нашаму часу на сваіх пластычных вартасцях.

А Сяргей Салахаў распрацоўвае новыя ўзоры чаканкі. Калі глядзіш на яго работы, міжволі прыгадваеш вышлюб: рытм чакана — гэта сэрца чаканшчыка.

І. СЯРГЕЕВ.

А. Х. ПАЧУЦЦІ, чалавечыя пачуцці... Я ўжо чую парэчанне: «Э-э, якія цяпер пачуцці, вось некалі... Рамео і Джульета. Атрыла, Сірано дэ Бержарак... Якая глыбіня, якая сіла характараў. Ледаў што — к бар'еру, або на шпагах. Трах-тарах-рах — і нехта ляжыць ужо на зямлі. Гонар чароўнай дамы ў даміно выратаваны. І рыцар-пераможца цалуе ёй белую ручку.

А цяпер? Ну хто, скажыце, цяпер цалуе белыя ручкі? І якое там каханне, калі, як кажучы, азёрніцца няма часу»...

А я не згодзен. Есць, таварышы, у нас свае савецкія Рамео і Джульеты. І Атрыла, думаю, таксама ёсць. І нават (гэта я ўжо шэнтам) Яга можна сустрэць калі-нікалі...

А бывае побач кіпяць пачуцці мала не такія, што вялі-дачок караля Ліра...

Я хачу расказаць дзве жыццёвыя гісторыі. Яны ўзрушылі мяне да глыбіні душы і прымусілі задумацца пра многія рэчы.

Прынамсі, пра тое, як не можам мы часам ацаніць высокае пачуццё і раўнадушна праходзім, калі ад нас чакаюць спачування і дапамогі.

Прынамсі, пра тое, што часам мяркуем аб людзях толькі па іх знешняй прыстойнасці. Вось так, бывае, падыхдзеш да возера і не налюбуешся — цішыня і спакой. А ўскочыш у ваду і хутчэй назад, пакуль ногі не зламаюць усё дно — корч на карчы...

ГІСТОРЫЯ ПЕРШАЯ.

«Паважаныя таварышы! Кожнаму чалавеку выпадае раз у жыцці перажыць вялікае пачуццё. І таму няхай вам не здасца гэтае пісьмо дзіўным. Есць на белым свеце жанчына, думкамі аб якой жыў я ў гады свайго суровага юнацтва. З усяго, пра што захваў самыя хваляючыя ўспаміны, не паддаючыся іх уладзе (з гэтым і зараз, праз столькі гадоў, вельмі цяжка саўладаць), раскажу пра яе многае.

1940 год. У той перадваенны час мы былі ў розных кутках Саюза: яна — студэнтка Ленінградскага інстытута інжынераў чыгуначнага транспарту, я — курсант Краснадарскага ваеннага авіявучылішча.

Жылі думкай хутчэй сустрэцца і застацца разам назаўсёды. Увосень саракавога я скончыў вучылішча і быў накіраваны на службу ў Кіраваград. 26 чэрвеня 1941 года нявеста мая павіна была прыехаць да мяне. Але... Вечарам 22 чэрвеня я ўжо быў у паветраным баі. А праз некалькі месяцаў мяне напаткала няшчасце — самалёт мой быў збіты, а я — цяжка паранены. Больш года праляжаў у шпітальных, потым зусім быў зволены з арміі.

Нарачона мая засталася ў блакіраваным Ленінградзе. Яна шукала мяне і на адзін з запытаў атрымала адказ, што я загінуў.

Ну, а праз чатыры гады пасля вайны я даведаўся, што яна замукам, жыў у Мінску.

У пакупачку, які дасылаў разам з гэтым пісьмом, ляжыць яе фотакарткі. 22 чэрвеня 41-га перад самым боем я ўзяў іх з альбома і пакаў у кішэню гімнасцёркі лі сэрца, побач з камсамольскім білетам. Гэтыя фотакарткі я пранёс праз ваеннае ліхалецце і, як бачыце, захваў.

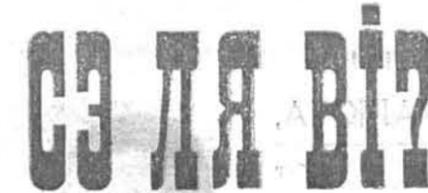
Ну, а цяпер пра самае горкае для мяне. Я не магу больш трымаць у сябе гэтыя фотакарткі. Яны раняць сэрца маё. Так здарылася, што з самага пачатку я не паказаў іх сваёй жонцы (я таксама даўно жанаты, у мяне дзеці), трымаў гэтыя дарогія рэліквіі маладосці на рабоце. Больш не магу... Звяртаюся да вас з вялікай просьбай — адшукайце маю каханую — яна жы-

ве ў Мінску, імя, імя па-бацьку і прозвішча яе... (чытачы зразумела, чаму мы зрабілі тут пропуск) — і перадайце гэтыя фотакарткі. Дайце ёй прачытаць і маё пісьмо.

Вы можаце спытаць, чаму я сам не зрабіў гэтага? Цяжка адразу растлумачыць... У ле ж сям'я, дарослыя дзеці. Пісьмо можа трапіць не па адрасе. А раптам пачнуць смяцца з яе? Не, вы гэта зробіце асыяроўкай. Перадайце, і няхай яна абыдзецца з гэтымі фотакарткамі, як хоча... Загадаў удзячы, з павагай...»

А цяпер пра самае няёмкае. Гэтае пісьмо праляжала ў рэдакцыі даволі

М. ЗАМСКІ

доўгі час. Як такое магло стацца? Вы ж ведаеце, як шмат пісьмаў атрымлівае кожная газета. Большасць з іх заслугоўвае самай пільнай увагі. Прыходзяць і пустыя пісьмы. І пісьмы-жарты. Захацеўся некаму пакартаваць, вась і напісаў у газету. Маўляў, які я дасціпны, усю рэдакцыю «разыграў». Вось за такі «розыгрыш» палічыў гэтае пісьмо і адзін з рэдакцыйных работнікаў. І ён накідаў рэзалюцыю: «У архіў». Не ўразіў яго, разумеете, гэты боль сэрца, боль, які чуваць у кожным радку пісьма.

Нядаўна, калі давялося разбіраць архіў, у рукі трапіла пісьмо з фотакарткамі.

За некалькі гадоў мы адшукалі і жанчыну, і аўтара пісьма, які па-рапейшаму жыў у Віцебску. Размаўлялі з ім па тэлефоне. Дзякуй богу, ён не разлаваўся. Ён быў толькі вельмі ўсхваляваны...

А праз два дні ў рэдакцыю прыйшла пакінутая мілая жанчына, твар якой захваў, як кажучы ў рамане, сляды былой прыгажосці.

Стрымаваючы хваляванне, яна прачытала пісьмо, потым доўга моўчкі перабірала фотакарткі. Пасля гэтак жа моўчкі схавала іх, і паглядзеўшы вакол невіднымі вільготнымі вачыма, ціха выйшла.

Падумалася тады — якія няшчасныя гэтыя двое. А зараз думаю — мо наадварот: ішчаслівыя? Хіба кожнаму яно даецца, такое каханне — адно на ўсё жыццё?...

ГІСТОРЫЯ ДРУГАЯ.

Гэта драма ў трох актах. Дзеючыя асобы першага акта: муж Барыс Міхайлавіч, жонка Лідзія Аляксееўна, пеніца Раіса Рыгораўна і яе ўнук Ігар. Усе імёны, адрозніваючы ад імяў, змененыя.

Дзеючыя асобы другога акта: Барыс Міхайлавіч, Раіса Рыгораўна, Ігар і прэзідэнткі на руку Барыса Міхайлавіча.

Поміце фразу з «Анны Карэнінай» — «Усе ішчаслівыя сем'і падобныя адна на адну: кожная нешчаслівая сям'я, нешчаслівая па-свойму»? Дык гэта была ішчаслівая сям'я. Яны кахалі адзін аднаго, ва ўсім разе яна кахала. Ён і зараз са зразумелым мужчынскім гонарам любіць паўтарань, што жонка («Ведаеце, яна была прыгожая жан-

чына») кахала яго. Мабыць, ён таксама. Яны вучыліся ў медыцынскім інстытуце. Барыс Міхайлавіч канчаў на тры гады раней і перад тым, як паехаць на работу, настаў, каб Лідзія пайшла з ім у загс. Пасля яны разам працавалі ў Старым Крыме, у Арле, Латвіі... Тры гады назад перавяліся ў Мінск.

І раптам няшчасце. Лідзія Аляксееўна цяжка захварэла. Неўзабаве стала ясна, што няма ніякай надзеі на выратаванне. Яна, як урач, ведаць, разумела гэта лепш за іншых. Але кім бы ён ні быў, чалавек заўсёды спадзеўся на лепшае, да самага апошняга дыхання ў ім жыўе надзея. Так было і з Лідзіяй Аляксееўнай.

Аднойчы Барыс Міхайлавіч схіліўся над ложкам хворай (ён дняваў і начаваў у клініцы) і ласкава паведмаў жонцы, што яе маці збіраецца размясціць іх кватэру. Пакой яму, пакой сабе з унукам. Пра гэта раскавалі іх агульныя знаёмыя, з якімі быццам бы падзялялася планаў Раіса Рыгораўна.

Хворая змянілася з твару і прапала.

— Што яна мяне да часу хавае? І тут жа напросіла не пускаць да сябе маці.

Так пачаўся першы раўнд вайны Барыса Міхайлавіча з пёшчай. Я не буду спыняцца на ўсёх яе перыпетыях, хоць цягнецца вайна па сённяшні дзень, а прыйшоў між іншым ужо паўтара года пасля смерці Лідзіі Аляксееўны. Не буду, таму што ва ўсім гэтым досыць аіднасці і бруду. Здаровы, малады ішчэ мужчына змагасца са старой кабетай. У яго яшчэ многае наперадзе, у яе — усё ў мінулым. Ён яшчэ шмат чаго набудзе, знойдзе ў жыцці, яна ўсё згубіла. Лідзія Аляксееўна была адзінай яе дачкой, больш дзяцей у старой няма.

Што хоча Раіса Рыгораўна? Бачыць унука, трохі быць з ім. Гэта адзіны родны чалавек, які ёсць у яе на зямлі. Яна разумее, што закон не на яе баку, што ўсе правы за бацькам. Але па чалавечым праве ёй нельга адмовіць у ішчасці бачыць унука...

Я спытаў Барыса Міхайлавіча, чаму ён не пускае старою ў дом, дзе яна раней жыла, расціла ўнука?

— О, вы не ведаеце, які ў яе характар! Яна вельмі ўладарная, настыр-ная, скандальная...

Я сказаў яму, што калі б гэта і было так, усё роўна яна заслугоўвае літасці — безбаронная старая жанчына, аглушаная страшэнным няшчасцем.

Барыс Міхайлавіч зірнуў на мяне і па сухім бляску яго вачэй, па спакой, які разліўся па ягоным твары, я зразумеў, што гэты чалавек паставіў крыж на мінулым.

— Ці былі вы ішчаслівыя з нябожчыцай-жонкай? — спытаў я.

— Так. Але нельга ж вечно жыць старым пачуццём. Няўжо я больш не маю права на ішчасце.

Барыс Міхайлавіч хоча ішчасця. Хто можа быць супраць! Але навошта штурхацца локцямі? Хача, локці ўбачыць толькі, калі пільна прыгледзіцца. Знешне ўсё прыстойна. Ветлівая ўсмішка, шчырыя ітанацыі. Не ладзіць з былой пёшчай? Не пускае яе ў хату? Дык яна ж для яго зараз — чужы чалавек. А ён цяпер свабодны. Мае ён ці не мае права на новую сям'ю? Такім пытаннем атакавала мяне адна з прэзідэнткі на руку Барыса Міхайлавіча. Я кажу — адна, бо за апошні год іх было некалькі. Кожную з іх малючы Ігар называў «гэта мой вялікі друг».

Я разбіраюся ў гэтай гісторыі, з гэтымі «нявясцямі» і дзіўлюся бестырымоннасці, настойлівасці, з якой яны імкнуцца заняць месца ў кватэры ўдаўца. Так, так, усё мы людзі, усё чалавекі. Але ж ёсць нейкія межы.

Я разбіраюся ў гэтай гісторыі, з гэтымі «нявясцямі» і дзіўлюся бестырымоннасці, настойлівасці, з якой яны імкнуцца заняць месца ў кватэры ўдаўца. Так, так, усё мы людзі, усё чалавекі. Але ж ёсць нейкія межы.

бібліятэкар выступае з дакладам «Рабочая гэта ў творах беларускіх пісьменнікаў»? Каго такая агульная, закажэнная тема можа зацікавіць? Тут жа безліч падтэм, нюансаў, беліч глыбіні. Калі фармальна паставіцца да такой тэмы, атрымаецца адзін шэры сум. Літаратура — справа сардэчная, душэўная, далікатная. Яна і павіна даходзіць праз свае формы — пачуццёвыя.

Я практыкаваў васьм'яцца выездзі да чытачоў. Збіраўся цэлай брыгадай: аўтар тэкстаў, кампазітар, саліст — спявак. Мы гаварылі з чытачамі-слухачамі аб самых талімідах-вытоках песні, пра тое, як усё нараджаецца, пінацца. Тут жа песня выконвалася, як кажучы, паказвалася. Слухалі нас вельмі хоранна, з цікавасцю.

А. Мальдзіс:
— Цяперашні нашы бібліятэкары — маладыя па веку, многая не ведаюць і не памятаюць. А ведаць

**ДЫЯЛОГ:
БІБЛІЯТЭКАР—
ПІСЬМЕННІК**

[Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.]

Дальбог, проста тэатр масак, дзе ўсе хаваюць уласныя твары.

У адзін з сёлетніх майскіх дзён Раіса Рыгораўна пайшла на могількі. Справа ў тым, што на помніку, які быў пастаўлены нябожчыцы, Барыс Міхайлавіч зрабіў надпіс толькі ад сябе асабіста. Маці захацелася, каб былі там упамнуты яна і ўнук. Старая дамовілася з рабочымі, што яны такі надпіс зробяць.

Калі магілы дачкі маці ўбачыла незнаёмую жанчыну, на якую спачатку не звярнула ўвагі. Неўзабаве прыйшлі рабочыя, і Раіса Рыгораўна пачала ім тлумачыць, як і што зрабіць. Рантам у размову ўмяшалася незнаёмая. Яна пачала даводзіць, што майстрам не варта слухаць старую, не трэба нічога перарабляць.

Раіса Рыгораўна пацікавілася, хто гэта жанчына, што з такім імплэтам тут распараджаецца. «Я маю права», — пачула яна ў адказ. Са старой зрабілася істэрыка. Людзі, што былі побач, ледзь не сілай вывелі незнаёмую з могілька.

Нейкім чынам Раіса Рыгораўне ўдалося пасля даведацца, хто была гэтая жанчына, і вось яна сядзіць перада мной у рэдакцыі, не старая яшчэ бландынка, урач. Ларыса Максімаўна (назавем яе так) насцярожана сустракае кожнае пытанне.

— Ларыса Максімаўна, — кажу я, — як магілы вы, культурны, цывілізаваны, як быццам, чалавек пакрыўдзіць старую бездапаможную жанчыну, ды яшчэ дзе — на магіле яе дачкі, на святым для маці месцы?

Госця густа чырванее і апускае галаву.

— На ншчасце, у мяне няма мужа, — ціха вымаўляе яна.

— А мо на шчасце?

— Ах, навошта жартаваць! — усклікае Ларыса Максімаўна. — За Барысам Міхайлавічам ценом ходзяць жанчыны. Толькі выбірай...

— Але пры чым тут могількі?

Жанчына робіць ледзь прыкметны рух плячымі, і я рантам пачынаю разумець, у чым справа, хаця на ўсякі выпадак пытаюся, ці ведала яна нябожчыцу. Не, не ведала. Яна хадзіла на могількі, каб зрабіць прыемнае Барысу Міхайлавічу, які з нейкай пары пачаў аказваць ёй знакі ўвагі. Я ўявіў, як стаяла яна каля чужой магілы, з фальшывай жалобай на твары, стаяла з пустым сэрцам, і мне, дальбог, стала не па сабе. Якое кашчунства, які здзек з самага святога і чыстага, што ёсць на зямлі!

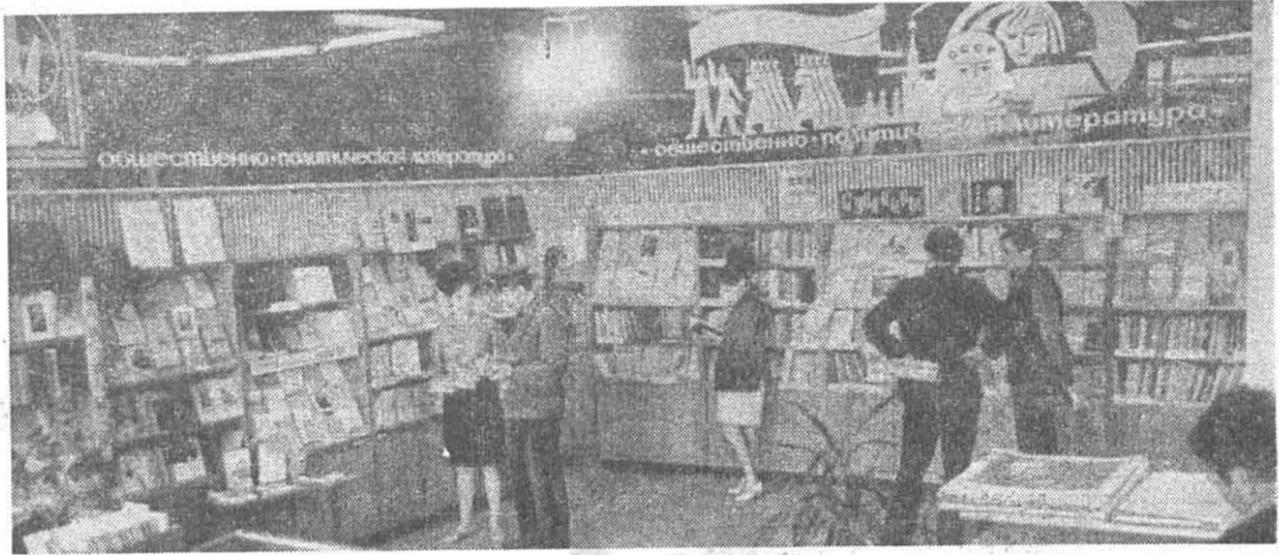
Ды яшчэ скандал з маці нябожчыцы... Як яна, урач, штомінутны абавязак якога дапамагчы бліжняму, магла з такім ледзяным спакоем ударыць па сэрцы старога чалавекі? Адкуль гэтая душэўная чэрствасць, чым яна жывіцца? Ці не зашмат мы гаворым аб выхаванні спецыяліста, забываючы, што перш-наперш трэба выхаваць у чалавеку — чалавекі?

Я заканчваю расказ пра гэту прыгожую гісторыю. Не, чакайце, я чую, як нехта з чытачоў напраніў аўтара, маўляў, абяцаў драму ў трох актах, дзе ж трое? Яшчэ не закончыўся. Барыс Міхайлавіч ажніцца. Няхай жніцца. Яго справа. Толькі хай ён і яго жонка (магчыма гэта будзе і Ларыса Максімаўна) ніколі не забываюць пра спагаду, пра чуласць да іншых. Шчасце, пабудаванае на няшчасці другога — нетрывалася...

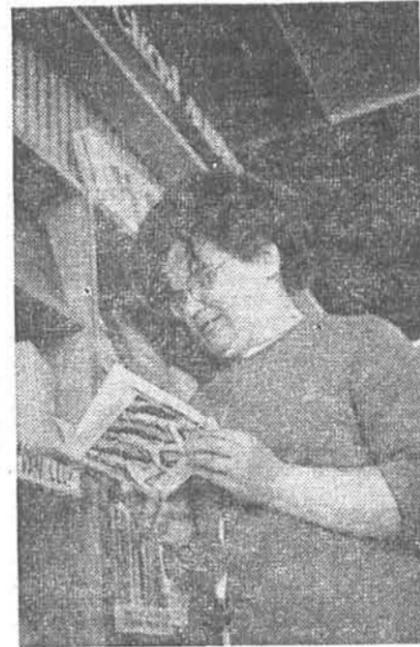
Перад тым, як публікаваць гэтыя пататкі, я паказаў іх таварышу. Ён прачытаў, меланхалічна пацепаў плячымі і сказаў: «Ся ля ві».

Гэта французская фраза стала ў нас вельмі моднай. Што б ні зрабілася — ся ля ві — такое жыццё!

А як па-французску — такое харошае жыццё? Харошае жыццё, у якім месца толькі высокім чалавечым пачуццям...

Грамадско-палітычнай літаратуры.

На хвілінку заглянула ў адзін з аддзелаў беларускай кнігі настаўніца П. Крывок і знойталася...

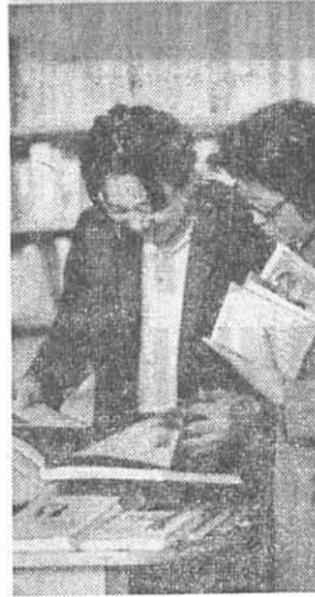

Загадчык склада А. Шыршыкява выдае новую літаратуру прадаўцу Н. Арловай.

Сямі маленькі наведвальнік Аксана Пуцальга.

«ДОБРА, ШТО ЗАВІТАЛІ...»

Японскі журналіст Кудо Акіра і яго жонка Кудо Тамака павязуць на радыёму не адны ўспаміны...

А майстар Полацкага ўчастка трыста «Цеплямантаж», аэронік Мінскага політэхнічнага інстытута Іван Літвінаў нікога не чуе і не бачыць...
Фота Ул. КРУКА.

Здараецца, што іншы раз пачуеш і такія скаргі прадаўца кнігарні: «Летам у кнігарню заходзяць мала... Людзі ў лес ідуць, да вяды...» Калі пагаворыш з такім прадаўцом зімой, дык ён абавязкова паскардзіцца: «Цяпер моладзь не чытае кніжак... Тэлевізары перашкеджаюць... Дастаеўскага або Талстога ў кіно за дзве гадзіны «чытаюць» і кніг не хочуць купляць».

А ў Наваполацкай кнігарні «Узыход» заўсёды шматлюдна. Пакупнікоў вабяць прасторныя, светлыя залы, якія цягнуцца па ўсім першым паверсе вялізнага дома. Магазін з густым аформленні. На паліцах багаты выбар рознай літаратуры.

Многія аматары літаратуры карыстаюцца паслугамі грамадскіх распаўсюджвальнікаў. Грамадскія распаўсюджвальнікі кніг—Валяцін Шаршаў з нафтаперапрацоўчага, Марыя Занько з хімкаамбіната, Нэла Ячняя, піянерважатая школы № 1 і іншыя прапагандаюць творы беларускіх пісьменнікаў. У цэхах прадпрыемстваў у час абедзеннага перапынку можна набыць вядомыя раманы і апавесці М. Лынькова, Я. Маўра, П. Пестрака, Р. Сабаленкі, вершы Я. Купалы, Ул. Дубоўкі, В. Віткі і іншых аўтараў.

Добры, удумлівы прапагандыст твораў нашых пісьменнікаў выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Паліна Данілаўна Князюк. Яна рэгулярна заходзіць у магазін, знаёміцца з навінкамі, а потым раіць вучням наведваць кнігарню, набыць тую ці іншую кніжку.

Іншыя пакупнікі зрабілі заяўкі на патрэбную літаратуру і спакойна чакаюць паштоўку-паведамлення. А той, хто наведвае кнігарню, рэдка калі вернецца дамоў з пустымі рукамі.

Усе работнікі магазіна—людзі не выпадковыя ў кніжным гандлі. Яны шырока ўжываюць розныя формы прапаганды мастацкай літаратуры. Выйшаў новы раман або зборнік вершаў—яго адразу ставяць на паліцу навінак, аб ім змяшчаюць анатацыі ў газеце. Для агітатараў і прапагандыстаў штодзённа абнаўляецца асобная вітрына. Пісьменнікам, творчасць якіх вучні вывучаюць у школе, прысвечаны некалькі стэндаў. А калі завітаюць сюды маленькія пакупнікі—так і разбягаюцца ў іх вочы—столькі каларовых вокладак, яркіх малюнкаў вабяць іх.

Не мінаюць магазін і шматлікія госці Наваполацка. Тыя, хто прыехалі з братніх рэспублік, вязуць у свае гарады і вёскі мастацкую, палітычную і навуковую літаратуру, альбомы і буклеты з відамі Беларусі.

Нядаўна новыя кнігі набылі англійскія інжынеры, японскі журналіст, рабочыя з Румыніі і Польшчы, якія наведвалі самы малады горад рэспублікі.

Многіх наведвальнікаў магазіна прадаўцы добра ведаюць, вывучылі іх попыт. Таму, калі заходзіць той ці іншы чалавек, можна пачуць такую гаворку.

— Добра, што завіталі. Атрымалі кніжкі, якія вас цікавяць...

Ул. ГАРПЕНІК.

яны павінны многа, у тым ліку тое, што беларуская кніга мае вялікую гісторыю. Наведваючы на ўсе войны, пажары і разбурэнні, якія не раз праіснавалі над нашым краем, яшчэ многа чаго захавалася. Гэта я гавару вам як даследчык, які аб'ехаў не адзін архіў і шмат чаго з нашай культурнай спадчыны бачыў. Есць падставы меркаваць, што захавалася дзе-нідзе кнігі С. Буднага, В. Цяпінскага, Пушкінскаго дом, напрыклад, або бібліятэка Салтыкова-Шчадрына кожны год расшуквае вялікай каштоўнасці кнігі. У адным Слуцку ў П-й палове XVII ст. было выдана больш дваццаці кніг, тыраж некаторых перавышаў некалькі тысяч экзэмпляраў. Есць беларускія першадрукі і ў кнігасховішчах нашай краіны, і за мяжой, асабліва ў Швецыі, куды яны былі вывезены ў час шведска-рускай вайны, ёсць кнігі і ў прыватных асоб. Бібліятэкары павінны дапамагчы знайсці гэтыя скарбы. Трэба пісаць гісторыю нашых біб-

ліятэк. Яна часам пачыналася не з 1917 ці 1945 года, а на стагоддзі раней. Дзвесце бібліятэк было да рэвалюцыі ў Беларусі, часам вельмі цікавыя, проста унікальныя зборы. У Шчорсаўскіх Храптовічаў былі такія кнігі, якіх мо нідзе больш і на свеце не захавалася. А бібліятэка случкага пастара Бергеля? У ёй шмат было кніг, выдадзеных у Слуцку, Нясвіжы, Любчы, Вільні. Трэба бібліятэкарам больш цікавіцца мінулым, больш вывучаць яго. Я. Скрыган: — Тут правільна падкрэслвалі: бібліятэкі павінны несяці славу і гонар свайго раёна «ў свет», рабіць усё, каб людзі ведалі пра сваіх землякоў і іх справы. На адной сустрэчы нам было вельмі прыкра, як адзін з кіраўнікоў раёна, аўтарытэтны і заслужаны чалавек, ніяк не мог назваць правільна прозвішча вядомага пісьменніка-земляка, хрысціў і перакручваў яго так і гэтак. Выходзіць, што чала-

век акрамя сваёй працы больш нічым не цікавіцца, не чытае сваіх землякоў. У красавіку ў газеце «Літаратура і мастацтва» было надрукавана пісьмо Вольгі Булатавай, якая служыць на Паміры на гідраметэастанцыі. Скардзілася жанчына, што нерегулярна атрымлівае «Літаратуру і мастацтва». Відань, пісала яна, на сартыроўцы працуюць няўважлівыя людзі. «Каб яны ведалі, з якой прагнасцю мы тут чакаем вестачку з роднай зямлі!» Вось так трэба любіць сваю родную старонку, не забываць пра яе, не цурацца, выпісваць свае выданні хоць на край свету. Я расчуліўся ад яе пісьма і паслаў ёй вялікую пасылку кніг беларускіх пісьменнікаў. Каб вы ведалі, таварышы, якое залатое пісьмо яна прыслала, як дзякавала... Пра сябе расказала, пра сваю работу... А мы жывем тут, усю ў нас тут хапае чытаць, а мы не цікавімся. Праз кнігу мы можам і павінны вы-

хоўваць любоў да родных мясцін, да сваёй Радзімы. Праз кнігу мы маем за ўсё можам фарміраваць светапогляд моладзі. Упершыню за ўсю гісторыю Беларусі выдаецца ў нас БелСЭ. Тыраж—дваццаць тысяч экзэмпляраў. А я чуў сёння на гэтай сустрэчы, што ў нас адных бібліятэк больш за дваццаць тысяч! А колькі школ, колькі інтэлігенцыі... Сорамна! Эстонія мае усю каля мільёна жыхароў, а энцыклапедыю выпускае тыражом 75 тысяч экзэмпляраў. Не павінны спакойна адносіцца да гэтага факту бібліятэкары. Прапаганда БелСЭ — гэта прапаганда беларускай літаратуры, культуры, мастацтва, навукі і бібліятэкары павінны яе прапагандаваць. Запісаў П. Місько.

БЫЛО ЯНО ў жыцці, незабыўнае слова матулі... Даўно было. Калі душа дзіцячай прагнула прыгажосці, калі рукі, быццам самі, цягнуліся да алоўка — маляваць, маляваць, маляваць!

Ён і цяпер прыгадвае. Пятро Сергіевіч, тыя далёкія гады маленства, Богінскае возера, над якім — родная вёска, адкуль пайшоў у свет. Прыгадвае аднавяскоўцаў, якіх тая любіў маляваць, а яны, зразумела, надазрона ставіліся да сур'ёзнага намеру хлопчыка прысвяціць сябе мастацтву. Бо неймаверна цяжка, амаль немагчыма было сялянскаму хлопцу на ўмовах буржуазнай Польшчы выбіцца ў людзі, атрымаць прафесійную адукацыю, ды яшчэ мастацкую.

— Роднае Богінскае возера так накарміла мае вочы дзіцячыя, што і цяпер цягну маю да яго вялікую... Тады суседзі са шнадаваннем глядзелі на мяне: от, маўляў, зямлі не мае свайой — малаваннем забавляецца. Не верылі, што гэтым самым малаваннем навалак хлеба зарабіць можна. Сваімі — таксама не раілі. Цётка родная, дык тая казалася ўсё: «Навучыся б ты рамяству якому — то і мне зрабіў бы патрэбнае вешта...»

І заўсёды, калі пра гэта гаворка заходзіць, не можа мастак не прыгадаць матуліна слова: «Грымайся, сын, ужо аднаго...»

Што ж, так і трымаецца аднаго. Праз усё жыццё — ад тых самых дзіцячых малюнкаў да твораў сталага мастака, рэпрадукцыі з якіх знайшлі месца нават у школьных падручніках, не кажучы ўжо аб сур'ёзных навуковых працах: беларускія, рускія, украінскія, літоўскія, польскія вучоныя змяшчаюць у сваіх працах рэпрадукцыі работ Пятра Сергіевіча, якія памагаюць узнікнуць вобразы слаўных сыноў Беларусі — Скарыны, Каліноўскага...

Нічым іншым, як толькі выключнай воляй да творчасці, можна вытлумачыць, што аднагодзкі дваццаціга стагоддзя (ён нарадзіўся 10 ліпеня 1900 года), сын глухой тады беларускай вёскі Стаўрова, што на Браслаўчыне, стаў тым, хто ён ёсць сёння, — мастаком, у сваёй творчасці глыбока народным.

Адкуль крыніцы таленту? Як і ў кожнага сапраўднага таленту, — ад роднае зямлі, ад гоману бароў... Уражвала песня матчына. Уражваў

малюўчы Браслаўскі край. Уражвалі паданні, казкі, якія доўгімі зімовымі вечарамі так хораша раскажвалі дзядзькі, асабліва — пра вясковых асілкаў, што ціха жылі, каб не дастаца пану на службу. Ах, як былі яны падобныя, гэтыя паданні і казкі, на сапраўднае жыццё!

Пятро Сергіевіч скончыў приходскую школу, а далей вучыцца не было за што. Прага ведаў, прага знай-

Пятро Сергіевіч. Аўтапартрэт.

БЫ ПЕСНЯ МАТЧЫНА...

сці свой шлях да прафесійнага мастацтва паклікалі ў дарогу — у Пецярбурзе ўладкаваўся працаваць на фабрыку дзяржаўных знакаў. Калі рэвалюцыйныя рабочыя скінулі цара, рабочы камітэт накіраваў Пятра Сергіевіча на курсы, дзе ён пачаў называць «сакрэты малярства». Справа ў тым, што на гэтых курсах (па праграме за сярэдняю школу) выкладалася і маляванне — «самы мілы

ўрок», як прыгадвае Сергіевіч...

Пасля лёс закінуў яго ў Вільню. Праца ў тэатральным дарожным аддзеле чыгуны і вясеннія курсы ў Доме рабочых. А лічэ — Вольная школа малюнка і жывапісу літоўскага мастака А. Варнаса...

Неўзабаве адбылася сустрэча з прафесарам Ф. Рушчыцам, і гэты выдатны мастак не мог не памагчы здольнаму юнаку — у 1920 годзе Пятро Сергіевіч залічаны вольным слухачом на мастацкі факультэт Віленскага ўніверсітэта, дзе дэканам быў Рушчыц. Дэкан вёў са студэнтамі заняткі па жывапісе. Майстэрству малюнка навучаў прафесар Б. Кубічкі, вучаць І. Рэпіна, Гэтыя ўрокі запомніліся Сергіевічу на ўсё жыццё...

1924 год — Кракаўская мастацкая акадэмія, дзе вучыўся ў прафесара Панкевіча, а праз год — зноў Вільня, зноў універсітэт і майстэрня прафесара Сляндзінскага. «Гэта былі для мяне цяжкія і пераломныя гады, — пісаў Пятро Аляксавіч. — Вялікае жаданне вучыцца, здабыць мастацкую адукацыю, а з другога боку беднасць, матэрыяльны перашкоды. Маладыя парывы і прагнасць ведаў бралі верх».

1928 год — пачатак самастойнага творчага шляху.

Бы песня матчына, простыя і хваляючыя матывы яго першых самастойных работ — «Пастушок», «Ткачыха», «Каваль», «Дрывасек», «Студэнт», «Цяслар», Партрэты, кампазіцыі, пейзажы — ва ўсім імкненне ўславіць працу чалавечую, прыгажосць маладосці, светлую мару народную аб лепшай будучыні. Лірычная ўсхваляванасць твораў маладога Сергіевіча аб жыцці вёскі захапляе гледачоў.

Вось, напрыклад, тагачасная яго карціна «Жыццё». Старонка жыцця заходнебеларускага сялянства, якое на міласці польскіх абшарнікаў і буржуазіі перажывала малазямелье, у пошуках заробку кіравалася ў гарады, вербалася на работу за акіяны. Мы бачым на дарозе маладую сялянскую пару — ён і яна звязалі свой лёс, каб разам здабываць існасць. Але дзе ты знойдзеш шчасліваю долю, калі навокал — несправядлівасць, напэвак улада! І ўсё ж мастак знаходзіць у сваёй душы і перадае праз вобразы гэтых маладых людзей матывы веры, упэўненасці ў тым, што знойдзе парод сваю лепшую долю.

Дэмакратычныя асновы творчасці

мастак вызначылі яе рэалістычны напрамак, якому ён застаецца верны заўсёды.

Пятро Сергіевіч актыўна адгукаецца сваімі творамі на тую з'яву і падзеі, якія яго моцна хваляюць. Многае было звязана ў яго творчасці з народна-вызваленчым рухам былой Заходняй Беларусі.

Калі Літва стала Савецкай рэспублікай — шмат творчых задум узнікла ў Пятра Сергіевіча. Але грывнула вайна. Вобразы Вялікай Айчыннай знайшлі ў яго асобе праўдзівага і натхнімага летапісца. Дастаткова прыгадаць, напрыклад, яго работы «Партызаны», «Партызаны ля кузні».

У насяляенныя гады, захоплены вобразамі сучаснасці, Сергіевіч далей распрацоўвае і гістарычную тэму. Моцнае ўражанне пакідаюць карціны Пятра Сергіевіча, прысвечаныя Кастусю Каліноўскаму. У 1962 годзе, калі ў Мінску была наладжана вялікая выстаўка твораў мастака, пра гэтыя карціны друк наведамляў, як бы падагульняючы грамадскую ацэнку: «Героізмам, романтикай барацьбы і плачомнасна народнага духу вее ад вялікіх палотнаў «Кастусь Каліноўскі сярод паўстанцаў» і «Кастусь Каліноўскі і Валерый Урублеўскі на агледзе паўстанцкіх войскаў».

Шмат увагі ўдзяляе мастак купалаўскай тэме. Карціны гэтага цыкла — «А хто там ідзе?», «А ты, сярціна, жыві...» і іншыя — эканануюцца ў Літаратурным музеі Янкі Купалы ў Мінску.

З любоўю ўслаўляе мастак нашага сучасніка — працаўнікоў калгаснай вёскі, сучасных рабочых, інтэлігенцыю.

А прыгадайце пейзажы Пятра Сергіевіча — гэта цёлы свет, на дзіва маляўнічы і змястоўны. Беларуская прырода жыве і дышае, праменіцца сонцам і сумуе хмуронкамі — і праз прыроду мастак гаворыць яшчэ пра чалавечыя перажыванні.

Пятро Сергіевіч — заслужаны дзеяч мастацтваў Літоўскай ССР. Ён жыве і працуе ў Вільнюсе. Але ён — сын і пясняр зямлі беларускай. І творчасцю сваёй узбагачае беларускае мастацтва, з якім трывала звязаны.

У Пятра Сергіевіча, якому споўнілася 70, на рабочым малым берце ў майстэрні — новае палатно.

Леў МІРАЧЫЦКІ.

З історыі нашай культуры

ІМЯ СЦІПЛАЕ—СПРАВЫ ВЯЛІКІЯ

ГАЗЕТА «Звязда» ў 1927 годзе наведвала, што ў новым канцэртным сезоне ў якасці саліста з аркестрам пад кіраўніцтвам І. Гітгарна выступіў піяніст Г. Пятроў. Былі выкананы канцэрты Грыга і Чайкоўскага. У тым жа сезоне ў зале музычнага тэхнікума Г. Пятроў і скрыпач А. Бяссмертны выканалі скрыпачныя санаты Р. Штрауса і Л. Нікалаева. Музыкантаўна Ю. Дрэйзіч пісаў у рэцэнзіі на гэтыя канцэрты: «Піяніст Пятроў — новая буйная музычная сіла ў Мінску. Гра Пятрова, апрача выдатнай тэхнікі, вызначаецца строгасцю густу, выдатнай школай і тым пачуццём меры, якое з'яўляецца неабходнай рысай сапраўды выдатнага ў мастацтве».

Так пачалася ў Беларусі дзейнасць выдатнага піяніста Георгія Мікалаевіча Пятрова. У адзначэнне гадоў (у 1899 г.) Пятроў паступіў у Маскоўскую кансерваторыю ў клас Адольфа Адольфавіча Ярашэўскага. Вучаць выдатнага віртуоза П. Пабега, Ярашэўскі лічыўся адным з нельмі цікавых піяністаў-педагогаў маладшага кансерваторскага аддзялення, які стварыў сваю арыгінальную школу. Пачынаючы з 1905 года, Г. Пятроў вучыцца на слаўным аддзяленні кансерваторыі ў класе прафесара К. Ігумнава. Гэта быў час, калі педагогічнае дараванне Ігумнава стала арыенсісць першы прыкметны плён, калі вылучылася група яго таленавітых вучняў, якія адыгралі прыкметную ролю ў развоў музычна-выканаўчага мастацтва XX стагоддзя.

У гісторыі Маскоўскай кансерваторыі, якая выдзялена да яе стагоддзя, аб гэтым этапе педагогічнай работы Ігумнава сказана наступнае:

«З 1906 па 1917 год ён выпусціў 87 вучняў. Сярод іх — многія выдатныя піяністы, педагогі, музычныя дзеячы. Найбольш відныя прадстаўнікі Ігумнаўскай школы ў тыя гады — высокаталенавіты, бліскучы піяніст Н. Арлоў, відомы піяніст і дырыжор І. Дабравейн, а таксама Е. Аўланці, П. Вінаградцаў, В. Епанішнікава, Н. Кушыннікаў, П. Любошын, Г. Пятроў, В. Ружыцкі, Н. Сізоў».

Вучнем кансерваторыі Пятроў выступіў у камерных канцэртах. На адкрытых кансерваторскіх вечарах ім былі сыграны з аркестрам канцэрты Грыга, фа-мінорны канцэрт Шатэна, Першы канцэрт Чайкоўскага, у праграмах яго выступленняў значацца таксама санаты Шумана, Чапэртава балада Шопана, Сюіта для двух фартэпіяна Рахманінава.

На высокім узроўні выкладалася тады ў Маскоўскай кансерваторыі ансамблевая гра. Пятроў займаўся ёю пад кіраўніцтвам прафесара Альфрэда Эдмундавіча Глена, які выхаваў з маладога піяніста таленавітага майстра ансамбля, Ахотна працаваў Пятроў і са спевачкамі. І пазней, пасяліўшыся ў Мінску, ён выступаў у канцэртах з відомымі беларускімі опернымі спевачкамі — народным артыстам БССР І. Балоніным, народнай артысткай СССР Л. Аляксандраўскай. У пачатку індывідуальных гадоў Пятровым быў арганізаваны цыкл летовых канцэртаў «Гетарыя рускага раманса», рэпертуар якіх быў складзены і развучаны з ваялістамі самім Георгіем

Мікалаевічам. Пявучае мяккае тушэ, багацце фарбаў вызначалі фартэпіянае суправаджэнне гэтых канцэртаў...

Вернемся, аднак, да біяграфіі гэтага цудоўнага чалавека, актыўнасць якога выходзіла далёка за межы музыкі. Пасля заканчэння навучання ў Маскве Пятроў быў запрошаны ў Адскую кансерваторыю. Тады, у пачатку стагоддзя, пачалі інтэнсіўна развівацца перыферычныя аддзяленні Рускага музычнага таварыства. Яны прыцягнулі да работы нямала таленавітых музыкантаў. Адаца славілася і сваёй операй, і салідным кансерваторскім навучаннем. Пятроў вёў на старэйшым аддзяленні клас спецыяльнага фартэпіяна і інтэнсіўна канцэртаваў, выступаючы не толькі ў Расіі, але і за граніцай: у Германіі, Італіі.

Работу спыніла першая светская вайна. Яна кінула музыканта ў вяр падзеі, якія вызначылі плынь усяго яго далейшага жыцця, выявіла грамадскае аблічча Пятрова, яго погляды, светаногляды.

У 1916 годзе Пятроў быў прызваны ў царскую армію. Яго накіравалі ў афіцэрскую школу. Ён адмовіўся і пайшоў на фронт радавым. Дваццацівасьмігадовы піяніст бачыць вайну з салдацкага агона, як Анры Барбюс, як Марыс Равель, Як Цібо. Вайна пераконвае яго ў будучым крушэнні царскага рэжыму.

На фронце ён сустракае Кастрыніцкую рэвалюцыю і гораца вітае яе, захоплены ўсеагульным уздымам. У гэты час Пятроў сустракаецца з адным з выдатных дзеячоў рэвалюцыі П. Дыбенкам, які

прызначае Пятрова загадчыкам агітпоезда імя А. Луначарскага пры Крымскай арміі. Дыбенка камандаваў гэтай арміяй, Пятроў удзельнічаў у баях грамадзянскай вайны. Пасля расфарміравання Крымскай арміі Пятроў у складзе другіх часцей змагаецца на Украіне, удзельнічае ва ўзяцці Жытоміра, у прыватнасці пад мястэчкам Каросцень. Толькі ў 1922 годзе ён дэмабілізаваўся і неадкладна выехаў у працяглую гастрольную наездку. Канцэрты праходзіць у гарадах Крыма, Каўказа, потым піяніст едзе ў далёкую Туркменію, дзе выступае ў маленькіх туркменскіх населіньках. Ён хоча бачыць краіну, бачыць новае жыццё і ўдзельнічае як музыкант у яго станаўленні.

У Беларусі ён пачаў працаваць з 1924 года, у Гомелі, потым у Мінску. Педагогіка не захапіла яго — ён быў перш за ўсё артыст. Пераважнае месца ў яго дзейнасці педагогіка заняла ў апошнія 15 гадоў жыцця. Ён з асаблівай цікавасцю працаваў у музычнай школе-дзесцігоддзі пры кансерваторыі, дзе над уплывам Пятрова сфарміравалася педагогічнае аблічча многіх, цяпер вядомых у Беларусі дзіцячых фартэпіянных педагогаў. Будучы загадчыкам навукальнай часткі школы-дзесцігоддзі, ён прысутнічаў на ўсіх акадэмічных канцэртах, вучаў і педагогаў пачуццё адказнасці і шчырай самакрытыкі. Да думкі Пятрова заўсёды прыслухоўваліся, бо ён быў надзвычай строгі і ў ацэньвае сваё вучніў. Яго хвалявала кожнае выступленне на эстрадзе. Асноўнымі педагогічнымі якасцямі Пятрова былі: тонкі густ, паз-

тынасць, прастата і высакароднасць выканання вучняў. Ён ведаў магчымасці юных піяністаў і заўсёды гэта тонка ўлічваў, тактоўна накіроўваючы індывідуальныя якасці ў патрэбнае рэчышча. Дасканалы ведоучы фартэпіянный аітаратуру, Пятроў старанна складаў праграмы вучняў, пазбягаў цяжкіх твораў, перакананы, што непапулярныя для вучня п'есы могуць прынесці толькі непараўнальную шкоду. У шырокім разнастайным педагогічным рэпертуары Пятрова вялікае месца займалі творы рускіх кампазітараў Глазунова, Чайкоўскага, Ліпунова і асабліва — Рахманінава, з якім Пятроў быў блізка знаёмы і творчасць якога ставіў вельмі высока. У творчых савецкіх кампазітараў Пятроў цаніў тыя якасці, якія адпавядалі традыцыям роднай яго духу рускай фартэпіянай класікі, і рашуча адмаўляў эксперыменты фармальнага мадэрніскага характару.

У сувязі з трыццацігоддзем утварэння Беларускай ССР Г. Пятроў быў удастоены звання заслужанага дзеяча мастацтваў БССР і ўзнагародзаны ордэнам Знак Пашаны. У 1953 годзе яго ўзнагародзілі другім ордэнам Знак Пашаны. Сёння рад выпускнікоў класа Г. Пятрова занялі віднае месца ў беларускім фартэпіянным мастацтве: Е. Эфрон — салістка філармоніі, заслужаная артыстка БССР; С. Бялькевіч — канцэртмайстар філармоніі і выкладчык кансерваторыі; В. Аляшкевіч — настаўнік музычнай школы...

Артыст і педагог Г. Пятроў прымаў яркае жыццё, напоўненае працай, творчымі пошукамі. Імя яго не забыта і займае ганаровае месца ў радзе імёнаў дзеячоў беларускага музычнага мастацтва.

І. ЦВЯТАЕВА,
дапамаг Беларускай кансерваторыі.

УЛІСНИЦТВЕ яго звалі Тарасам Патапавічам, а ў Пунішчы — хутаранічам. Не ўсё, вядома. Часцей — Гур'ян Квач. Як што, дык ён хутарані! Па-праўдзе, дык і пачапіў гэтую мянушку на Тараса Гур'яна. А было так. Злавіў Тарас Гур'яна на парубцы і склаў акт. Гур'ян паражняком прыхаў з лесу і ліз кузіні паскардзіўся мужчынам:

— Хацеў на дошкі прывезці, ды хутараніч упільнаваў...

— Як ты сказаў — хутараніч? Га-га-га. А лоўка ён цябе ўчэпаў! Ты б, Гур'ян, куш яму — бутэль гарнукі ці іншэ што. — рагатаў каваль Дарафей.

— Во яму, а не куш... — паказаў Гур'ян дулю.

Мужчыны пацішаліся, а Гур'ян сёрдаваў яшчэ больш.

Мо' так і не прылігла б тая мянушка, калі б жыў Тарас у Пунішчы, а не тропачкі воддаль, на беразе пляткай Баброўкі. Будаваўся пасля вайны. На ўсё Пунішча быў тады адзін конь і той кульгавы. Тарас спіхваў бярвенне ў Баброўку, вязаў і пльытам прыганяў да голага, як бубен, грудка. Паўсцягаў на яго бярвенне, паставіў хату, ды так і не перавёз пасля ў Пунішча: усё неяк не выпадала, ды і нялёгка яно, калі раабрацца, раскідаць, перавезці і зноў паставіць.

Чалавек Тарас памярковаў, не любіць залішне бабатаць, але і маўчым не будзе на людзях — паслухае, падтакне на талковае слова, сам што-небудзь скажа.

Праўда, на людзях яму не часта і пабыць выпадае. Зімой дык трохі вальней, а летам у лесе ды ў лесе: абход вялікі, работы процьма. І Тарас, бывае, просіць брыгадзіраў, каб далі чалавека — двух у лес. Надоечы папрасіў у Пунішчы. Брыгадзір паставіў Дарафея (у кузіні пільнай работы не было) і Гур'яна.

Дужаку Дарафею ўсё роўна, дзе сіду прыкладзі: ды кавадла ці ля шнёў — шчыраваў, аж узмакрав. А Гур'ян неяк так сабе: шырока не ступіць, многа не падые, Тарас ажло здзіўліўся: ці ж так трэба ў лесе варушыцца? І калі Гур'ян адварнуўся, сказаў Дарафею:

— От жа сабіла табе з кім...

Дарафей выпрастаўся, закурыў і, выпусціўшы з рота клуб дыму, адказаў:

— Собіла, кажаш? Ён часта са мной бывае. Зварок брыгадзір пасылае ў кузіню. Ля кавадла яму не ў грамадзе — не будзе блында правіць. Раз дык прасіцца стаў: молат, кажа, выпушчу. А я на яго — пляшчы, пляшчы. І ведаеш, як адпляскаў? Рукі ягоныя не заганілі — і молатам, і гэблем умеюць. Дома да паўночы стругае ў клупі.

— Кадкі ўсё робіць?

— Хто яго ведае.

З-за ясея паказаўся Гур'ян:

— Нешта мне ікалася. Ніякачай пра мяне гаварылі?

Дарафей кінуў акурар, растаптаў ботам і гліну на Гур'яна:

— Ікалася, бо бульбай акарміла цябе Пяна...

Вечарэла. Пацягвала вераснёўскім халадком. З нізіны, парослай папаратнікамі і багуном, выпузаў туман, нёс пах тлэну і багуну.

— Гэта ж ужо і дамоў пара, — Гур'ян задраў галаву і ўгледзеўся ў гонкую яліну. — От бы паваліць такую ды расчырыць. А то б даў, Тарас Патапавіч? Плата мне за работу не трэба, а во, каб такую спілаваць...

— Ці яна мая, Гур'ян, — адказаў Тарас. — Ты лепей атрымай, што зарабіў, заплата і пілу.

— Яно ўсё роўна... — Гур'ян маўкліва паплёўся за мужчынамі.

□ □ □

Рана падымаецца Тарас.

— Спаў бы яшчэ, як усё людзі, — Пяна палівае ў кубак вятчорняга малака. — Ці табе дні не хапае?

Ён дапівае малака, выпірае парудзельны вусы і выходзіць у сены. Там печага кепкаецца, штосьці шукае. І вось Пяна ўжо бачыць яго на паплавне. Абіваячы расу на парываляй пожны, Тарас прастуе ў абход. У лесніка такая завядзёнка: пабыць у абходзе ранічвай і вечарам — днём мала хто намерыцца самавольна сячы: не ў лесе, дык на дарозе ці дома ўчэпаюць.

Неба ледзьве палавее. Да ўзменкаў войлакам пластаецца туман, настоены пахамі зяблы і позняга верасу. Дзесьці за выкарынай азваліся журавы. Тарас прыслухаўся, але замест журавоў учуў рышненне колаў, глухі грукат. «Каму б гэта ў такую рань? А-а, сёння ж падзеля — кірмашовы дзень». Тарас угледзеўся на глыкаватую дарогу. З-за прыдарожнага лазняку паказалася падвода. На ёй бялілі прыважаныя да білаў кадкі і дзержы-хлебніцы. На меншай хлебніцы сядзеў Гур'ян і, шлёгаючы лайчынай, панюхваў, хоць конкі і так ішоў спорыньча.

Параўняліся. Гур'ян, мусіць, зда-

лёк яшчэ змеціў Тараса і, каб не ўступаць у гаворку, адварнуўся, нібыта не бачыць. Тарас гукнуў першы:

— Добрай ранічкі, Гур'ян!

Цяпер ужо хочаш не хочаш — трэба паварочвацца, і Гур'ян азваўся:

— Добрага здароўя. І ты раненька сёння выбраўся.

— Трэба. — Тарас паглядзеў на кадкі. — Прадаваць вязеш?

— Ды во з лета яшчэ сталі, адвизу... — нокнуў і сцэбануў коніка, відаць, каб адчапіцца ад Тараса. Тарас не адставаў.

— А на від і не скажаш, што з лета. Беленькія і дрэвам пахнуць, як учора роблены. У мяне да цябе просьба, Гур'ян. Ведаеш, дзе старыя дубы?

— Ну, ведаю, а што?

— Заехаў бы туды, ян будзеш вяртацца. Я там жалудоў сабраў, трэба прывезці. Дык не забудзеш, Гур'ян?

— На памяць яшчэ не крываваў.

— Яны там у мяшак будучы ля крайняга дуба. — І, мінаючы вымазапае каланіцай прыдарожнае кустоўе. Тарас падаўся сваім кірункам.

Мінаваў зяблевае поле, перайшоў на кладцы зарослую бабоўнікам ручаіну і выйшаў на чыстую паліну, за-

нула і запахла кіславатай парай.

— Ну во, зашварнуў кадкі. — Дарафей выпрастаўся і павярнуўся да Тараса. — Ты вельмі спяшаешся дамоў? — І, не чакаючы адказу, прананаваў: — Давай сходзім да мяне ў лазню. От жа напалена добра.

— У лазню можна, — падахвоціўся Тарас.

Рубленая з асіны лазня стаяла на ўскрайку гарода ля старой таполі. Звонку будынічка — куды ўжо меншая, а ў сценах — і месца, і ўтулку хапае. У печ умуравана абрэзаная бочка, з якой кудзілася гарачая пара. Ля сцен нізенькія, добра выгабляваныя лавачкі, а ля столу — шырокі палок. Першыя ля яго палез Дарафей.

«Цях-цях-цях»... — спягваў ён сьбе венікам, і ўва ўсю лазню вохваў, быццам яго сёк хто другі.

— Патапавіч, яшчэ падлі. Охо-охо, го-ой...

Ружовы, як толькі што народжаны, Дарафей саскочыў з палка і абдаў твар студзёнкай.

— У-ух, да касцей праняла. Залазь, Патапавіч. Люблю вясковую лазню. Летась, як гасціў у Сцяпана ў Віцебску, у гарадскую хадзіў. — не тое: сяку, сяку — усё роўна, сьвар-

біць. Там і веніка добрага няма — пруждэ сухое. У мяне дык і дубовых і бірозавых на гарышчы панавешана. А там, калі хочаш, выдумуюць гэтыя, як іх, капронавыя ці нейлонавыя...

Пакуль памыліся, ужо добра ўмеркла. Над гародам плаваў вялы туман. Пахла бульбянішчам і вялым агурчэнікам. У несе чорнымі аўчынкамі пльылі на высьціжкі хмары, за ракою ўспыхнула бэзавалі ўспышка. Відаць, абраўлася на дождж.

— Зойдзем у хату, Патапавіч. Мальвіна хадзіла ў краму, ручаюся, што прынесла на надзельны дзень...

Калі пераступілі парог, Дарафей сказаў жонцы:

— Мальвіна, зьбярй чаго-небудзь на стол, бачыш, во чалавек зайшоў...

— Або няма чаго падаць? — азвалася Мальвіна. — Адрыхайцеся тропачкі, я скоранька.

Дарафей тым часам выклаў на стол яблікі:

— Пасля лазні добра крамяненькіх пахрупаць.

Тарас хацеў папытаць, адкуль у Дарафея яблікі: свайго ж саду няма. Але Дарафей сам вёў далей:

— Гэта мне сёння Гур'ян насыпаў вядро. І пакупляў жа ён іх — дзве поўныя кадкі вёз з кірмашу, казаў, мацьчы будзе.

Тарас задумаўся, у галаве цюкнула здагадка: «Дык во чаму ён жалуды не забраў: па яблікі натрапіў...»

Яшчэ падумаў і сказаў Дарафею:

— Такіх яблікаў, Дарафей, хоць воз бяры на Мацеевым хутары, нішто грошай не спросіць...

— Каму яна патрэбна, драбната кіслая?

— Была кіслая, а цяпер во... — Тарас дастаў з кішэні яблік, што адарваў днём на Мацеевым хутары, і паклаў на стол. — Бачыш, акурар, як гэтыя, што «купіў» Гур'ян на кірмашы.

І расказаў Дарафею пра ўсё.

Дарафей верыў і не верыў. Каб не сам Тарас казаў, можа б і не наверыў...

Раніцай ліў дождж. Не пераставаў ён і днём. Колькі разоў Тарас выкодаў у сены і, прыадчыніўшы дзверы, углядаўся ў неба: яно цёмнае і згорбленае ад хмар, з якіх усё сышла ды сышла. Кіролі барабанлілі на нікле, лапаталі па бульбоўніку, які навашаў Тарас на азырод ля хлечука.

Надвечоркам дождж перастаў, толькі вецер усё не аціхаў, гнуў над ракой лозы, відаў іх на грывы хвалі.

«Ну, вецер мне не бяда, балазе зверху це цурболіць», — мергавалі Тарас, соваючы рукі ў тоўсты рукавы ватойкі. Потым, на ўскі выпадак, накінуў на плечы плашч-дажджавік. Дайшоў да сьцен, перадаму і вярнуўся. Скінуў кірзавыя боты, пераабуўся ў гумовыя — гэтыя хлюпаты не бяцца.

Ужо калі Тарас узіўся за клямку, Пяна папытала:

— Ці скоро ж хоць вернешся?

— А чаго мне баўцца?

Хуценька выйшаў на двор і праз гародчык папраставаў на Дарафееву хату. Чоўкала над ботамі раскісалае бульбянішча, булькатала ў разорах вада, шалёстала ад халавы крысець плашча. Тарас борздынька перастаўляў ногі, махаў рукамі — спяшаўся, бо ўжо хутка пачне сутоньвацца.

Дарафей быў якраз дома. Паглядзеў на цёплы Тарасаў апараты, папытаў:

— Куды, Патапавіч, выбраўся?

— Да старых дубоў хачу дабрацца. Сабраў там жалудоў на насенне, трэба перавезці, бо пагніюць на дажджы ці дзікі паядуць. Дык я падумаў на тваёй лодцы. Ці на замку яна?

— Хто яе замыкае! Вазьмі што-небудзь ваду вычарпаць, наліло ж.

— Я на бераг усцягну дык перакулю.

— Можна пасобіць?

— Не, дзякую, — Тарас ступіў за парог.

Лодка стаяла ў лазняку ля пясчанай насы. Тарас выліў ваду, спіхнуў лодку і ўперся вяслам у дно. Шорхнула над днішчам, зашастаў сухі чарот, і лодка выйшла на сярэдзіну ракі. Баброўка цячэ шпарка, і супраць плыні грабціць цяжкавата. Добра, хоць вецер снадарожны, пасабляе.

Гнуўся насустрач стрэлкіст, ішоў над днішча вадарас, чаплялася за вёслы плакун-трава, а Тарас гроб, налягаў. Думкі як бы пакінулі яго ў гэты час. Акрамя вёслаў, нічога не хацеў ведаць ляснік. Сонца, мусіць, яшчэ не зайшло, іначай бы ў хмарнае надвор'е ўжо пачало б змяркацца, цымнець. Злева, на мелкаводдзі, у завадзі, атуленай нізгарослым чаротам і асочнікам, стаяла чапля, цярыліва падпільноўваючы рыбу. Занятай сваім клопатам, яна, папэўна, не заўважала чалавека. І толькі, калі лодка падышла зусім блізка, чапля ўзмахнула крыламі і нізенька, ледзь не чапляючы імі балотнай травы, паліцела на Чорныя выгары.

Праз якую гадзіну лодка чыркнула носам аб жырсты бераг. Тарас усцягнуў яе вышэй і падаўся да дубоў, што метраў за трыста ад берагу высокая ўзлілі густыя шаты.

Мякі ён паставіў бліжэй да кармы, каб вышэй задраўся нос — тады лодка пойдзе шпарчэй.

На пльыні яна і праўда ішла хутчэй, вёсламі цяпер Тарас не вёславаў, а толькі кіраваў. Спюдзёны вецер дзьмуў цяпер у твар, аж слязіліся вочы. Тарас пасоўваў на лоб шапку і хліў галаву, хаваўся за мяхамі ад ветру.

Гусцела асеніне сутонне. З-за хмаркі выкаціўся веташок і палыў навісыцігі з лодкай. Потым схавалася за другой, большай хмаркай, і зноў пацяміла. Вада здавалася густой і чорнай, як дзёгаць. Нездзе ў лазняку булькатала, цурчала ў раку дажджавая вада з ручайка.

Уперадзе, перад носам лодкі, вытэркнуўся з вады канец утолпенага бярвенна, згубленага, мабыць, калісьці пльытагоннага. Тарас хацеў павярнуць лодку, але не паспеў. Яна наскочыла носам на дрэва, з шоргатам пайшла па ім днішчам і нахілілася ўлева. Туды ж паваліліся і мех з жалудамі. Лодка нахілілася яшчэ больш, зачэрпнула вады, і калі Тарас ускочыў з лаўкі, пласкадонка пайшла ўжо ўніз. Золкая вада астудзёніла цела. Тарас закрываў...

□ □ □

Знайшлі яго назаўтра.

Пунішчанскія хлопцы ішлі перад гэтым на вечарынку ў Карпавічы і чулі чыёсці крык. Яны кінуліся да ракі, але было далакавата, і калі дабеглі, нічога ўжо не было чуваць. Указалі, дзе гэта было, і ля берагу, у чароце, знайшлі шапку лесніка. Дарафей, стоячы ў лодцы, вадзіў па дзе бусаком, і метры за тры ад берагу зачачаў за Тарасаў дажджавік...

Хаваць Тараса выйшла ўсё Пунішча. Жамі, як маглі, суцяшалі Пяну:

— Кожнаму, Пяна, свой лёс наканаваць — ад яго нікуды не ўдзячэш. Відаць, так суджана твайму Тарасу.

Яна галасіла яшчэ больш, а калі на свежым грудку паставілі крыж, Пяна абамлела, назад яе вялі жанчыны над рукі.

— Годзе, годзе, Пяна. Слязьмі не пасобіш, толькі сьбе высушыш, — снагадалі ўдаве.

Мужчыны ішлі сваёй кунай. Маўчалі. Першы падаў голас Гур'ян:

— Быў чалавек і не стала, во як бывае. І праз што? Праз пейкі жалуды.

Яму адказаў Дарафей:

— Ты, Гур'ян, калі хочаш сказаць што, падумаў сьварна

Мікола ВОРАНАЎ

А П А В Я Д А Н Н Е

якой пачынаўся лес. Там і старадрэвіны, і маладыя пасадкі — больш за ўсё дубняку. Любіць яго Тарас. І ля Чорных выгарак дубкі, і ля Буслінага ўрочышча, і за Мацеевым хутарам. Многа дзе іх панасадзіў Тарас — і да ваіны, і пасля ваіны.

Ужо на ўзлеску ляснік узды трохі ўлева — да старых дубоў. «Паглядзі, як там у садзе цяперака...»

На Мацеевым хутары раслі дзікія ябліны, дрэўцаў так з дзясць. Дробныя і кіслыя, як журавіны, ябліны ападалі і гнілі. Ідзе, бывала, увосень Тарас, а яны — хрус-хрус пад ботамі, ажно шкада: садавіна ўсё ж. І падумаў Тарас прычыпіць дзічкі. Дома ў яго быў добры сад, і ён браў там чаранкі. За гэтым заняткам яго застала неяк Пяна.

— Што ты з імі ўдумаў рабіць, Тарас?

— Хачу бярэзінку прышчыпіць, — пажартаваў Тарас, — накарміла цябе, Пяна, бірозавымі яблікамі.

— Як помню цябе, дзяцінішча ты. Ці ж разумейшага запятку няма?

— Есць, Пяна, есць.

І во пераарадзіліся дзічкі, ябліны набулілі і сталі саладочышымі. Выспелі, праўда, пазнавата. Мусіць, ад таго, што і запілі ябліны пазней, чым у вясковых садах.

Тарас сарваў некалькі штук і падумаў: «Трэба сказаць у Пунішчы, каб паабіралі, бо пагніюць, як некалі дзічкі».

Ён падышоў да дубкоў, паўсынаў у мякі жалуды — два над завязку выйшла — і падаўся глыбей у абход.

У Пунішча Тарас вярнуўся надвечоркам. За брыгаднымі гумнамі бяжылі авечкі, рышалі каровы — пастухі падганілі статак бліжэй, бо ўжо і заганяць неўзабаве. Ля ракі саманілі жанкі, мацьці апошні лён. У Пунішчы трасту не сцелюць, а мочаць. Кажуць, што мочаная больш грашавітай. І падзеля, а працуюць, спяшаюцца, пакуль цёпла.

Ля кузіні запаволіў хаду і ўбачыў у проймах дзвярэй Дарафея: гакаў молатам ля тоўстай калоды.

— І табе, Дарафей, выхаднога няма, — сказаў, прывітаўшыся, Тарас. — Пленчані ды племчан усё.

— Пляшчу. Прысядзь вунь на кругляк, я зараз дакую. — І зноў — гак, гак на чырвоным пруде, відаць, шворан будзе для калёс.

Тарас аглядаў кузіню. Тут і парадак, і беспарадак. На сценах паліцы, на якіх акуратненька стаяць скрынчкі з гайкамі, вухалямі, клёнкамі — парадак, у правым вуглу згрушчана вуголле, жалеза — беспарадак.

Дарафей акнуў прут у ваду, поўк-

ПЛЕД спаўзаў са старэчай спінай, і пан Зігер перасмыкнуў вузкімі і худымі плячыма. Сягнуўся ў локях доўгія рукі стукаліся адна аб адну. З крэслаў, па-стаўленых у рад ля акна, адразу пачуўся смех. Нязграбнага старога немца, што ў канцы свайго жыцця з чыста бюргерскай сентыментальнасцю прыдумаў гэтак надарожжа, было неяк па-чалавечы шкада.

— Пан афіцэр, не злуйцеся... Зараз я вам памю ногі... — гаворыць яму жанчына з добрым і змучаным тварам.

— Сама, — сказала Парфіявічу Зарыцкай, — Зігер — не такі чалавек, з сентыментальных фантазій якога толькі можна пасмяяцца. Прислухайся да сябе...

— Ой, Антонавіч, нам так Гнат патрэбен...

— Пакуль шукайце замену. Не магу...

— Шукайце... Чацверты Гнат ужо...

А дзе іх набярэцца?

— Адолесе, Зоя Ігнатаўна.

Зарыцкая не можа схваць шкадаванне, уздымае. «Самадзейнасць... Увесь час новыя і новыя людзі».

Упершыню падевільскі драмкалектыў трымаў «уступны» экзамен перад глядачамі ў ліпені 1964 года спектаклем па драме ўкраінскага драматурга Бабілівіча «Бесталанная». Гэтую п'есу Зоя Ігнатаўна прывезла з сабой з Украіны, дзе працавала некалькі год насяля медыцынскага вучылішча. Прыехала ў Падсвілле ў канцы красавіка, а ў пачатку мая пачаліся рэпетыцыі драмгуртка.

Эрнест ЯЛУГІН,

спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

ДАЛЁКА АД ГЛЫБОКАГА

Але хутка рэпетыцыя канчаецца. Праз няроўны квадрат акна прабіваюцца слабыя ўжо водбліскі вячэрняга сонца. Рыпцы крэслаў, праз адчынення ў суседняй пакой дзверы цягне нежылым — некалі там была глядзельная зала, зараз — склад старога рэкізіту і непатрэбнай мэблі. Ніхто, здаецца, гэтага не заўважае.

— Заўтра ў такі ж час? — пытаецца ў Зарыцкай дзяўчына ў акуларах.

— У такі ж.

— Ведаеце, якога я рака нядаўна злавіў? Во! — Валеры Сіўко разводзіць рукі. Смех...

— А я, калі прыехала, ракаў толькі піццэтам і брала, — гаворыць Зарыцкая. — Ушчамлю піццэтам і ў каструлю.

— Ха-ха-ха!

Усмixaецца і Станіслаў Закрэўскі — ён адчувае сябе маладзейшым сярод хлопцаў і дзяўчат. Ветэран калектыву...

— Браніслававіч, — не пакідаюць у спакой і яго, — а ці праўда, што жонка вам аднойчы запіску пакінула: «Або я, або сцена»?

— Гэта ж не мне, — усміхаецца Закрэўскі. — Майму знаёмцу.

А галоўны ўрач падевільскай бальніцы Лабейка яшчэ толькі зайшоў — імкліва, вочы пільныя, заклапочаныя. Напэўна, такі ён бывае, калі абыходзіць палаты.

— Па роль, Антонавіч? — вітаюць яго.

— А? Не, не, таварышы. Так, па дарозе, з цікавасці... Сын падраце — тады можа зноў вярнуцца да вас. Як Зігер?

Нібы пра пульт пытаецца.

— Вырысоўваецца, — ківае Зарыцкая. — Але яшчэ многа засталася ад сентыментальнага старога...

— Ну, гэта былі яшчэ тыя сентыменталісты. Такія вельмі клопоццяца аб сваім здароўі. За кошт іншых. Іншыя для такіх — матэрыял.

Да гэтага часу ў пасялковым клубе такога гуртка не было. Сядзі-тады ў канцэртнай праграме сустракаліся інсцэніроўкі, скетчы. Але каб многаактывыя п'есы ставілі — такога не было. Людзі ў калектыве прыйшлі зусім новыя, «неабстраленыя», было невядома, хто на што здатны. Пачаць з аднаактоўкі было прасцей. Але хацелася ёй з першых крокаў прывучыць калектыву да сур'ёзнай работы. Ды і глядача маглі знайсці толькі так. Трэба было, каб людзі запамінілі гурткоўцаў, паверылі ў іх. А ў самадзейнасці так — учарашні глядач можа заўтра сам стаць удзельнікам наступнага спектакля. Да гэтага Зарыцкая чатыры гады кіравала драмгуртком на Украіне і паспепа набыць сякі-такі вопыт.

Працавалі ўсе з агеньчыкам, нахілена. За тры месяцы п'еса была гатова да пастаноўкі. Гледачы прынялі спектакль вельмі добра. Напэўна, яшчэ і таму, што ён быў першы, і яго не судзілі строга. Сама ж Зарыцкая не вельмі была задаволеная вынікамі. Не зусім разышліся ролі, атрымалася хутчэй бытавая меладрама, а хацелася зрабіць глыбокі сацыяльны спектакль. Надоўга засталася ў сэрцы глухое незадавальненне, даймала неадольнае жаданне зноў вярнуцца да гэтага п'есы, прачытаць яе па-новаму, даць спектаклю другое жыццё. Вярнуліся да «Бесталаннай» праз чатыры гады.

Людзі ў калектыве прыходзілі па-рознаму. Некалкі чалавек Зарыцкая «завербавала» сярод калег-урачоў. У часе сяброўскай вечарыні ці проста пасля чарговай пяцімінуткі на рабоце ўзніклі размовы аб літаратуры, аб тэатры. Зарыцкая ўпарта даводзіла сваё: ніякі від мастацтва не заменіць сцэну. І тут жа:

— У вас добрыя сцэнічныя далезняны. І роля ёсць — ну акурат для вас! Паспрабавалі б, га? Ну, хоп'я прыйдзіце глянуць, як мы рэпетыруем.

Іншы раз «агітарам» становілася Борманіна... Зоя Ігнатаўна смяецца:

— Таго, хто трапіць у зубоўрачэбнае крэсла, вельмі лёгка ўгаварыць. Хоць па адну-дзве рэпетыцыі, але прыходзілі мае пацыенты. Бывала, што і падаблялася чалавеку. Такія заставаліся надоўга.

За возерам Белым ёсць вёска Свіла. Ад яе да Падсвілля — больш трох кіламетраў лясной дарогі. У Свіле ўжо многа год жыве стары Мікалай Сцяпанавіч Акунявец Чалавек шмат бачыў на сваім жыцці, з ім было цікава пагаварыць. А больш за ўсё бабіла людзей скрыпка старога. Быў ён жаданым госцем на вяселлях. Часта стары выходзіў летнім вечарам на прыбы свайго хаты і граў проста так, «для душы». Не было выпадку, каб праз якіх паўгадзіны не збіралася поўны падворак слухачоў.

І вось аднойчы Мікалай Сцяпанавіч глядзеў спектакль падевільскага драмкалектыву. А насяля адшукаў Зарыцкую і сказаў ёй:

— Бачу, вам музыка патрэбна: там у вас роля цыгана ёсць. Калі жадаеце, я мог бы сыграць.

З таго часу бачылі людзі, як ішоў стары Мікалай Акунявец на рэпетыцыю ў пасялковы Дом культуры. Ездзіў ён потым з гурткоўцамі па вёсках, граў у спектаклях са свайго нязграбнага спадарожніка — скрыпкі, удзельнічаў нават у абласным аглядзе драмкалектываў і быў адзначаны журы.

Нядаўна, на 73 годзе жыцця Мікалай Сцяпанавіч памёр, і гэтыя ралкі — словы развітання з таленавітым сялянскім самародкам, які на старасці знайшоў сваё сапраўднае прызначэнне.

А Мікалай Цішкоў, дзіцячы ўрач мясцовай бальніцы, хацеў, каб людзі ўбачылі на сцэне сапраўднага работніка медыцыны, яго пачуцці, адчулі ўвесь цяжар той маральнай адказнасці, якую ён адчувае. І потым бліскуча выканаў ролю Вадзіма ў п'есе Дзялендзіка «Чатыры крыжы на сонцы». І Таран з «Фараонаў» ўкраінскага драматурга Каламіца атрымаў у яго ўдалым. У Цішкова аднолькава добра ідуць і трагічныя, і лірычныя, і камічныя ролі. У «Бесталаннай» сыграў нават дзве ролі ў адным спектаклі: валавога Івана, а потым яшчэ нясмелага сялянскага хлопца Сцяпана. І калі хто блізка не ведаў Цішкова, то не мог сказаць, што ў абодвух выпадках быў адзін і той жа акцёр.

Валеры Сіўко прыйшоў у калектыв пасля некалькіх год заняткаў у драмгуртку пасялковага Дома піянераў, якім таксама кіруе Зарыцкая. З усіх бакоў цякуць свежыя струмені ў іх крынічку! Часам яны насяля рэпетыцыі сядзяць у бильярднай яшчэ доўга. Гутарка то робіцца аглульнай, то разбіваецца «па інтэрвалах».

Мы ідзем з Зойя Ігнатаўнай на Падсвілле.

— Я сама, — кажа Зарыцкая, — доўга не магла дакладна сыграць Жыгліцкую ў п'есе І. Козела «Над хвалямі Серабранкі», пакуль не прыгледзлася да адной свайго суседкі...

Тут дарэчы будзе, напэўна, прыгадаць такі выпадак. Спектакль «Над хвалямі Серабранкі» ў пастаноўцы падевільскага агляду з папулярных у сельскіх глядачоў. Падзеі, што разгортваюцца ў спектаклі, успрымаюцца глядачамі шыра, непасрэдна.

— Аднойчы, — расказвае актыўная удзельніца драмгуртка — работніца дзіцячай бібліятэкі Марыя Баравік, — Жыгліцкая — Зарыцкая нада ж ужо даякала Ядзі. Дык нейкі дзед, што сядзеў у першым радку, не вытрымаў: «Ядзі! Не

маўчы ты! Не маўчы гэтай карзе! Вазьмі дубец ды дубом яе!».

У кожнага з гурткоўцаў вельмі мала вольнага часу — і праца на прадпрыемстве, і хатнія справы. Але ёсць яны — і парміроўшчыца будаўнічага ўчастка Валя Старанік, і качагар Валеры Сіўко, і лабарантка пінзавода Хрысціна Кашко, і бібліятэкар Марыя Каіранец, і іншыя старанна працуюць пад ролямі, не прыпускаюць рэпетыцыі, не раз і не два прыходзяць нават на работу ці да дому да свайго рэжысёра, каб пешта высветліць, удакладніць.

— Іншы раз ідзем па Падсвілле і я думаю... — разважае Зарыцкая. — Колькі антон тэлевізійных над дамамі!.. Інфармацыя, я яшчэ кажуць, даходзіць да нас гэтак жа хутка, як да мінчан. А мы ж нават ад Глыбокага, раёнага цэнтру, і то далекавата, дваццаць кіламетраў. Але можна быць правінцыялам і ў Мінску. Калі ўвесь час ведаць толькі работу, а ўвечары сіднем прасядзець каля тэлевізара... Гэта ж мы, як прыедем у Мінск, то колькі пасняаем за некалькі дзён добра атрымаць! І ў тэатр сходам разы два, і на выстаўкі розныя, і ў музеі. Дзіву даюць, што некаторыя мае знаёмыя мінчане гадамі ў тэатры не бываюць, музей ніяк не збіруцца наведаць. Не, нішто не можа замяніць тэатр. Жывы ж чалавек з табою размаўляе! Суперажыванне ўнікае, пачуццё чалавечай згуртаванасці. Вось чаму і ідуць людзі на нашы спектаклі...

Зарыцкая спыняецца, глядзіць у задуменні на возера. У вадзе адбіваюцца далёкія агні ільозавода — тры залатыя дэрожкі праз дэстраную роўняць.

— Прыгожа ў нас, праўда? — гаворыць Зарыцкая. — Дзіву даюся, што да гэтага часу тут ніхто не здагадаўся пабудавань дэма адпачынку. На Украіне колькі год была, а пра гэты куток увесь час успамінала. Муж у мяне ўкраінец, яму таксама тут падабаецца...

Зарыцкая расказвае пра Украіну, з ёю ў яе звязана многа добрых успамінаў.

— Я ведаеце, як украінскую мову вучыла? — смяецца Зоя Ігнатаўна. — Пачала удзельнічаць у тэатральных пастаноўках. З сфларам вучыла...

Зарыцкая потым сама пераклала на беларускую мову некалькі ўкраінскіх п'ес. У тым ліку «Бесталанную» і «Фараонаў», аб якіх ужо ішла гаворка, а таксама п'есу «У пяззелю рана зялёе капалі» Кабылянскай, Зоя Ігнатаўна і зараз перапісваецца са сваімі сябрамі з братняй Украіны — аматарамі сцэны. Для іх яна пераклала на украінскую мову «Паўлінку», марыць перакласці «Пінскую шляхту».

— І самі думаем ставіць гэтую п'есу. І сучасніка хочацца паказаць на ўвесь рост, у поўную сілу... Ведаеце, людзі адчуваюць голад на высокім чалавечым пачуцці. Не, я не пра ідэальнага героя. Напэўна, калі мы выведзем на сцэне такі персанаж і скажам глядзіце, вось ідэальны герой, усё ў ім дасканалое, ад чаравікаў да пазногіцаў, — глядацтве стане ўпоўтай пазыхаць ў жменю. Людзям трэба паказаць людзей, іх саміх. Яны хочуць убачыць змагара, таго, хто імкнецца зрабіць свет больш справядлівым, хто сам жадае стаць лепш, чысцей, мудрай. Хто і сябе не пашкадуе для светлай і высокай задчы...

— Напэўна, пра гэта вы ў свайго новай п'есе пішаце?

— Вы пра «Глыбоцкую бэль?» — Зарыцкая усміхаецца, нахіляе галаву. — Я ў аснове яе рэальныя падзеі наклала. Колькі высакорданасці ў нашых простых беларускіх жанчыні! Напісана пакуль што ўсяго некалькі фрагментаў, усё часу не

ЧАСОПІСЫ Ў ЛІПЕНІ

«ПОЛЫМЯ»

«Пачакай, затрымайся...» — так называецца новая аповесць Алены Васілевіч, якой адкрываецца ліпенскі нумар часопіса.

У раздзеле прозы надрукаваны апавяданні Янкі Брыля, Івана Навуменкі і заканчанне нарыса Кастуся Кірзенкі «Тры месяцы ў Амерыцы».

У часопісе змешчаны закончаныя пазмы Аркадзя Куляшова «Далёка да акіяна» і два вершы Марка Смагаровіча.

У перакладах В. Зуёнка, Ан. Клышкі і Р. Барадуліна друкуюцца вершы польскага паэта Яна Гушчы.

Крытыка і бібліяграфія прадстаўлена артыкулам Алеся Кучара «Чытаючы Максіма Танка».

У раздзеле публіцыстыкі з артыкулам «Чалавек, аўтамабіль, дарога» выступае В. Лазарэў.

Пад рубрыкай «Успаміны, дзёнікі, дакументы» друкуюцца ўрывак з новай кнігі былога начальніка штаба Першай Мін-

скай партызанскай брыгады Міхаіла Джагарова.

У раздзеле «Сярод кніг» чытач знойдзе рэцэнзіі Алеся Звонака на кнігу выбранай паэзіі Еўдакіі Лось «Вянцы зруба», Рыгора Бярозкіна на кнігу Міколы Кусянкова «Без прывалу», Уладзіміра Машкова на зборнік Васіля Хомчанкі «Сустрэча з чудам», Сымона Блатуна на кнігу вершаў Валянціна Лукшы «Атава», Івана Сачанкі на кніжку Ул. Чантурыя і І. Элентуха «Помнікі доўлідства Беларусі» і Міколы Жыгоцкага на кнігу Віталія Гузанава «Адысей з Белаі Русі».

Артыкул А. Лойкі і Ю. Пшыркова прысвечаны 70-гадоваму юбілею Уладзіміра Дубоўкі.

«МАЛАДОСЦЬ»

Нумар адкрываецца новымі вершамі народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова. Друкуюцца вершы Фелікса Баторына, Таццяны Дзімітрэўвай і Хаіма Мальцінскага.

У раздзеле прозы — апавяданне Ніны Маеўскай, аповесць Васіля Гродні-

кава «Папераца івіце на досвітку» і мініяцюры Барыса Сачанкі.

Ленінградскі пісьменнік Павел Кабарэўскі і навуковы работнік Пятро Юрэвіч доўкуюць гістарычную быль «Артылерыі падпаручык Амялян».

«Паэт — заўсёды паэт» — так называецца артыкул Сяргея Грахоўскага, прысвечаны 70-годдзю Уладзіміра Дубоўкі.

У нумары змешчаны рэцэнзіі Уладзіміра Юрэвіча на кнігу Алеся Ставера «Пад канвоем», Дзімітрыя Гальмакова на першы зборнік апавяданняў Аркадзя Кандрусевіча «Чарпак Вялікай Мядзведзіцы», Алеся Коршунава на кнігу Вячаслава Чамярэцкага «Беларускія летапісы як помнікі літаратуры».

Пад рубрыкай «Баявы шлях камсамольца» апублікаваны запіскі камсамольца 20-х гадоў Міколы Адзіца «Зара юнацтва нашага» і Алега Слукі «Так пачынаўся камсамольскі летапіс».

У раздзеле «Дзень сённяшні» змешчаны фотарэпартаж Валянціна Ждановіча аб партызанскім праспекце нашай сталіцы і яго жыхарах.

Тэма маральнага выхавання моладзі прысвячае свае нататкі член-карэспандэнт Акадэміі педагагічных навук СССР, Герой Сацыялістычнай Працы Васіль Сухамлінскі. Прадмову да яго замалёвак напісаў Васіль Вітка.

«БЕЛАРУСЬ»

Сёмы нумар штомесячніка адкрываецца рэдакцыйным артыкулам, прысвечаным усенароднаму святу — выбарам у Вярхоўны Савет СССР.

Аб паўнакроўным і шматгранным жыцці нашай рэспублікі расказваюць фотаздымкі, інфармацыі, рэпартажы.

Аб барацьбе беларускіх партызан на Палесці расказвае Герой Саветскага Саюза Р. Мачульскі ў сваіх нататках з другой кнігі «Вечны агонь».

У рэпартажы «Неўміручасць» Б. Лобан піша пра Хатынскі мемарыял і яго стваральнікаў — лаўрэатаў Ленінскай прэміі Ю. Градава, В. Занковіча, Л. Левіна і С. Селіханава.

У часопісе друкуюцца апавяданні М. Ракітнага — «Дзве поўні». В. Мысліўца — «На чыгунцы», нарыс Я. Пархуты — «Спелае лета», а таксама прыгодніцкая аповесць польскай пісьменніцы Дануты Маеўскай «А восьмай гадзіне вечара» (у перакладзе М. Паслядовіча).

Паэзія прадстаўлена новымі вершамі М. Аўрамчыка, А. Бялёвіча, М. Ароцкі, санетамі А. Звонака, а таксама творамі венгерскага класіка Ш. Петэфі ў перакладзе М. Хведаровіча.

У нумары змешчаны рэцэнзіі на кнігу «Манеўры «Дзіна», на паэтычны дэбют А. Разавава — кнігу «Адраджэнне»,

хавіе. Ад пенага трэба адрывіцца, з усе патрэбна, усе хочацца рабіць.

Дарэчы, гэты ўжо другі драматургічны твор, над якім працуе Зарыцкая. Першая яе п'еса «Дала маці карыя вочы» была ў свой час пастаўлена падсвільскім драмкалектывам.

— Праблема рэпертуару нас не вельмі хвалюе, ёсць што ставіць. — кажа Зарыцкая. — У выпадку чаго, можна тое-ёсё і ў суседзій музыцы. Праўда, у асноўным мы бярэм, як бачыце, меладрамы. Але і гэта патрэбна. Мы навучыліся трактаваць іх як сацыяльныя драмы. Галоўнае, што нас хвалюе — беспрытульнасць... Невядома, калі яшчэ яна і скончыцца. Дзіўлюся, як гэта калектыў наш не разбеглацца...

І сапраўды. Кожнага, хто знаёміцца з падсвільскімі аматарамі сцэны, здзіўляе іх згуртаванасць, адданасць мастацтву. Пайшоў ужо трэці год, як будынак Падсвільскага занадзанага Дома культуры прызнаны аўтарытэтнымі камісіямі перыядычным для эксплуатацыі. Ён у аварыйным стане, заходзіць туды рызыкаўна. Фактычна гурткоўцы трэці год жыюць без сваёй сцэны. Рэпертуруюць то ў памяшканні б'лярнай, дзе таксама столь ледзь ліпні, то на кватэры ў Зарыцкай, то ў паліклініцы. Спектаклі ставяць толькі на выездах.

А калектыў не разваліваецца, жыве! З кожнай пастаноўкай лавішае майстэрства. Падсвільскія самадзейныя артысты — і драмкалектыў, і танцоры, і вакальная група — нават прадстаўляюць раён на розных аглядах. І дзіўна даешся, што ў Віцебску, дзе добра ведаюць усе гэта, ведаюць, якую значную зону калгасаў абслугоўвае Падсвілле, так абыякава адносіцца да крытычнай сітуацыі, у якой апынуўся Дом культуры.

А наступная рэпетыцыя пачалася роўна ў вызначаны час. І як заўсёды, завітаў сюды на хвілінку галоўны ўрач бальніцы Лабейка. І прышоў стары камуніст, удалынік грамадзянскай вайны Павел Фёдаравіч Гайдучэнка, каб разам з камсамольцамі абмеркаваць план наступнага нумара «Калючкі». І агітбрыгада рыхтавалася да чарговага выезду ў калгасы. Зарыцкая прынесла зробленую ёю мадэль медычнай камеры. Гэта спартэбніца ў спектаклі «Літасці не будзе». Зарыцкая, аказваецца — майстар на ўсе рукі — і рэжысёр, і лекарачка разам з Марыяй Бараік робіць, і грим накладвае, і... Перадзіць нават цяжка, што ёй трэба ведаць і ўменне, каб драмкалектыў мог працаваць нармальна.

А пан Зігер у выкананні Сашы Парфіяновіча набывае новае якасці. Гэта ўжо не проста сентыментальны стары камерсант. Трэба было пачуць, з якім патхненнем, з якім жудасным патхненнем, на момант забыўшыся, хто з ім побач, гаворыць Зігер аб вяснянай гульні, дзе страляюць, страляюць, страляюць! І як сказаў ён жанчыне, што асмелілася напаміць яму пра злычынства фашыстаў! «Я запамню ваш твар...» Ён яшчэ марыць аб рэванш, гэты на выгляд сентыментальны гандляр цацкамі. Ён марыць вярнуцца...

— Так, Саша, вось цяпер ты знайшоў правільную трактоўку Зігера. Ну, паўторм яшчэ раз...

Хутка падсвільцы ўбачаць яшчэ адзін цікавы спектакль. І хоць п'еса А. Альшанскага «Пан Зігер спыняе падарожжа», — усяго аднаактоўка, але колькі можна пачэрпнуць з аднаактоўкі, калі яе прачытаць так, як гэта ўмеюць аматары сцэны ў схаваным за лясамі і азёрамі далёкім Падсвіллі!

Глыбокі раён.
Падсвілле.

зборнік апавяданняў А. Ус «Ці даруе?» і на кнігу А. Севярыёвай і Л. Падгайскага «Беларуская мова».

Часопіс адзначае сямідзесяцігоддзе Уладзіміра Дубоўкі і 60-годдзе Алеся Кучара.

«НЕМАН»

Імя адважнага рэвалюцыянера-чэкіста, папленніка жалезнага Фелікса — Іосіфа Апанскага шырока вядома ў нашай рэспубліцы. Яму і яго сябрам па цяжкай рабоце прывяцілі сваю дакументальную аповесць — «Мабілізаваны партыяй» В. Рудаў і П. Емяльянаў, першая частка якой змешчана на старонках «Немана». Тут жа чытачы змогуць пазнаёміцца з заканчэннем дакументальнай аповесці К. Міхаленкі «Я выбраў неба».

З прозы ў нумары надрукаваны новыя апавяданні А. Касцючэнка, В. Раслякова, Н. Гублера.

Пазію прадстаўляюць вершы І. Шклярэўскага, Л. Філімонавай, А. Кабаковіч і Ул. Жылкі (у перакладзе Д. Кавалёва). У раздзеле «Мастацтва» з артыкулам «Поле маё, поле» выступае П. Місько.

У часопісе змешчаны рэцэнзіі Ул. Жыжэнкі, Р. Бярэзкіна, В. Каваленкі, Ан. Грачанікава і іншых аўтараў.

Шэраг цікавых матэрыялаў чытач знайдзе ў раздзеле «Публіцыстыка», «Чалавек і прырода», «Розныя рознасці».

ВАЙНЫ Ігар Лучанок, па сутнасці, не ведаў: яму не было трох гадоў, калі яна пачалася.

А нарадзіўся ён і жыў у партызанскім краі — у Мар'інай Горцы. І цяпер туды з'язджаюцца ветэраны праслаўленай брыгады «Польмя» і іншых злучэнняў, успамінаюць свае колішнія баявыя справы. Бацькі Ігара, пачатковая школа, пяцёркавая арганізацыя дапамагалі падлетку зразумець, што такое вайна. Цяпер яму часам здаецца, нібы тады ён бегаў басанож па гарачых патляшчах. І палюбіў родную зямлю неяк па-асабліваму. Грамадзянскі роздум пра яе рана стаў арганічным і натуральным для Ігара. Гэта адбіваецца і на яго кампазітарскай творчасці.

Мужныя і ўсхваляваныя, хвалючыя і ўзвышана-простыя, сардэчныя песні І. Лучанка ў значнай ступені звязаны з вобразамі Вялікай Айчыннай вайны, раскрываюць гуманную пачуццёва-савецкіх людзей. Героі яго песень персанальна не ўвайшлі ў гісторыю, яны часцей за ўсё неведомыя салдаты, чые подзвігі і перажыванні сапраўды неўміручыя і патрапятком жыўяць для нас. Такія яго раннія творы: «Балада пра салдацкае сэрца» — для саліста, хору і аркестра, вакальны трыпціх — «Ветры, раскажыце», «Каска», «Чалавеку патрэбна цішыня», партызанская песня-балада «Крынічанька», вядомая ў радзе рэдакцый (для народнага хору і для саліста, хору і сімфанічнага аркестра) і «Хатынскі набат». А зусім нядаўна вялікі рэзананс набыў патрыятычны вакальны маналог І. Лучанка «Бацькоўскі парог», які ўвайшоў у якасці вядучай тэмы ў радыёпастаноўку «Векапомныя дні» паводле рамана М. Лынькова.

Для ўсіх гэтых твораў характэрная выразная меладыйная мова вакальнай партыі і тонкі псіхалагізм у партыі акампанемента. Асабліва яркім і мужным лірызмам вызначаецца мелодыя «Памяці сэрца», твора, які атрымаў, як вядома, першае месца на Усеаюзным конкурсе на лепшую песню ў гонар 50-годдзя Кастрычніка. Бадай, яна стала адным з найбольш папулярных твораў беларускай кампазітарскай эпохі гадоў. Выдадзеная ў Мінску, Маскве, Кіеве і надрукаваная ў зборніку «Песні радзі і кіно», запісаная на пласцінку ў выкананні яе першага інтэрпрэтара — лаўрэата конкурсу Віктара Вуячыча — «Памяці сэрца» ўвайшла ў рэпертуар многіх калектываў і выканаўцаў краіны. Так, вакальны аркестр Міністэрства абароны СССР выконваў яе ва Усеаюзным Доме кампазітараў у Маскве, на вечары прысвечаным 25-годдзю Перамогі над фашысцкай Германіяй; на Міжнародным фестывалі маладзёжнай песні ў Сочы песню выконвала румынская спявачка, а на І Усеаюзным фестывалі маладзёжнай песні ў Чэлябінску — спявак з Камчаткі. У нас у Беларусі яна ў рэпертуары Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў БССР і духавых аркестраў. Неаднаразова гучала яна ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў і на ўрачыстых канцэртах у Мінску.

Можна яшчэ назваць рад песень І. Лучанка, прысвечаных ваенна-патрыятычнай тэме, але апафеозам тут з'яўляецца кантата-балада «Невядомы салдат». Жалобна, змрочна, з прытоенай трывогай гучыць уступны дуэт фагота і габоя, прадказваючы суровае апавяданне хору аб прыдарожнай магіле неведомага воіна. Толькі ў канцы І часткі кантаты настае ў музыцы прасвятленне, адпавядаючы гімічнай кульмінацыі пазычнага тэксту твора, што «Нет, не умер солдат до конца, он с живущими рядом».

Яркія ўзлёты, нагнятанне характэрныя для II часткі кантаты: дзе паўстаюць вобразы барацьбы. Тут высакароднаму вобразу савецкага салдата супрацьпастаўлены раз'юшаныя фашысты. Суровым, але мужным жалобным шэсцем, з адгалоскамі вядомага марша Шапэна, прадстаўлена III, заключная частка кантаты — на лафеце ў сталіцу прывозяць прах неведомага салдата. Глыбокі трагізм пранізвае арыоза маці-Радзімы і ў адгалосках хору, які падтрымлівае яе і пашыраецца. Зазяраюць твор урачыстыя фанфары, гучанне хору без слоў і крыштальныя званы чэлены. Яны маюць апафеозна-прасветлены характар. Кантата І. Лучанка выконвалася ў сакавіку г. г. у Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Выкананне новага твору ў філармоніі — заўсёды свята для кампазітара, але для І. Лучанка яно было даўным. Гэта быў і экзамен на завяршэнне курса аспірантуры. Кіраўнік Ігара — Ц. Хрэнікаў і яго былы педагог па кансерваторыі — А. Багатыроў — аднадушна выдатным балам ацанілі гэту кантату.

Мастак, чые жыццё пачыналася ў цяжкіх ваенных гады, не можа жыць надзеяй на тое, што ў свеце назаўсёды ўсталявалася мірная цішыня. Ігар Лучанок смела паглыбляецца ў жыццё, цягнецца да вострых; хвалюючых тэм, звязаных з бурнымі падзеямі цяперашніх дзён. Таму, відаць, ад музычнага роздуму пра мінулае ён так арганічна пераключаецца да гарачых, сапраўды публіцыстычных выказванняў пра падзеі на в'етнамскай зямлі («Спыніце вайну ў В'етнаме!»), стварае сваеасаблівы гімн пра мужнасць маёра Івана Шчарбы, які аслеп, калі размініраваў палі ў Алжыры. Паведамлен-

ні ранішніх газет, часта вельмі трывожныя, прымушаюць кампазітара ўглядацца ў карту свету і выклікаюць творчае жаданне сказаць сваё слова.

Мабыць, неспакойнае апаленае вайной дзеянства навучыла Ігара быць уважлівым да самых чутых слухачоў і выканаўцаў, і ён піша песні, адрасаваныя школьнікам. Канечне, кампазітар ведае, як патрэбна хлопчыкам і дзяўчынкам даходлівая і змястоўная мелодыя, якая здольна абудзіць у іх светлыя, радасныя пачуцці і цікавасць да прыроды, да жыцця. Гэта вельмі хораша, калі музыкант разумее дзяцей і радуе іх цудоўнымі песнямі! А Ігар Лучанок умее проста і дачодліва пісаць і пра мужнасць патрыотаў, і пра веліч чалавека. На мове песні ён размаўляе шыра і сардэчна, з вялікай любоўю. Такія яго песні-звароты да дзетвары «Наш Гайдар», «Марату Каэю», «Песня маладых следатаў», якія карыстаюцца папулярнасцю ў дзяцей.

Цяпер на рабочым стала кампазітара дзіцячая опера. Яе назва яшчэ ўмоў-

МУЗЫКА, МУЗЫКАНТЫ

НА ПЯРЭДНІ КРАЙ

ная — «Зоры над соснамі», лібрэта не акрэслена. Затое кампазітар ведае — гэта будзе опера пра школьнікаў, пра моладзь, якая ідзе па партызанскіх сцежках, каб даведацца пра Вялікую Айчынную вайну і яе неведомых герояў.

— Я хачу напісаць твор выхавачага значэння, — гаворыць І. Лучанок. — Паспрабую ў вобразнай форме раскрыць нянавісць да вайны і пачуцці любві да сваёй зямлі...

Цудоўная задума! Шкада толькі, што лабочны творчыя работы вымушаюць кампазітара адкладаць гэту рэч на пазней.

Піанерскія песні І. Лучанка атрымалі сталую «прапіску» ў харавых калектывах Палаца піанераў і музычнай школы адзінаццацігодкі. У гэтыя дні энтузіст дзіцячага музычнага выхавання М. Маслаў рыхтуе праграму з песняў І. Лучанка. Туды ўвойдуць таксама песні, якія праслаўляюць працу — «На школьным агародзе» і прыгажосць прыроды — «Майскія дажджы».

Дзіцячыя песні І. Лучанка — розныя па сваім характары. Усхваляваная і суровая «Марат Казей»; маршавае з фанфарамі і падгалоскамі — «Наш Гайдар»; у выглядзе частушкі-скерца «На школьным агародзе»; з гукаісным суправаджэннем — «Майскі дождж». Песня «Майскі дождж» выдатна гучыць у выкананні хору хлопчыкаў у суправаджэнні сімфанічнага аркестра.

Яшчэ большым поспехам карыстаюцца маладзёжныя песні кампазітара. Менавіта за цыкл маладзёжных песень у сувязі з 50-годдзем Савецкай дзяржавы І. Лучанок быў удастоены прэміі ЦК камсамола Беларусі. Гэтыя песні — шырая споведзь аўтара пра любоў да Радзімы, пра вернасць ідэалам Камуністычнай партыі. Такія лірычна-светлыя, у стылі народных распеваў «Жураўлі на Палессе ляцяць», вядома не толькі ў фартэпіянным суправаджэнні, а і ў суправаджэнні цымбал з арфай. «Пайшлі ў народ», бадзёрая, з гукаісным элементам ў суправаджэнні песня «Стаяць на рыдзе нашы брыганціны» і маршавае, з шырокім разваротам мелодыі «Камсамольскае юнацтва». На рэдкасць урачыста і хораша гучыць песня «Камуніст».

Зразумела, калі называеш музычныя творы і дэш ім характарыстыкі, шкадуеш, што не маеш магчымасці падзісці да інструмента і праілюстраваць багацце меладыйных распрацовак, рытмічных малюнкаў і нюансіроўку. І праўда ж — ноты пішуць, каб яны гучалі! Але я спадзяюся, што многія з названых тут мій твораў Ігара Лучанка знаёмы чытачам, бо нездарма ж, напрыклад, канцэртны па заяўках радыёслухачоў амаль ніколі не абыходзіцца без яго песень. І што цікава, іх просяць выканаць людзі з далёкіх куткоў краіны, якія настроіваюць прыёмнікі на хвалю беларускай сталіцы.

Неўрад ці аматары песні не ведаюць, што раздольная і велічная, прасякнутая светлым лірызмам песня «Ён нарадзіўся вясной», — гэта твор І. Лучанка. Яна з тых, што падкупляюць і вабяць, з тых, якія добра слухаюцца. Перш-наперш гэта ідзе ад яе музычнага характа. Паступовае разгортванне меладыйнай лініі і харавыя пераклічкі (якія нагадваюць народнае падгалоссе), быццам малююць наступовае абуджэнне прыроды. Захалена-гімічная кульмінацыя падкрэслівае

асноўную ідэю твора — «Нашага жыцця вялікая вясна». Узьвішана і патхнёна гучыць гэта песня ў выкананні хору, сапіруючага баса-сімфанічнага аркестра.

І. Лучанок першы з беларускіх кампазітараў, які зскрануў тэму «Ленін і музыка», стварыўшы дзве песні-балады ўсхвалявана-патэтычнаму «Апасіянату» і інтымна-лірычнаму «Ave Maria». У першай з іх, якая апавядае пра любімую Ільічом санату Бетховена і пра працу мільёнаў людзей — арганічна сплятаюцца тэмы «Дубінушкі» і бурчай фінальнай часткі «Апасіянаты». У другой песні І. Лучанок, расказваючы пра адну з песень Ф. Шуберта, якую іграла дзецяма Марыя Аляксандраўна Ульянава, для канкрэтызацыі зместу, таксама ўключае адпаведную музычную цытату.

Вялікае месца ў творчасці І. Лучанка займае і лірыка светлага каханія (раманы на словы Н. Бараташвілі і С. Капуціян). Шырока вядомыя лірычныя песні «Ты адна», «Таму што ў мяне ёсць ты», «Дзе ты, зорка мая» і інш. «Дзе ты,

зорка мая» на словы А. Русака карэспандэнт адной з газет нават назваў народнай! І яе народныя рысы не выклікаюць сумнення. Але ў кампазітара ёсць і апрацоўкі сапраўды народных узораў. Народная беларуская песня пачаліся раннія музычныя ўражэнні будучага кампазітара. «А ў полі вярба», «Ці ўсе лугі пакошаны», «Узышоў месяц», розныя танцы — часта і з захваленнем іграў на цымбалах сыну сельскаму ўрачу, музыкант-самавучка Міхаіл Лукіч Лучанок. Ён і быў яго першым настаўнікам. Музычную дзесяцігодку ў Мінску І. Лучанок таксама скончыў па цымбалах (і па фартэпіяна) і як цымбаль-прыма прымаў удзел у канцэрце Дзяржаўнага аркестра народных інструментаў БССР на Другой Дзекадзе Беларускага мастацтва ў Маскве.

Народна-песенныя рысы, якія надаюць пераканаўчую нацыянальную акрэсленасць, характэрныя і інструментальным творам І. Лучанка, створаным у апошнія гады. У меншай ступені гэта адносіцца да яго струннага квартэта — рамантычна-ўсхваляванага і сваеасаблівага па сваёй музычнай драматургіі. У большай ступені — санаце для габоя і фартэпіяна, прэміраванай граматай на конкурсе творчасці студэнтаў і аспірантаў Ленінградскай кансерваторыі імя Рымскага-Корсакава. Там на працягу 2-х гадоў — 1963—1965 — І. Лучанок праходзіў стажыроўку пад кіраўніцтвам кампазітара В. Салманава.

Характэрная рыса творчасці кампазітара — яго чулае стаўленне да слова. Сярод аўтараў тэкстаў яго песень мы сустракаем і слаўтыя імёны Аляксандра Пракоф'ева і Самуіла Маршака, Мікалая Грыбачова і Адама Русака, Артура Вольскага і Эдзі Агняцет, Антона Блявіча і Анатоля Грачанікава, стала супрацоўнічае ён з Міхасем Ясенем і Пятром Харковым... Можна, канечне, папракнуць яго за тое, што часам ён шукае меладыйнае «апраўданне» і для тэкстаў не высокай літаратурнай якасці, але ж гэта не толькі яго бяда...

Творчасць І. Лучанка — адна з найбольш папулярных у рэспубліцы. Яго творы выконваюцца на ўсіх урачыстых канцэртах, прысвечаных юбілейным дзяржаўным датам, дням культурных зносін з нацыянальнымі брацкімі рэспублікамі, на з'ездах, алімпіядах. Але імкненне да самаўдасканалення не пакідае кампазітара. І ўсё ж упартая творчая праца, педагогічная дзейнасць на кафедры кампазіцыі ў кансерваторыі не перашкаджаюць яго вялікай грамадскай рабоце: ваенна-шэфскай — у Саюзе кампазітараў; удзелу ў фестывалях і аказанне дапамогі самадзейнасці — па заданні камсамольскіх арганізацый; паездкі за мяжу — Польшча, Чэхаславакія, Балгарыя, Шатландыя — з маладзёжнымі канцэртнымі брыгадамі — то ў якасці аўтара музыкі, то акампаніятара на фартэпіяна, баяне, акардына. Гэта і ёсць жыццё ў мастацтве, якое хлопчык з Мар'інай Горкі пачаў з ураманій маладства — пад выбух бомб і ў поўны пажаў.

С. НІСЧЕВІЧ.

1.

Аднойчы, гаворачы з ім пра пані Яворскую і запэўняючы, што пані Яворская — «тэатральнае непаразуменне», і працітаваў: «Публіка любіць тэатральныя непаразуменні, і калі б у тэатры замест іх не давалі непаразуменні, — зборы заўсёды былі б поўныя».

Антон Паўлавіч зарагатаў:
— Жакліва хораша! Чыя гэта?
— Письменнік, якога вы навіны былі б добра ведаць!
— Чыя ё?
— Антошы Чэхантэ!
— Калі? Дзе?
— У вашым «Старым бароне».

Ён не памятаў, рашуча не памятаў свайго першага дэбюту.

Чэхай быў тады студэнтам-медыкам. «Не да таго рыхтаваўся». І на «літаратурныя свавольствы» глядзеў як на лабочныя даходы.

Як на карактуру, як на рэцэпітарства.

«Пасвавольці» яму не давалі.

Ён сустраў суровы прыём.

У «Страназе», у «Паштовай скрыцы», Антошу Чэхантэ так прабралі, што Чэхай:

— Зусім быў рашучы зашчыніць гэтай справай.

На шчасце для рускай літаратуры, паэт М. Л. Пушчароў угадаў у юнаку літаратурны талент і ўвёў яго ў літаратуру.

Першы рэдактар Чэхавы — рэдактар часопісаў «Свет и тени», «Мирской толк».

2.

— Антон Паўлавіч! Дарагі! Ужо ж мінулі тры часы, калі вы пісалі ў «Будильніку» і марылі, — памятаеце? — «вось зраблюся славыты, буду гаварыць басам і атрымаваць 15 капеек за радок».

— Чакайце! Яшчэ. «Ажанюся. Сам буду ляжаць на канапе і курціць. Жонку пасылаць атрымаваць ганарар у тры рублы, дзе я працую. А цешчу — у тры рублы, дзе я не супрацоўнічаю!»

Антон Паўлавіч успомніў пра нашага мілага, добрага сябра — выдаўца «Будильніка».

— Вось «Русское слово» гаворыць: тры рублі за радок. А ён прыязджае да мяне нядаўна ў Ялгу. Паскардзіўся: «Славытым, кажа, сталі, бацькохна. У «Будильніку» ўжо нічога пісаць не захочаце. Шыньце!» — «Дык я, — кажу, цяпер дорага бяру». — «А колькі?» — пытаецца. — «Чацвиртак за радок».

— Што-о?

Антон Паўлавіч Чэхай! На зямлі сваёй славы!

— Чацвиртак за радок. Што ж яго палюхаць? Рубель за радок! Усё роўна, ён і чацвиртак не даць.

— А раптам бы згадаўся?

— Не ведаеце вы яго? Ні за што не згодзіцца. Не праз скупасць, а проста: «не парадак».

— Ну і што ж ён?

— Але па-мойму і вышла. Засмуціўся і адмовіў. Потым усім на мяне скардзіўся: «Чэхай заганаўся. Чацвиртак за радок хоча. Ганарараў такіх у «Будильніку» не бывала».

Цяжкую школу даваўся прайсці вясяламу Антошу Чэхантэ.

Але якая чароўная далікатнасць.

Не сказаць «рубель». Навошта «палюхаць» старога выдаўца, які прывык:

— Да парадку!

Якое тонкае веданне людзей.

— І чацвиртак не даць... Антону Паўлавічу Чэхаву! «Не парадак».

3.

Заўсёды ўспіралася пытанне пра «вейкі індывідуальнасць, Чэхавы».

Людзі, якія ведалі Чэхавы асабіста, ведалі, што гэта няпраўда.

У Чэхавы былі вельмі пэўныя грамадскія ідэалы.

Як да вялікага грамадскага чалавека, праз сціпую, знаёмых, прыхільнікаў, да яго даходзілі ўсе стоны і ўсе ляманты жыцця.

Ніколі гутарылі з Чэхавым не праходзіла без размовы на грамадскія тэмы, без хвалявання...

4.

Калі А. П. Чэхавы на першым спектаклі «Вішнёвага саду» вішавалі ў Мастацкім тэатры, калі праз некалькі месяцаў гаварыліся прамовы ўжо на яго магіль, калі ўсюды валадзваліся «чэхавскія вечары», я ўсё чэхай, чэхай:

— Калі ж хто скажа пра самую вялікую працу яго жыцця?

Аб працы, якая каштавала некалькі гадоў гэтага жыцця...

Аб усім гаварылі, апрача адной кнігі Чэхавы: «Востраў Сахалін».

Як быццам Чэхай яе не пісаў.

Як быццам Чэхай дарэмна яе напісаў...

Апавяданні Антошы Чэхантэ маюць намнога больш поспеху, чым «Востраў Сахалін».

Недзе ў газетах я чытаў водгук Л. М. Талстога аб «Востраве Сахалін» Чэхавы.

Хоць гэта надрукавана ў газетах пра Л. М. Талстога, — але на гэты раз гэта, здаецца, праўда: Талстой застаўся незадаволены псіхіай Чэхавы.

— Ад Чэхавы можна было б чакаць большага!

А між тым, сам сціплы да сарамлівасці, Чэхай з усёго, што ён напісаў, цаніў «Востраў Сахалін» найбольш...

Праца Чэхавы не зразумета і не ацэлена.

Але гэта не перашкодзіла яму зрабіць грандыёзную справу.

Заслуга Чэхавы перад тымі нашчаснымі, якіх завуць «катаргай», вялікая.

Ніхто не зрабіў для катаргі больш, чым Чэхай.

І калі справядлівае сапраўды мае якую-небудзь цану, дык грамадская заслуга чэхавскага «Вострава Сахалін» вельмі вялікая...

Вы толькі падумайце: катарга кіруецца па ступе для сямельных, выпрацаваным... пры Спёранскім!

Характэрна, што на падставе ніводнай афіцыйнай справядзачы не было ўведзена ніводнага паліцыяна ў быцце катаргі.

Нібы справядзачы пісаліся з Арыадзі ішчаслівай!

Ады гаварылі:
— Усё добра!

Таму што ім было хораша. Вельмі многа ўлады і дастаткова грошай. Катарга дае магчымасць служыць такім, каму нікага месца ў Расіі не знойдзецца. Мільёны, якія трапіць казна на катаргу, добра атрымаваць і надалей.

Яны тэлеграфавалі ў Пецярбург:
— Працай сямельна-катаржных пракапанаў тунель, які злучае дзве акругі: Аляксандраўскую і Дуйскую. Просім дазволу назваць яго Аляксандраўскай.

Ім з Пецярбурга прысылалі дазвол, падзякі, узнагароды.

Не маглі ж ведаць у Пецярбурзе, колькі народу загінула пры будоўлі гэтага тунеля, і што на ім ездзіць немагчыма.

Яны тэлеграфавалі:

Улас ДАРАШЭВІЧ

Аўтар нататак, успамінуў пра Чэхавы, які ім публікуем, Улас Міхайлавіч Дарашэвіч (1864—1922) — вядомы рускі прагрэсіўны журналіст, пісьменнік, тэатральны крытык, аўтар слаўтай у свой час кнігі пра сахалінскую катаргу, вострых судовых нарысаў і палітычных памфлетаў, якія трапілі білі на царскім правасудзі, санюнай бюракратыі і на прадажных лібрах рускай буржуазіі. Некаторыя з неасветленых старонак біяграфіі У. М. Дарашэвіча знаёмыя чытачам на публікацыях у нашых беларускіх выданнях.

Трэцяя, нарэшце, прыезджыя з Пецярбурга, не хацелі быць ашуканымі і не давалі сябе ашукваць.

Хацелі бачыць праўду. І прыблізна бачылі.

І абураліся:
— Гэта ж бог ведае што!
І ад'яздалі, абураныя да глыбіні душы.

І абураліся ўсю дарогу.

Ші прыгажосці Нагасака, ні раскоша прыроды Сінгапура, ні ўсё харашае Каломба не маглі прагнаць гэтага абурэння.

А прыязджалі ў Чэхавы балота Пецярбурга і абурэнне ўзліглася.

Якая магутная прырода Пецярбурга!
«Узгадзілі мясцовыя паведамленні з пецярбургскімі патрабаваннямі».

Стараліся не зачыніць таго, не пайсці ўразрэз з тым, не абвергнуць вельмі рэзка таго, — і ў выніку выходзіла:

— Ніядрэмна!

Калі б А. П. Чэхай застаўся толькі белетрыстам, — пры яго таленце які б старонкі ён даў. Які б сюжэты ён знайшоў.

Ім застаўся б задаволены сам Л. М. Талстой.

Калі б, замест мяккасці, у яго характары была здольнасць да жорсткасці, да абвінавачвання, няват да пракляцця, — якія публіцыстычныя артыкулы выліліся б з-пад яго пера!

А ён заняўся нейкай статыстыкай!

Перад ім былі вялікія шэрыя пасяленні.

Нібы велізарныя кучы гною.

На дзіўнай сахалінскай горцы так і гаварылі:

— Катаржныя навоза такога-то года.

Нібы каламбурам хацелі сказаць праўду.

Але гэта ж былі жывыя людзі.

І ўсё, што было чалавекам, літаратарам, урачом, залатым сэрцам, яным розумам, — усё абуралася ў Чэхавы ад гэтага ганьбавання людзей як гною.

І ён уздыўся раскопчаць гэтыя кучы, збіраць дакладныя дадзеныя і лічбы, фактамі маляваў нам карціну таго, як жывуць людзі, якіх пасылаюць на Сахалін.

Гэта былі першыя дакладныя дадзеныя пра жыццё катаргі.

З куч гною, асуджаных дагніваць, узняліся жывыя людзі, і мы пачулі іх галасы пра іх патрэбы, журбу, холад і голад.

Чэхай «чыстую» і прыемную работу белетрыста праміняў на чорную і «брудную» работу збіральніка статыстычных матэрыялаў.

У нас гэта выклікала ў Пецярбургу толькі адзін крык абурэння:

— Ах! І навошта гэта пусцілі на гэты пракляты востраў пісьменніка?!

5.

Чэхай, Чэхай-рэаліст, Чэхай — самы праўдзівы з рускіх пісьменнікаў. Чэхай, які ні разу не сядзіў у літаратуры, Чэхай, які як медык, усё будаваў на эксперыментах, на фактах, на «журботных лістах» жыцця, Чэхай, у творах якога знаходзілі нават «партрэтнае падабенства».

Чэхай — сама праўда.

6.

Дзесяць гадоў назад у гэты дзень у Мастацкім тэатры ўся зала, падняўшыся як адзін чалавек, стаячы, апладзіравала гарача і з захапленнем.

І толькі таму, да каго несліся апладзіменты, прычалі:

— Сядайце!.. Сядайце!

Антон Паўлавіч Чэхай быў хворы і слабы.

Ён не хацеў гэтага вішавання.

Ён быў сціплы ў коле самых блізкіх сяброў.

Калі былі тры лабочныя чалавекі, — ён рабіўся сарамяжлівым...

На сцэне стаяў у шэранькім пілжачку, такі просты, без усялякай позы, мілы чалавек. Яшчэ малады. Але з сівавой. З тварам, пакрытым дробнымі маршчынкамі. З пінчотнымі вачыма. З крыху разгубленай усмешкай.

На яго глядзелі з любоўю.

Уся зала глядзела іменна з любоўю.

Нібы:

— Спяшылі наглядзецца.

І думалі:

— Ці ўдасца яшчэ ўбачыць?

І ў гэтым было нешта балючае.

І тое, што для ўшанавання выбраў першы, які надараўся, выпадак:

— Пастаноўку «Вішнёвага саду».

І прысутнасць на ўшанаванні Малаго тэатра.

ПРА ЧЭХАВА

С. БУКЧЫН.

Клара ХОРВАТАВА

У ЛЮТАЙСКУЮ НОЧ

Славачкавая журналістка Клара Хорватова навідавала Беларусь. Вылікам гэтай пасадкі з'явіўся нарыс «У лютаўскую ноч», які быў асцяжана ў славачкім часопісе «Свет сацыялізма». Нарыс гэты ў перакладзе А. Мажэйкі прапануем ўвазе чытача.

ПАКОІ, у якім так прыемна адчуваўся водар чаю, ахіталі прычэмі. Стройны, невысокі мужчына з каротка астрыжанымі павільымі валасамі падняўся з-за стала, каб запаліць святло. Яго жонка і дачка, што сядзелі з намі ў пакоі, зірнулі на міне. Я аразумела.

— Не запальвайце, калі ласка, — затрымала я яго. — Так лепей успамінаецца.

— Як хочаце, — адказаў ён, падыходзячы да акна, за якім панаваў адвячоркавы рух мінскіх вуліц.

І невысокі стройны чалавек у цёмным каштоце і з каротка астрыжанымі валасамі, прафесар Венямін Вацякоў, пачаў успамінаць.

Падзеі дваццаціп'яцігадовай даўнасці ў вобласці астываў чай...

ГЭТА было ў адзін з лютаўскіх вечароў, так, недзе ў другой палавіне лютага. Усюды снегавыя гурбы, мороз траскуе, удалыя бесперапынна грываць гарматы. Сорак пяты год Венгрыя. Вайна хіліцца к канцу, але да яго яшчэ...

Да камандавання савецкай часці авярнуўся чалавек у поўным адмаі.

— Памажыце... хутчэй доктара... Жонка... памрэ, як не панісе доктара...

Малады ваенны ўрач Венямін Вацякоў толькі год назад атрымаў дыплом. Пацуюшы шум на двары, ён выбег з пакою.

— Роды... не можа, не здолее радыць... ужо тры дні... прашу вас... гэта восьмае дзіця... сям'ера застануцца сротамі... а я...

Значыцца, роды цяжкія, збянтэжыўся ўрач. Праўда, у інстытуце выкладзі і гэты, пры некалькіх родах ён быў асістэнтам. Але тут ускладненні. І не ў бальніцы, а дома. Без патрэбных інструментаў, без асістэнтаў?

Мілая паважаная старызна Малага тэатра прыйшла навішываць разам са сваім старэйшым рэжысёрам Кандрацэвым.

Яны мелі выгляд крыху разгублены. Сканфузаны. Нібы першы раз выступалі перад публікай. Стары Кандрацэў меў выгляд гувернёра. Малы тэатр з'явіўся ўшаноўваць пісьменніка... піводнай п'есы якога ён не наставіў! З'явіўся «прызнаваць» пісьменніка на чужую сцэну.

Як позна ў нас прыходзіць гэта самае:

— Прызнанне!

Усё было абвешана сумнымі думкамі на гэтай урачыстасці пісьменніка.

— Першым і апошнім у яго жыцці.

І толькі А. П. Чэхаў быў высель у гэты вечар.

У вялікім пісьменніку Антоне Паўлавічу Чэхава прачнуўся ў гэты вечар:

— Антоша Чэхантэ.

І напэўнаў яму трохі гулівыя рэчы.

У. І. Неміровіч-Данчанка выступіў наперад і пачаў сваю прамону:

— Дарагі, шматпаважаны Антоша Паўлавіч!

У Чэхава зайграла ўсмішка на губах, высельым смехам зазвалі, заіскрыліся вочы.

— Чаго вы? — запыталіся ў яго потым.

— А як жа! Мне ўспомнілася, як толькі што ў аце перад гэтым Станіслаўскім звартаўся да шафы: «Дарагая, шматпаважаны шафа!» Дакладна гэтак жа!

Яго, нібыта, прывёў у асаблівае замятанне адзін незнаёмы прамоўца.

Гэта быў адзін вельмі мілы чалавек, які цяпер зусім акліматызаваўся ў Маскве.

Абавязковы член усіх літаратурных урачыстасцей.

Таму — навічок у Маскве, яд толькі што прыехаў з Сібіры.

Прабегі прабажэння перад ім, але было б шкада не прынесці «чэхаўскага» расказу.

— Выходзіць Чалавек невядомы. Рыжы. Твар чырвоны. «А раптам...» думаю, — п'яны. «Па-

— Вы б адвезлі яе ў бальніцу, — спрабаваў ён даць параду нашчаснаму мужу. — там ёсць усё неабходнае...

— Не, не! — запярэчыў муж, высока ўскідаючы рукі.

З урыўкаў венгерскіх фраз Вацякоў ледзь-ледзь аразумеў, што бліжэйшая бальніца — за многа кіламетраў, ехаць давялося б на драбінах, і яна, вядома, не выжыла б...

— А дзе вы, уласна, жывяце?

— Адсюль пяць кіламетраў... у пушце!... Шорэг-пушта называецца... наш хутар... — мужчына схвапіў юнака за руку. — Хадземце... бо калі не... — І па яго марнічыстым твары пацяклі дзве буйныя слязіны.

Малады лекар, вельмі нявольны ў справах акушэрства, рашыўся. На спех склаў у чамаданчык самыя неабходныя інструменты і сеў у драбіны побач з чалавекам, пра якога толькі ў дарозе даведаўся, што завуч яго Шандар Конч і што ён сялянін...

Потым абодва замоўклі, бо размаўляць ім было цяжка — адзін ведаў толькі венгерскую мову, другі — рускую. Конч думаў пра жонку, сям'ера дзяцей і восьмае, якое невядома ці народзіцца; Вацякоў ліхаманкава перабіраў у думках звесткі з акушэрства, прыгадваў выпадкі, пры якіх ён асістываў у клініцы. Ды і калі яму было набываць вопыт? Дыплом атрымаў год назад, потым адразу — фронт, там можна было напаткаць усё-ўсялякае, але толькі не роды, ды яшчэ з ускладненнямі.

Нарэшце прыхалі. На двары, у поўнай цемры, стаяла некалькі жанчын з навакольных хутароў — выбеглі паглядзець за ім вярнуўся Конч. У пакоі, у слабым святле газэўкі, Венямін заўважыў жаўтаваты, потны твар пахлытой жанчыны з напухлымі плішчанымі навікамі і сем пар спалоханых дзіцячых вачэй.

Ён дазволіў застацца ў пакоі толькі бабы-навітусе і старэйшай дачцы. З кухні прынеслі стол, паклалі на яго зусім знясіленую парадзіху...

У лютым світае не рана. Але было ўжо зусім відно, калі Венямін Вацякоў зноў сеў у драбіны побач з Шандарам, Кончам. А ў пакоі чуўся плач восьмага дзіцяці — хлопчыка — і спакойнае дыханне парадзіхі.

Праз тры дні бацька зноў з'явіўся ў часці, цяпер ужо ціхі і спакойны. Ён прышоў паведанаць Вацякову, што хлопчыка рашылі назваць па бацьку Шандарам і даць яму другое імя — Венямін. Калі доктар не мае нічога супраць.

А яшчэ праз некалькі дзён фронт у кірунку Секешфехервару пасунуўся наперад. І Венямін Вацякоў больш нічога пра лёс сям'і Кончаў не даведаўся.

ПАПЛЫЛІ гады.

Урач Венямін Вацякоў пасяліўся ў Мінску, ажаніўся, нарадзілася ў яго дачка Галачка, выраста, а ён тым часам стаў прафесарам, прызначаным вучопым, дырэктарам Інстытута эпідэміялогіі і вірусалогіі ў Мінску. Часамі яму прыгадваўся падзеі ў венгерскай вёсцы ў лютым

Пушта — венгерскі стіл.

45-га. Але ў памяці засталася толькі імя — Шандар Конч. Назву хутара ён забыў.

Плылі гады. Многа гадоў. Два дзесяці.

Напярэдадні дваццатай гадавіны перамогі да яго звярнуліся з просьбай выступіць у інстытуце з успамінамі пра ваенны час.

У інстытуце працуе многа жанчын, падумаў прафесар, таму найбольш прыдатны, напэўна, будзе той успамін, пра Венгрыю. Вацякоў яго і расказаў.

На другі дзень да яго прыйшла адна з супрацоўніц: у яе сястра замужам у Будапешце, і што, калі б прафесар паспрабаваў праз яе знайсці сям'ю Кончаў, нешта даведацца пра іх? Ну, што ж, прафесар быў бы вельмі рады, але праз столькі год?.. Ды і след ён можа даць вельмі слабы...

Пошукі працягваліся некалькі месяцаў. І раптам прыйшло пісьмо з Венгрыі. Напісанае крыху дрыжачай рукой Шандара Конча. За гэты час у яго выраас сын. Так, маленькі Шандар-Венямін стаў дарослым юнаком і нават збіраецца жаніцца. Пісьмо канчалася шчырым запрашэннем на віселле, якое павінна быць неўзабаве.

ДАРОГА поездам з Мінска ў Будапешт, а адтуль аўтамабільнай да Шорэг-пушты — не блізкая. З прафесарам Вацяковым паехалі яго жонка і дачка — запрашалі ўсю сям'ю.

— Ты іх хочь пазнаеш? Праз столькі гадоў? Ты ж так мала іх бачыў!.. Сапраўды, ці пазнае ён іх?

Сумненні былі дарэчным.

Ледзь толькі ён выйшаў з машыны, як апынуўся ў абдымках старога Конча і яго жонкі. У такіх сардэчных, ласкавых абдымках, нібыта паміж двюма сустрэчамі не пралегла два дзесяці гадоў. А ў баку стаў крыху разгублены Шандар-Венямін. Юнак з цікаўнасцю пазіраў на свайго выратавальніка, пра якога столькі гаварылася дома ўсе дваццаць год.

А вось дома Вацякоў пазнаць не мог ніяк. Як жа так, дзверы ж былі не тут, а там стаяла шафа, там стол, цяпер усё іначай...

— Праўда, — усміхаўся праз слёзы Шандар Конч, — бо дом жа новы. Ён стаіць на тым месцы, дзе некалі стаў стары.

За вясельным сталом прафесар сядзеў на ганаровым месцы — побач з бацькам. І невядома, чаму болей радаваліся старыя — ці вясельлю свайго малодшага, ці гэтакім спатканню. Старэйшая — гады наклалі свой адбітак на маці васьмі дзяцей — праз увесь час не адыходзіла ад прафесара, учылішыся яму за руку, яна раз-пораз выцірала слёзы. Размаўляць ім ізноў было не вельмі проста — мовы ж розныя. Але хіба мова з'яўляецца адзіным сродкам узаемаразумення?

У ПАКОІ было зусім цёмна і чай ужо астыў, калі прафесар Вацякоў кончыў і запаліў святло.

— Не піце яго, — сказаў ён, заўважыўшы, што я пацягнуўся за кубкам. — У мяне ёсць бутэлячка віна, Венгерскага...

МАСТАЦТВА кіно стала ў наш час актыўным прапагандыстам музыкай культуры. Выкарыстоўваючы багаты арсенал мастацка-вобразных сродкаў, кінематограф знаёміць шырокае масы глядачоў як з класічным, так і з сучаснымі творамі опернага, балетнага і сімфанічнага мастацтваў, робячы гэтым музыкай творы здымкам людзей, якія жывуць у самых далёкіх кутках краіны.

Многія творы кінамастацтва дапамагаюць удасканаленню мастацкага густу, вучаць разумець музыку, яе прыроду і спецыфіку. Яны звяртаюцца і да дарослых, і да дзяцей на даступнай і аразумелай ім мове.

Кінематограф захоўвае для многіх пакаленняў творчасць вялікіх майстроў нашага часу. Кінакамера і дасканалейшая апаратура гуказапісу не проста аб'ектыўна фіксуе оперны або балетны спектакль, усе выразныя сродкі кіно выкарыстоўваюцца для таго, каб ярка, тонка, верагодна перадаць усё грані таго ці іншага твора.

ЭКРАН І МУЗЫКА

У Маскве з восьмага па чатырнаццатае ліпеня адбудзецца 9-я канферэнцыя Міжнароднага таварыства па музычным выхаванні па тэму «Роля музыкі ў жыцці дзяцей, юнацтва і моладзі». У ёй прымуць удзел музыкантаў, кампазітары, педагогі (Беларусь прадстаўляюць К. Сяпеліцкі, Г. Гаўшчанка і В. Варатнікоў), музыканты з сарака адной краіны свету. У сувязі з гэтай падзеяй Камітэт па кінематографіі пры Саюзе Міністраў СССР і Саюз кампазітараў СССР прапонуе ўвесці ў праграму фестывалю музычных фільмаў.

Экран знаёміць глядачоў з жыццём і творчасцю вядомых рускіх і савецкіх кампазітараў, якіх прауюць ва ўсіх нацыянальных рэспубліках краіны, з вядомымі музыкантамі-выканаўцамі, з найбольш значымі падзеямі музыкальнага жыцця ў Саюзе і за рубяжом.

У дні Усесаюзнага фестывалю музычных фільмаў будзе паказана дваццаць пяць музычных і больш сарка навукова-папулярных і хронікальна-дакументальных фільмаў. Важная дэталі — многіх гарадах краіны ёсць так званыя жанравыя кінацэнтры музыкальнага фільма. У савецкай сталіцы, напрыклад, такім з'яўляецца адна з лепшых кіназалаў — «Масква».

Фестывальная праграма дзе пераканаўчае ўвядзенне аб тым, як актыўна і натхнёна працуюць савецкія кінематографісты ў галіне музыкальнага фільма.

З экрану прагучыць опера Чайкоўскага «Югені Анегі» і «Пікавая дама», будучы паказаны балеты «Лебядзінае возера» і «Спячачы прыгажуня». Гледачы атрымаюць магчымасць не толькі паслухаць оперу Мусаргскага «Хаваншычы», але і ўбачыць мастацкую стужку, якая расказвае аб жыцці і творчасці кампазітара — «Мусаргскі». Спаб жыццё ў кінематографіе набылі грузінская опера «Абесадам і Этары», літоўскі балет «Эгіе — каралева вужо», кіргіская хараграфічная кампазіцыя «Чалпон — раўніннае зарэ».

Цэлая серыя навукова-дакументальных фільмаў расказвае аб таленавітых савецкіх кампазітарах і музыкантах-выканаўцах, уводзіць у іх творчыя лабараторыі. Гэта кінатворы, прысвечаныя Дамітрыю Кабалеўскаму і Араму Хачатуряну, Ціхану Хрэніндзі і Кара-Караеву, Святаславу Рыхтэру і Леаніду Когану. Цікавай спробай стварыць творчы партрэт вялікага кампазітара сучаснасці з'яўляецца фільм «Дамітры Шостакавіч». З экрану гучыць і яго опера «Кацярына Ізмайлава», у якой хвалючы музыка-драматычны вобраз стварыла выканаўца партыі галоўнай гераіні народнай артыстка СССР Галіна Вішнеўская.

Музычная палітра савецкага экрану яркая і шматобразная. Кінамастацтва выступае ў прапандыста дасягненняў музыкай культуры, дапамагае падрасталаму пакаленню далучацца да яе высакіх твораў.

А. Д. Н.

Праўдзіне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Уладзіміру Дубоўку ў сувязі з вялікім горам — смерцю брата, генерал-маёра Савецкай Арміі Дубоўкі Вячаслава Мікалаевіча.

боячая асоба? Ніякіх адносін да юбілею не мае? Рукой махае. Гаворыць странна: «Я, — кажа, — з'явіўся, каб вас...» Думаю: як прыменца ён «віноўніка ўрачыстасці» вальтуціці! Пры ўсім та пародзе! Качечне, адбаруч. Але здарэнне?! Вельмі спалохаўся!

Качечне, усё глупства!

Нічога падобнага не было!

Проста ў Антоне Паўлавічу Чэхава прачнуўся Антоша Чэхантэ.

І стаў пісаць пудоўнае гумарыстычнае апавяданне.

Адно з тых, якія ён любіў пісаць.

— Пра расійскае разгільдзіства.

Як быццам бы недзе, дзякуючы расійскаму разгільдзіству, на «юбілей» прабралася невядомая асоба, нікому невядомы «вышійшы чалавек».

І як ён пачаў рантам, ці з таго, ці з сяго, так, «па-п'яны», пры ўсёй публіцы «вальтуціць» «віноўніка ўрачыстасці».

Здаўленне публікі, юбіляра, камітэта!

І Антоша Чэхантэ прыдумаў усё гэта ў такіх падрабязнасцях, што Антон Паўлавіч Чэхаў з цяжкасцю мог утрымацца ад усмешкі на сцэне.

І з высельым смехам расказаў аб гэтым потым...

Праз дзесяць дзён пасля першага прадстаўлення «Вішневага саду» я меў асабоду пазнаць імя з Л. М. Андрэевым.

Ён меў ласку зайесці да мяне з прапановай падпісаць:

— Зварот да Маркса.

Выдавец «Нявы» калісьці купіў «на вечныя часы» творы Чэхава за 75 000 рублёў.

На тых часах:

— Лічба казачная, якая выклікала здзіўленне, зайздасць.

У 1904 годзе лічба:

— Крыўдная.

Чэхаў так вырае за гэты час.

Марк некалькі разоў ужо вярнуў свае затра-

ты, і з'явілася думка адрасаваць Марксу:

— Зварот пісьменнікаў з просьбай «вызва-

ліць» творы Чэхава.

Думка аб «вызваленні» цешыла Антоша Паўлавіча.

Яго прыгнятаў не толькі матэрыяльны бок сраваў.

Яго асабліва прыгнятала абавязальства, —

хочь і за асобны ганарар, усяго 500 рублёў з ар-

куша, — усё новае выпускаць асобным выданнем у Маркса.

Ён адчуваў сябе ў нейкай:

— Прыгонай залежнасці.

Мастака гняло гэта:

— Абавязаны.

— Нібы я яго ўдаснасць, Рэч.

Літаратары арганізавалі зварот да Маркса.

Леанід Андрэеў збіраў у Маскве подпісы.

Так радасна гаварылі:

— Аб вызваленні Чэхава...

Хутка «зварот пісьменнікаў» стаў ненадзейны.

— Першае і апошняе ў жыцці Чэхава ўшаноў-

ванне было развітанням з ім.

Чэхаў, які царпеч не мог, каб яго называлі:

— Песімістам.

Чэхаў, які абураўся, што яго:

— Усе завучь прадстаўніком, ды прадстаўні-

ком расійскага песімізму!

Яд пратэставаў:

— Які я «прадстаўнік»! Калі ніхто не панісаў

столькі смешных апавяданняў, колькі я!

Чэхаў быў высель у той вечар.

У славутым хворым, слабым Антоне Паўлавічу

Чэхава прачнуўся малады, высель:

— Антоша Чэхантэ.

І напэўнаў яму сменныя і высельныя рэчы, ў

дзень:

— Першага і апошняга ўшаноўвання.

17 студзеня 1904 года, у дзень яго імяні.

Рыгор БОХАН

ВЫПАДКІ

— Што гэта піша наш тата, Леначка?
 — Письмо бабулі.
 — Адкуль жа ты ведаеш?
 — Бо ён піша правай рукой.

□
 — Выгано з работы! Працверзееш — падасі заяву аб звальненні па уласным жаданні.

□
 — Няўжо вы думаеце, што я буду есці гэты боршч? Паклічце загадчыка.

— Гэта дарэмна. Ён таксама не будзе есці, — адказала афіцыянтка.

□
 — Бацюхны! Ты ж увесь пакусаыны! Хто цябе так?
 — Уласны сабака. Учора прыйшоў дадому цвярозы, дык не пазнаў, падла.

□
 — Зірні, колькі я рыбы насушыў.
 — Дык ты ж на пяць дзён больш за мяне на бюлетэні сядзеў!

□
 — Ты адправіў сваю жонку на поўдзень?
 — Адправіў. Каб ты ведаў, як мне быў патрэбен гэты адпачынак.

— Ші Ж гэта ігра? — Чалавек у пазалочаных акуларах сербануў глыток піва са шклянкі і паморшчыўся. — Не тое...
 — Чаго, а мне падабаецца, — запярэчыў адзін з хлопцаў, якія сядзелі за столакам тэатральнага буфета.
 — Значыць вы, малады чалавек, не бачылі сапраўднай ігры. Так, не крыўдуйце. А я бачыў. Граў з самім Качалавым Васілём Іванавічам на сцэне Маскоўскага Мастацкага акадэмічнага тэатра.
 Хлопцы з цікавасцю паглядзелі на яго.
 — Вы акцёр?
 — Спрабаваў у гэтым жанры, — адказаў абыйкава чалавек у пазалочаных акуларах і сербануў яшчэ. — А Качалаў мяне паважай. Сам вызначыў мне месца: гэтую ролю толькі Фёдар Іванавіч выканае. Прабачце, крыху не так, я тады малады быў, і ён называў мяне па-сяброўску — Федзя... Але...
 — Што? — не цяпелася маладым тэатралам, таму што якраз празвінеў першы званок.
 — Асечка атрымалася.

Разыйшоўся я з Качалавым. Фёдар Іванавіч прыгубіў са шклянкі.
 — Вы, калі ласка, хутчэй раскажыце, а то антракт скончыцца.

Лявон КУДЛА

У АНТРАКЦЕ

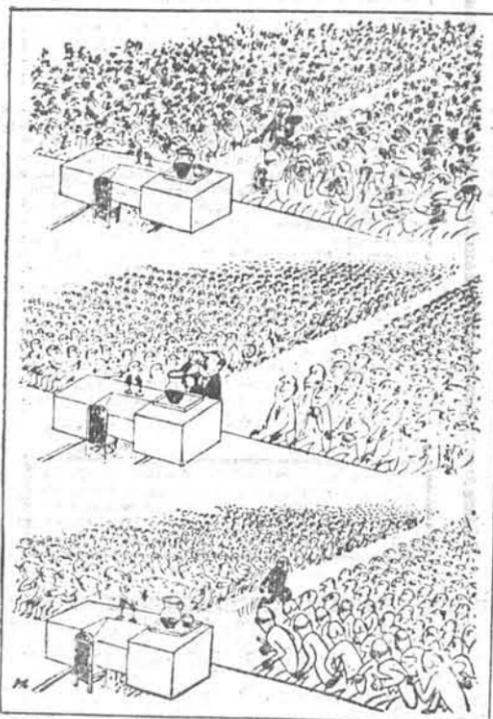
— М-да, антракт. Дык вось, было гэта яшчэ да вайны. МХАТ паказваў спектакль з удзелам Качалава і... маім. Паспех быў напэўны. Але я падкачаў. Вінаваты быў не я, а гэты самы клоп. Дробязь, а ледзь было не сарваў прадстаўленне. Вось як бывае на сцэне. Фёдар Іванавіч выпіў яшчэ глыток.
 — Дык так, аб чым гэта я...

— Аб насякомым...
 — М-да, тым самым...
 Уявіце — сцэна. У глядзельнай зале сядзяць і на прыстаўных крэслах. Аншлаг. Я стаю ля самай рампы. На мне рыцарскі шлем, латы. Не толькі варушыцца, вейкамі нельга лыпнуць. І раптам гэтае самае насякомае запоўзла па карку. І адкуль яго прынесла. Ці то ў рыцарскіх доспехах прысох, яшчэ з тых часоў, ці то хто са студэнцкага інтэрната прынёс. Стаю, як на гарачай патэльні, курчуся, тузаюся, а публіка ў смех. Качалаў зірнуў на мяне так, што душа мая ў пяці падалася. А клопу нічога. Кусае, цярпення няма. Пацпеваюся... Нека дастаяў да канца сцэны. А як толькі заслона апусцілася, кінуўся за кулісы і скінуў чортавыя латы.
 Сябры мае — статысты, такія ж, як і я, студэнты (мы падраблялі ў тэатры на харчы), гавораць: «Федзя, Качалаў цябе шукае». Уявіў я сабе, што мяне чакае, і ходу з тэатра.
 Зазвінеў другі званок.
 — І на тым скончылася ваша тэатральная кар'ера?
 — Можна сказаць, што так. Але слухайце далей.

Праз некалькі дзён хлопцы ідуць па ганарар. Клічуць і мяне. А чаго мне ісці? Плаціць мне за што? Ледзь не праваліў спектакль.
 — А на ўсякі выпадак давай пойдзем.
 Угаварылі нека.
 — Ну, пойдзем, — кажу, — губляць мне няма чаго.
 Прыйшлі. Мае сябры атрымалі грошы. Сую і я нос у касу, называю прозвішча.
 — Калі ласка, распісвайцеся, — кажа касірка.
 Распісаўся. Атрымаў грошы. Прыемна, зразумела. Хлопцы таксама рады за мяне. А касірка паварочваецца.
 — Тут вам яшчэ запісачка.
 Узяў запіску. Ад самога Качалава. Прачытаў. Яшчэ большая крыўда на сябе: вялікі артыст запрашае на работу, а я чым за гэта аддзячыў?
 І сёння шкадую, што не пайшоў — пасаромеўся. А калі б пайшоў, магчыма, і заслужаным стаў бы...
 Зазвінеў трэці званок. Фёдар Іванавіч устаў і, не даліўшы піва, пайшоў за моладзю ў глядзельную залу.

ПАД ЛІПЕНЬСКІМ СОНЦАМ

Малюнкі а часопіса ГДР «Дас магазін».

Смага.

— Добра, добра! Атрымаеце ролю ў маім фільме!

Кавалеры.

Хрыста РАДЗЕУСКІ

НАЗОЙЛІВЫЯ МУХІ

Усё магу я дараваць у недарэчных прыроды, але тое, што мухам далезны крылі—ніколі!
 Дзімітр ПАДВЫРЗАЧАЎ.

Брыду гэта ведае ўсякі —
 Ля ўсіх яны кружацца свабодна.
 Галодныя рвуць, як сабакі,
 І сытыя лезуць нахабна.

Заўсёды і ўсюды суюцца,
 Куды іх не просяць, не клічуць.
 То зумкінем нервы псуець вам,
 То лапкамі зноў жа казычуць.

Вы сядзеце дома пад'есці —
 А муха на хлеб ваш садзіцца.
 Не ўспееце лыжку паднесці —
 Паспее ў ёй муха ўтапіцца!

За працай вы ці на спачынку —
 Ваш нос ёй спакусны і любы.
 Адгоніце — хоп! — праз хвілінку
 Яна вам ускочыць на губы.

З агідаю сплюнеце долу,
 А муха — паганая муха —
 То пройдзе па лысіне голай,
 То ў вока парнецца, то ў вуха...

Ад гнюсу вам зробіцца млосна,
 І вы папракнеце ў бяссілі:
 «Прырода, прырода, як моцна
 Зграшыла ты, даўшы ім крылі!»

Ды гэта ўсё мухі сезону —
 Ад мая да слоты асенняй.
 Двухногія мухалерсоны
 Страшней за крылатых стварэнняў.

Назойліва, нібы аслепшы,
 Яны вас за роднага лічаць,
 За сябра найлепшага з лепшых,
 Каб гонар уласны ўзвялічыць.

Вам проста цярэць іх нязмога —
 Яны ж вас пад ручкі праводзяць.
 І, не пабалюшыся бога,
 У госці дадому заходзяць!

Вы клейміце гнеўна, няшчадна
 Нахабства ў словах найгрозных,
 Яны ж вам ківаюць спагадна:
 «Так, многа нахабнікаў розных!»

Згадзіцеся, братцы, са мною,
 Што гэта нялёгка мухі.
 Усім нам — упэўнен даўно я —
 Абрэлі нахабныя мухі!

Пераклаў з балгарскай мовы
 НА ГІЛЕВІЧ.

Павел ШЫБУТ

ШРАЦІНКІ

● Ісціна не народзіцца, калі спрачаюцца два аслы.
 ● Іншы і рад паказаць зубы, ды дзе іх узляць.
 ● Ідзі, не азіраючыся. Мені зносіцца шыя.
 ● — Чаго крычыш? — гаварыў па-жарнік тапельцу. — У цябе ж не гарыць!

● Не спяшайся пісаць. Хіба ты думаеш, што цябе спозніцца прычэпаць?
 ● Аўтар меў свой почырк толькі тады, калі распісаўся ў ганарарнай ведамасці.
 ● Не плой, не зірнушы, адкуль дэме вецер.
 ● Ён больш баяўся рэдактара, чым чытачоў, бо ведаў, што яго твор да іх можа і не дайсці.

● Блыха ільва не байца.
 ● Ад самакрытыкі яшчэ ніхто не паміраў.
 ● Ён не мог быць вучоным на стане здароўя; у яго не варыла галава.
 ● 30 гадоў памыляўся, 30 наступных — каўчыў, а ў 60 пайшоў на пенсію.
 ● Ворогаў яшчэ не набіў. Толькі паспей пасварыцца з сябрамі.
 ● Для смаўжа і купіна — Алімп.
 ● Злодзеч злавлі за... нагу.
 ● У душы ўваходзіць без стуку.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісатэлей БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.
 Друкарня выдвецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 16.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месціна галоўнага рэдактара — 33-25-25 адназнага сакрагара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышляенчага мастацтва архітэктары і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.
 Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЕН, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.